

MASTER

Rotterdam Calypso

een ontwerp voor een woonhotel voor zakenmensen en daklozen in het centrum van Rotterdam

Kierkels, P.H.W.

Award date:
2006

[Link to publication](#)

Disclaimer

This document contains a student thesis (bachelor's or master's), as authored by a student at Eindhoven University of Technology. Student theses are made available in the TU/e repository upon obtaining the required degree. The grade received is not published on the document as presented in the repository. The required complexity or quality of research of student theses may vary by program, and the required minimum study period may vary in duration.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain

ARR
2006
BWK

3620

rotterdam **calypso**

rotterdam **calypso** - een ontwerp voor een woonhotel voor zakenmensen en daklozen in het centrum van rotterdam
afstudeerproject **paul kierkels** - 18 april 2006 - TU/e - faculteit bouwkunde - unit architectural design & engineering

VOORWOORD

Dit verslag is het afsluitende document van het afstudeerproject Rotterdam Calypso, waar ik de afgelopen anderhalf jaar aan heb gewerkt.

Met dit project rond ik mijn studie Architectuur bij de Unit Architectural Design & Engineering van de Faculteit Bouwkunde van de Technische Universiteit Eindhoven af.

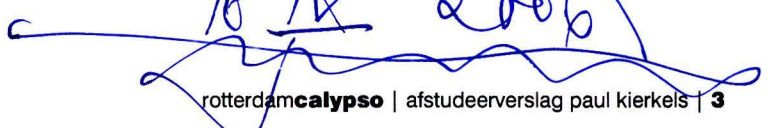
De opgave, die ik aan de begin van het project samen met mijn begeleiders heb vastgesteld, was het maken van een architectonisch ontwerp voor de Calypso-locatie in Rotterdam, een binnenstedelijk terrein dat op korte termijn vrijkomt voor herontwikkeling.

Medio 2004 lag er voor de locatie een Voorlopig Ontwerp van het Engelse bureau Alsop Architects, dat in Rotterdam op veel weerstand stuitte. Mijn afstudeerproject kan dus worden opgevat als een alternatief ontwerp, waarbij met name op het vlak van het stedenbouwkundig ontwerp een andere strategie is gevolgd. Doordat de uitgangspunten verschillen, zijn de ontwerpen niet één op één vergelijkbaar, maar wat ik met mijn ontwerp wil laten zien, is dat het ook ánders kan.

In dit verslag worden de resultaten van het ontwerpproces gepresenteerd, evenals het hieraan vooraf gegane onderzoek.

Paul Kierkels
Rotterdam, april 2006

Voor Aecooop,
18 IV 2006

rotterdamcalypso | afstudeerverslag paul kierkels | 3

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	3
Samenvatting	7
Afstudeerproject	9
Inleiding	11
Afstudeeropgave	11
Afstudeercommissie	13
Werkgroep Calypso	13
Stedebouwkundige analyse	17
Rotterdam	21
Calypso-locatie	29
Westersingel	35
Kruisplein	36
Schouwburgplein	38
Rotterdam Centraal	40
Plan Alsop	42
Programma van eisen	45
Levendigheid van de binnenstad	47
Opvang van randgroepen	47
Programma	48
Functionele analyse	51
Pauluskerk	53
Literatuurstudie: Dakloosheid	57
Woonhotel	63
Ontwerp	73
Inleiding	75
Stedebouwkundig ontwerp	79
Constructief ontwerp	83
Architectonisch ontwerp	85
Gevel	95
Tekeningen	97
Plattegronden, aanzichten, doorsneden	99
Details gevel	125
Details interieur	131
Slotwoord	137
Bijlage	143
Calypso in de media	145

SAMENVATTING

De Calypso-locatie ligt in het centrum van Rotterdam, recht tegenover het Centraal Station. De nog geen vijftig jaar oude gebouwen aan het begin van de Mauritsweg voldoen niet meer en worden gesloopt. Het woongebouw aan de achterzijde van dit rijtje blijft gehandhaafd.

Voor het vrijgekomen deel van de Calypso-locatie is een stedenbouwkundig ontwerp gemaakt dat rekening houdt met de bijzondere ligging: het ontwerp moet de overgang vormgeven tussen de historische singelbebouwing enerzijds en de moderne hoogbouw rondom het station anderzijds.

Het gebouw op het noordelijke deel van het terrein is verder uitgewerkt. Dit gebouw omvat, naast een aantal publieke voorzieningen in de plint, een woonhotel voor zakenmensen en daklozen. 'Zakenmensen' omdat Rotterdam, meer dan toeristensteden als Amsterdam, afhankelijk is van bezoeken met een zakelijke achtergrond. 'Daklozen' omdat deze vaak 'vergeten' groep stedelingen al langer aanwezig is op deze specifieke locatie in de binnenstad, namelijk in de vorm van opvang in de Pauluskerk.

In plaats van de daklozen (letterlijk) op straat te zetten ten voordele van andere, commerciële, partijen, zijn de overeenkomsten tussen beide groepen onderkend en tot inzet gemaakt van het ontwerp.

Bij de organisatie van het woonhotel is met name de mogelijkheid tot sociaal contact, om daarmee de 'eenzaamheid' te verdringen, leidend geweest. Als alternatief voor de standaard hotels van wereldwijd opererende conglomeraten, kent het Woonhotel geen lange gangen met ontelbare deuren waarachter de gasten in volledige anonimiteit verblijven, maar kleine individuele cellen aan grote collectieve ruimtes waar alle activiteiten plaats kunnen vinden die geen absolute privacy vereisen.

De zorgvuldige positionering van het gebouw in zijn omgeving en de gewenste terughoudende uitstraling ervan worden ondersteund door de detaillering.

AFSTUDEERPROJECT

1. Moscoviter, Herman – De onbegrijpelijke zigzagkoers. *Rotterdams Dagblad*, 10 augustus 2004
2. Plan Mauritsweg Rotterdam onder vuur. *Cobouw*, 13 november 2003
3. Nieuwbouw voor Pauluskerk, hotel en Calypso-complex. *Rotterdams Dagblad*, 9 augustus 2002
4. Kolet, Marieke – Treurige entree van de stad eindelijk aangepakt. *Rotterdams Dagblad*, 13 augustus 2002
5. Moscoviter, Herman – Kristallijnen kop voor Mauritsweg. *Rotterdams Dagblad*, 11 november 2003

INLEIDING

Het afstudeerproject is het laatste project bij de afstudeerrichting Architectuur (die tegenwoordig onder de Unit Architectural Design & Engineering valt), en daarmee is het een belangrijk project. Het onderwerp dient dan ook zorgvuldig gekozen te worden. Officieel luidt het doel van het afstuderen 'het bereiken van de eindtermen van de afstudeerrichting.' Praktisch gezien houdt het in dat je gedurende langere tijd aan een zelf geformuleerde opgave werkt, en dat kan dan maar beter een interessante opgave zijn.

AFSTUDEEROPGAVE

Op het moment dat ik mijn afstudeeropgave moest gaan formuleren, op het einde van de zomer van 2004, stonden een aantal uitgangspunten voor mezelf al vast. Zo was ik er eerst en vooral van overtuigd dat ik een concreet project wilde doen, wat zou leiden tot een ontwerp voor een gebouw, mogelijk tot op het niveau van principedetails. Dit uitgangspunt is leidend geweest bij de samenstelling van mijn afstudeercommissie. De tweede voorwaarde die ik gesteld heb, is dat de opgave een ingreep moest zijn in een stedelijke omgeving. Je hebt dan te maken met bestaande gebouwen, ruimtes, systemen en structuren, en dat in een geconcentreerde vorm, op een beperkt oppervlak. Een stad is opgebouwd uit lagen, die stammen uit verschillende periodes in de geschiedenis van die

stad; stedenbouwkundig en architectonisch zijn er verschillende stijlen te onderkennen en nieuwbouw voegt weer een nieuwe laag toe. Een stad is nooit af, steeds weer worden er gebouwen gesloopt, aangepast en bijgebouwd. Deze ingrepen hebben invloed op de openbare ruimte, de ruimte die van iedereen is, en daarmee veranderen ze niet alleen het beeld van de stad, maar ook de achterliggende structuren op bijvoorbeeld sociaal gebied. Een ingreep in de gebouwde omgeving kan een katalysator zijn voor ontwikkelingen in de omliggende wijk en daarmee heeft architectuur en bouwen ook een maatschappelijke functie.

De voorkeur voor een stedelijke omgeving (de stad) is duidelijk, de keuze voor een bepaalde plek (welke stad?) is de volgende stap. Die beslissing was eigenlijk vrij eenvoudig: Rotterdam is de stad waar ik op dit moment de meeste binding mee heb. In het begin van mijn stageperiode ben ik ernaartoe verhuisd, en sindsdien woon ik in de 'enige stad in Nederland met een echte skyline'.

Het centrum van deze dynamische stad staat de komende jaren een aantal ingrijpende veranderingen te wachten. Rotterdam wordt halteplaats van de Hogesnelheidstrein-verbinding tussen Amsterdam en Parijs, waardoor het station volledig op de schop moet worden genomen. Verder kan het winkelcentrum (de Lijnbaan) wel een 'onderhoudsbeurt' gebruiken, al is nog niet duidelijk op welke manier dit het beste kan gebeuren. Ook staat het vergroten van de leefbaarheid

van het centrum hoog op de politieke agenda. Genoeg te doen dus.

Maar welke concrete opgaven liggen er op dit moment in het centrum van Rotterdam? Om op deze vraag een antwoord te vinden, en daarmee een onderwerp voor mijn afstudeerproject vast te stellen, ben ik het Rotterdams Dagblad uit gaan pluizen. Wat speelt er in Rotterdam?

Op 10 augustus 2004 stond het artikel 'De onbegrijpelijke zigzagkoers'¹ van Herman Moscoviter in de krant. Het artikel gaat over het zwalkende beleid van de gemeente Rotterdam met betrekking tot de verlevendiging van de binnenstad en de manier waarop de beleidsmakers zichzelf daarbij regelmatig tegenwerken. Ook het plan om de Calypso-locatie op de hoek van het Kruisplein opnieuw te ontwikkelen komt hierin kort ter sprake.

Dit blijkt een goed aanknopingspunt te zijn: in de voorgaande periode blijken er meerdere artikelen te zijn verschenen over (de kritiek op) het project, zowel in het Rotterdams Dagblad als in andere media. Eind 2003 maakte Cobouw al melding van de weerstand tegen de plannen voor deze centraal gelegen locatie.² In het Rotterdams Dagblad zijn er sinds 2002 meerdere artikelen aan gewijd.^{3,4,5}

Voor het project wordt een drietal verouderde gebouwen aan de Mauritsweg gesloopt: onder andere het Calypso-complex, waaraan het terrein zijn naam dankt. Dit gebouw was oorspronkelijk een bioscoop en werd in 2001 tijdelijk gereanimeerd om als hoofdkwartier

te dienen voor 'Rotterdam Culturele Hoofdstad'. In afwachting van zijn sloop is Calypso in gebruik als uitgaansgelegenheid.

De Calypso-locatie is uitermate geschikt als onderwerp voor mijn afstudeerproject: de opgave is actueel, maatschappelijk relevant en de locatie ligt midden in de stad, op één van de belangrijkste plekken ten opzichte van het station. Stedebouwkundig gezien ligt het op de overgang van de vooroorlogse historische singelbebouwing naar de moderne hoogbouw die het afgelopen decennium rond het station is opgericht.

Een bijzonderheid aan de locatie, in functionele zin, is de aanwezigheid van de Pauluskerk. Deze kerk heeft sinds het midden van de jaren negentig een belangrijke functie als toevluchtsoord voor daklozen en verslaafden. In de omgeving geniet de opvangvoorziening een twijfelachtige reputatie, temeer daar de dominee vrij zijn gang lijkt te kunnen gaan.

De aanwezigheid van een daklozenopvang op de locatie is wel van invloed geweest bij het vaststellen van het programma voor mijn afstudeerproject. Enerzijds wil de gemeente het centrum verlevendigen door het toevoegen van woningen, waardoor er ook 's avonds mensen op straat aanwezig zijn. Dit kan nog eens versterkt worden door zorgvuldig te bekijken welke functies er in de plint van nieuwbouw geplaatst worden. Functies die zowel omwonenden als bezoekers van elders trekken, verhogen de attractiviteit van dit gebied. Anderzijds kan het bestaan van daklozen niet ontkend worden. Mij lijkt het interessant een ontwerp te maken

voor een gebouw dat zowel voorzieningen voor de daklozen als voor anderen huisvest.

Als je 'wonen in de stad' en 'opvang' wilt combineren, kom je volgens mij uit bij het 'tijdelijk wonen in de stad'. In dit concept passen zowel de daklozen als mensen van buiten Rotterdam die voor een bepaalde tijd in de stad verblijven. Omdat Rotterdam niet zozeer een toeristenstad is, maar meer een zakenstad, stel ik voor het programma aan te vullen met tijdelijke huisvesting voor zakenmensen.

Een hotel dat geschikt is voor een langer verblijf (een zogenaamd woonhotel) zou qua organisatie af moeten wijken van een 'normaal' hotel, omdat de gasten andere eisen stellen. Het lijkt mij interessant om te bekijken op welke manier aan deze aanvullende behoeften voldaan kan worden; welke gevolgen dit heeft voor de ruimtelijke organisatie.

De afstudeeropgave kan dus als volgt worden samengevat: 'het ontwerpen van een woonhotel op de Calypso-locatie in het centrum van Rotterdam, met als twee doelgroepen de zakenmensen van buiten de stad én de lokale daklozen'.

AFSTUDEERCOMMISSIE

De afstudeercommissie die mij tijdens het afstudeerproject begeleid heeft was als volgt samengesteld:

- prof. ir. Jan Westra *(architectuur)*
- dipl. ing. Hüsni Yegenoglu *(architectuur)*
- dr. ir. Faas Moonen *(constructief ontwerpen)*

WERKGROEP CALYPSO

Naast de begeleidingscommissie van de Technische Universiteit Eindhoven heb ik tijdens het project een aantal maal overleg gehad met enkele deskundigen uit Rotterdam, met name tijdens het traject van stedenbouwkundig ontwerp. Naast hun beroepsmatige interesse zijn ze ook op privé-vlak (als bewoner en als lid van de Werkgroep Calypso) betrokken bij de ontwikkelingen met betrekking tot de Calypso-locatie:

- Philip Bohré *(stedenbouwkundige)*
- ir. Hans van Heel *(stedenbouwkundige)*
- drs. Gerda ten Cate *(architectuurhistorica)*

Nieuwbouw voor Pauluskerk, hotel en Calypso-complex

ROTTERDAM - Architect William Alsop werkt aan een groot project met woningen, kantoren, een nieuw hotel en een kerkgebouw, dat op de Mauritsweg het Holiday Inn Hotel, de Pauluskerk en de vroegere bioscoop Calypso moet vervangen. Het gehele complex wordt ongeveer 70 meter hoog.

Er bestaan allang plannen om iets te doe met het Calypso-complex, dat vorig jaar nog het kloppend hart was van Rotterdam Culturele Hoofdstad. Het rijtje aan het begin van de Mauritsweg maakt al geruime tijd een haveloze indruk. In het vroegere bioscoopcomplex is tegenwoordig een horecagelegenheid gevestigd en er worden evenementen en bijeenkomsten gehouden.

William Alsop, de architect die ook al het masterplan voor het nieuwe Centraal Station heeft gemaakt, werkt nu aan een nieuw complex, dat zich veel verder uitstrekt dan alleen maar Calypso. Ook het Holiday Inn Hotel wordt afgebroken en de Pauluskerk, gebouwen die in de jaren vijftig op de Mauritsweg zijn neergezet.

In het nieuwe complex komen woningen en kantoren en een nieuw hotel. Ook wordt voorzien in een nieuwe kerkruijnte en in opvang voor verslaafden. Door de jaren heen hebben veel Rotterdamse verslaafden in de beslotenheid van de Pauluskerk een veilig heenkomen gezocht. Onder de nieuwbouw zal de parkeergarage van het Schouwburgplein verder worden uitgebreid.

William Alsop is gevraagd een ontwerp voor het nieuwe complex op de Mauritsweg te maken, omdat hij ook de regie in handen had voor de herinrichting van het Centraal Station-gebied, voordat dit plan in politiek vaarwater terechtkwam. Beide projecten zouden zo mooi op elkaar kunnen aansluiten.

Het Holiday Inn Hotel heeft al enkele ingrijpende verbouwingen achter de rug. Het werd in 1959 opgeleverd. Architecten waren B. Merkelbach en P. Elling. Bij oplevering herbergde het hotel 140 kamers. Het hotel bestaat uit een hoog gedeelte en een lager deel, waarin vroeger de Algemene Maatschappij voor Jongeren (AMVJ) huisde.

STEDEBOUWKUNDIGE ANALYSE

6. http://nl.wikipedia.org/wiki/Geschiedenis_van_Rotterdam
7. Krogt, Arie van der – Opmaat naar het kolossale. *NRC Handelsblad*, 25 februari 2000
8. Keunen, Yvonne - Liever de mooiste dan de hoogste. *Rotterdams Dagblad*, 9 juli 2004
9. Keunen, Yvonne – Sloop Lijnbaanflat noopt tot visie stad. *Rotterdams Dagblad*, 7 januari 2005
10. Moscoviter, Herman – De onbegrijpelijke zigzagkoers. *Rotterdams Dagblad*, 10 augustus 2004
11. <http://wonen.rotterdam.nl> > architectuur > gebouwen
12. <http://dissertations.ub.rug.nl/FILES/faculties/arts/2005/w.a.j.vanstiphout/h1.pdf>
13. Streng, G. – Planvorming Rotterdam CS; eerst de broek en dan de schoenen. *www.archined.nl*, 29 juni 2004
14. Vollaard, Piet – Veel voor weinig. *www.archined.nl*, 28 september 2005
15. Velzen, ir. H.J. van en Winsen, drs. M.R. van - Zienswijze Calypso-locatie. 25 december 2005

STEDEBOUWKUNDIGE ANALYSE

In dit hoofstuk zal de stedenbouwkundige situatie in de omgeving van de Calypso-locatie besproken worden. Eerst volgt een korte geschiedenis van het ontstaan van de Rotterdamse binnenstad, waarbij de nadruk ligt op de periode na de Tweede Wereldoorlog. Vervolgens wordt de directe omgeving van de Calypso-locatie behandeld. De gebouwen die nu nog op het terrein staan worden beschreven, waarna de Westersingel, het Kruisplein en het Schouwburgplein aan bod komen, met de daaraan gelegen gebouwen die van belang zijn voor het nieuwe stedenbouwkundige ontwerp voor de Calypso-locatie.

Ook de plannen voor het nieuwe Centraal Station zijn van belang voor de ontwikkeling van de Calypso-locatie. Als laatste wordt het ontwerp van Alsop voor het 'Mauritsweg-complex' besproken.

ROTTERDAM

Rotterdam is een dienstestad, een zakelijke stad, zowel letterlijk als figuurlijk. Een zakenstad dus, maar ook een rechttoe-rechtaan stad, waar men met beide benen op de grond staat. Het is een stad van hard werken, in de haven en tijdens de wederopbouw.

Rotterdam is ook een van de weinige Nederlandse steden met een soort van skyline en de daarbij behorende metropole aspiraties. Rotterdam wil graag een echte grote stad zijn. Als poldermetropool loopt de stad voorop in veel ontwikkelingen in de samenleving, en dat hoeft niet altijd positief te zijn. Daklozen, junks, prostituees, criminelen maken van de stad een rauwe stad, een stad met zijn eigen grootstedelijke problemen. Maar ook is er het uitgebreide culturele aanbod, de vele uitgaansgelegenheden en de multiculturele samenleving.

Rotterdam en de wederopbouw

Rotterdam: tweede stad van Nederland. Havenstad, wereldstad, Manhattan aan de Maas. Ontstaan aan het begin van de 13e eeuw kreeg Rotterdam in 1340 officieel stadsrechten.⁶

Vanaf 1872, wanneer de Nieuwe Waterweg (een directe scheepvaartverbinding met de Noordzee) gereedkomt, begint de stad onstuimig te groeien. Verschillende nieuwe havens worden aangelegd waardoor de

werkgelegenheid enorm toeneemt. Nieuwe woonwijken worden gebouwd en randgemeenten worden geannexeerd.

De stad verdient veel geld en besteedt dit onder meer aan de bouw van statige panden in het centrum.

Veel singels, die eens deel uitmaakten van de verdedigingswerken, worden gedempt om ruimte te maken voor het toegenomen verkeer. De gedempte Coolvest wordt een ruime boulevard met een nieuw stadhuis, postkantoor en de Beurs.

Op 14 mei 1940 wordt het centrum van Rotterdam gebombardeerd door het Duitse leger. De bommen hebben een vernietigende uitwerking. Mede door de brand die ontstaat verandert het centrum van de stad in een smeulende puinhoop.

Na het einde van de oorlog in 1945 begint de wederopbouw van de stad. In een drang naar vernieuwing en modernisering worden veel beschadigde gebouwen niet hersteld, maar gesloopt. Rotterdam krijgt het imago van 'werkstad' en ontwikkelt zich tot een toonbeeld van moderniteit.

In 2000 verscheen in het NRC het artikel 'Opmaat naar het kolossale' van Rotterdammer Arie van der Krogt.⁷ Het artikel illustreert het optimisme in de wederopbouwperiode aan de hand van plannen van stedenbouwkundigen Van den Broek en Bakema.

In de jaren tachtig is de glans van moderniteit uit de periode van de wederopbouw echter verdwenen. Er wordt gezocht naar een oplossing om het tij te keren.

Begin jaren negentig verandert de skyline van de stad ingrijpend: na jarenlange tegenstand wordt uiteindelijk toestemming gegeven voor de hoogbouwplannen rond het Weena. Langzaam maar zeker krijgt de stad weer enige allure. De Erasmusbrug, die vanaf 1996 het zuidelijke deel van de stad definitief met het centrum verbindt, wordt hét icoon van de moderne dynamische stad.

Journaliste Yvonne Keunen constateert dat de tijd dat Rotterdam 'zijn open oorlogswonden vol moest bouwen' inmiddels voorbij is. Het functioneren van de stad staat weer centraal;⁸ daarom moet er met nieuw perspectief worden gekeken naar nieuwe gebouwen. De hoogste is niet per definitie de mooiste. Jan Klerks, voorzitter van de Stichting Wolkenkrabbers Rotterdam, stelt in het boek 'Hoog boven Rotterdam' dat wolkenkrabbers niet economisch noodzakelijk zijn voor de stad; "De belangrijkste reden waarom Rotterdam hemeljeuk heeft, is omdat ze er graag uit wil zien als een knappe, moderne metropool." Hoogbouw moet echter niet alleen de skyline van de stad ten goede komen, ook de gevolgen voor de directe omgeving en de vraag hoe het straatniveau leefbaar te houden zijn van belang.

Maar niet alleen voor nieuwe (hoge) gebouwen zijn bovenstaande criteria van belang; ook het functioneren van de bestaande bebouwing verdient aandacht. Relevant in dit opzicht zijn de recente ontwikkelingen rondom de Lijnbaan. De eigenaar van één van de woonflats wil de flat slopen en vervangen door een nieuwer, hoger gebouw.⁹

Architectuurhistorica Michelle Provoost stelt echter in een onderzoek dat verricht is door Bureau Crimson in opdracht van de dienst Stedebouw en Volkshuisvesting dat er alle reden is de Lijnbaanflats te behouden en zelfs aan te wijzen als monument: "Het wandelgebied voor voetgangers, geflankeerd door lage winkels met daar omheen chique middelhoogbouw en groene binnenhoven, was in de jaren vijftig zo'n revolutionair concept dat het wereldwijd op tal van plekken is gekopieerd. Het hele Lijnbaancomplex vertegenwoordigt ook voor de stad een waarde."

Crimson adviseert de opzet van de winkelstraat te laten zoals die is. Wel zou er meer eenheid in de gevels moeten komen. Ook zou de straat na sluitingstijd aantrekkelijk moeten worden. "Er staan veel kelders en bovenverdiepingen leeg. Daar zou je een andere functie kunnen bedenken die ook 's avonds publiek trekt. Je kunt vijf of zes panden voor een lage huur aanbieden aan culturele instellingen. Op een paar aangewezen plekken zouden terrasjes moeten komen. Op die manier kan de winkelstraat authentiek blijven, maar tegelijkertijd opnieuw hip worden."

Het probleem van het gebrek aan levendigheid in bepaalde delen van de Rotterdamse binnenstad werd in 2004 ook al besproken door journalist Herman Moscoviter in een kritisch artikel over het beleid van de gemeente.¹⁰

Enerzijds doet men zijn uiterste best een aantal plekken in de binnenstad aantrekkelijker te maken door bijvoorbeeld functies te implanteren die zowel overdag als 's avonds publiek trekken. Elke nieuwbouw wordt

meteen bekeken met ogen van: wat kan er op de begane grond komen dat positief bijdraagt aan Rotterdam? Volgens Moscoviter werkt het als een vliegwiel: door die attractiviteit komt er steeds meer belangstelling om juist in het centrum te investeren in nieuwe attractiviteit. Anderzijds lijkt het de gemeentelijke overheid echter te ontbreken aan een eenduidige visie: men werkt zichzelf tegen. Voorbeelden daarvan zijn het laten terugkeren van de overlastaantrekkende functies van de Pauluskerk in de geplande nieuwbouw en de verhuizing van het Foto-instituut naar een 'statusplekje op de Kop van Zuid' en van Theater Lantaren/Venster naar de Wilhelminapier. "Men organiseert een culturele kaalslag waar anderen op kosten van dezelfde gemeente juist met veel moeite verdichting van functies voor het hele centrum bewerkstelligen." De gevolgen zijn nog verstrekkender: men wil koste wat kost veel nieuwe woningen toevoegen in de binnenstad, terwijl men het totaal door het weghalen van essentiële functies juist cultureel oninteressanter maakt.

De conclusie die men zou kunnen trekken is dat het voor een stad als Rotterdam uitermate belangrijk is nieuwe gebouwen en nieuwe functies zorgvuldig in te passen. De wederopbouw is voorbij; het functioneren van de stad staat nu centraal.

Opmaat naar het kolossale

door: Arie van der Krogt

Iedereen kent het silhouet van Manhattan vanaf het water. Een drijvende stad met wolkenkrabbers, die op hun beurt weer worden overschaduwd door de twee torens van het World Trade Centre. Ze zijn elk 1350 Amerikaanse voeten hoog. Daar werken 40.000 mensen en elke dag komen er nog eens 100.000 op bezoek. Dat geeft een hoop heen en weer geloop in zo'n gebouw, los van andere logistieke problemen. In het WTC worden dagelijks 280.000 kopjes koffie geschonken. Dat betekent dat er elke dag ruim 10.000 pakken koffie moeten worden aangevoerd en meer dan 100.000 suikerklontjes en zakjes met melkpoeder. Elke dag gaan in het World Trade Centre 140.000 mensen naar het toilet, en dat geeft een afvoer van een half miljoen liter water, de rest niet meegerekend. Zo'n kantoorflat is een stad op zich, maar wel veel efficiënter ingericht, omdat alles handig is opgestapeld. Want stel je voor dat de verdiepingen van het World Trade Centre niet boven elkaar lagen, maar in vierkanten naast elkaar. Hoe krijg je dan die koffie op tijd getransporteerd en hoe het overtollige water afgevoerd? Met dit soort vragen hielden stedenbouwers als Van den Broek en Bakema zich bezig. Er lag in 1945 in het centrum van Rotterdam een kale vlakte en die moest vol; liefst met 40.000 bewoners en 100.000 bezoekers per dag.

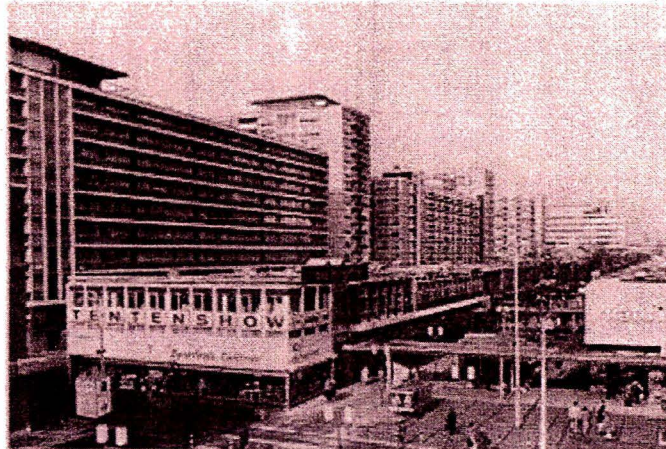
Van den Broek en Bakema waren stedenbouwers voor wie geen opgave te groot was. Zij lachten om 280.000 kopjes koffie. Zij dachten in veel grotere getallen. Voor hen was elk probleem oplosbaar. Zij vonden een antwoord op het dichtslibben van de binnensteden. Zij kwamen met een resolute scheiding tussen de verkeerssoorten. De Lijnbaan in Rotterdam was het eerste winkelcentrum voor voetgangers. Door middel van luifels en etalagevitruines werd de drempel tussen buiten en binnen zo laag mogelijk gemaakt. Alles stond in dienst van de klant. Die moest droog kunnen winkelen en niet gestoord worden door auto's en vrachtwagens. De problematiek van de bevoorrading werd opgelost door expeditiestraten aan te leggen aan de achterzijde van de winkels. Het Lijnbaanconcept werd het prototype van het ideale winkelcentrum. En nog steeds, want met een dak erop is de Lijnbaan een Mall.

Van den Broek en Bakema begrepen dat hun grootschalige stedenbouw hard aankwam bij het naoorlogse publiek. Daarom ontwikkelden zij plannen met een opmaat naar het kolossale. Dat is duidelijk te zien in het ontwerp van de

Lijnbaan. Bakema neemt ons eerst mee naar de volièrès met hun bontgekleurde zangvogeltjes en naar de vertrouwde telefooncellen in het voetgangersgebied. Van daar uit kijken we licht omhoog naar de winkels van twee en soms drie verdiepingen. Pas daarachter staan de woonflats van tien hoog. Alles daarvoor doet mee om het niet erg te vinden, die grote stenen stad.

Er bestaat een mooie foto van het driedubbele warenhuis van Ter Meulen, Van Wassen en Van Vorst aan het Binnenwegplein. Het is een zonnige zomerdag en er wordt druk geflaneerd op de Lijnbaan. De regenjassen zijn minder grijs dan anders. De terrassen op de balkons van de eerste en tweede verdieping zijn druk bezet met toeristen. Natuurlijk, het zijn er nog geen 100.000, maar het succes van de wederopbouw straalt er vanaf. Rotterdam is hard op weg om een wereldstad te worden.

Door die langzame opbouw van klein naar groot laten Van den Broek en Bakema ons wennen aan de schaal van de ruimte. Voor hen is de ervaring van ruimte alleen mogelijk als er diversiteit is. De mens moet kunnen kiezen tussen 'wonen op de grond, onder de bomen, of boven de bomen aan de horizon'. De kleine maat is verbonden met de grootschalige structuur. En Van den Broek en Bakema zorgen in hun ontwerp altijd voor een 'overgangsstuk', een versnellingsbak tussen klein en groot.

Wie het werk van Van den Broek en Bakema wil begrijpen moet met die richting meekijken. Wie vanaf de andere kant kijkt, tegen de vleug in, krijgt een verkeerd beeld van hun werk. Dan zie je alleen maar grijze kolossen van gewassen grintbeton. Dan lijken Van den Broek en Bakema Oostblokbouwers. Maar dat zijn ze niet. Zij bedachten reële oplossingen voor immense problemen. Zij ontwikkelden een terminal voor de grootste passagierschepen van de Holland Amerika Lijn. Zij bouwden hele woonwijken en halve steden en zij gaven vorm aan ruimte voor massa's.

Pas later kwamen de profeten van de maakbare samenleving, die zich niet meer bezighielden met de oplossing, maar met de opgave. Die zeikerige nietsnutten, die zeuren dat 280.000 kopjes koffie toch wel wat aan de hoge kant is. Als iedereen nou eens één kopje minder zou drinken. En, moeten er nou persé 100.000 bezoekers komen? Kan dat nou niet met de helft?

Van den Broek en Bakema namen nooit genoegen met de helft. Zij kwamen nooit met halve oplossingen. Om kort te gaan: zij zagen de noodzaak van de realiteit en zij realiseerden het noodzakelijke.

Rotterdam Calypso Site

Op dit moment is Rotterdam op een interessant punt in zijn eigen geschiedenis terechtgekomen. Het wederopbouwproces is in principe voltooid, maar de idealistische stad die daarvan het resultaat is, blijkt toch een aantal problemen te kennen. Het gebrek aan levendigheid buiten de winkeltijden is er daar één van.

Verder zijn er een aantal grote projecten in uitvoering, onder andere de nieuwbouw van het Centraal Station door Team CS. Deze nieuwbouw is noodzakelijk omdat Rotterdam halteplaats wordt van de Hogesnelheidstrein tussen Amsterdam en Parijs. Ook komt er een nieuwe lightrailverbinding met Den Haag: RandstadRail. De functie van Rotterdam Centraal als belangrijk vervoersknooppunt wordt daarmee verder uitgebouwd.

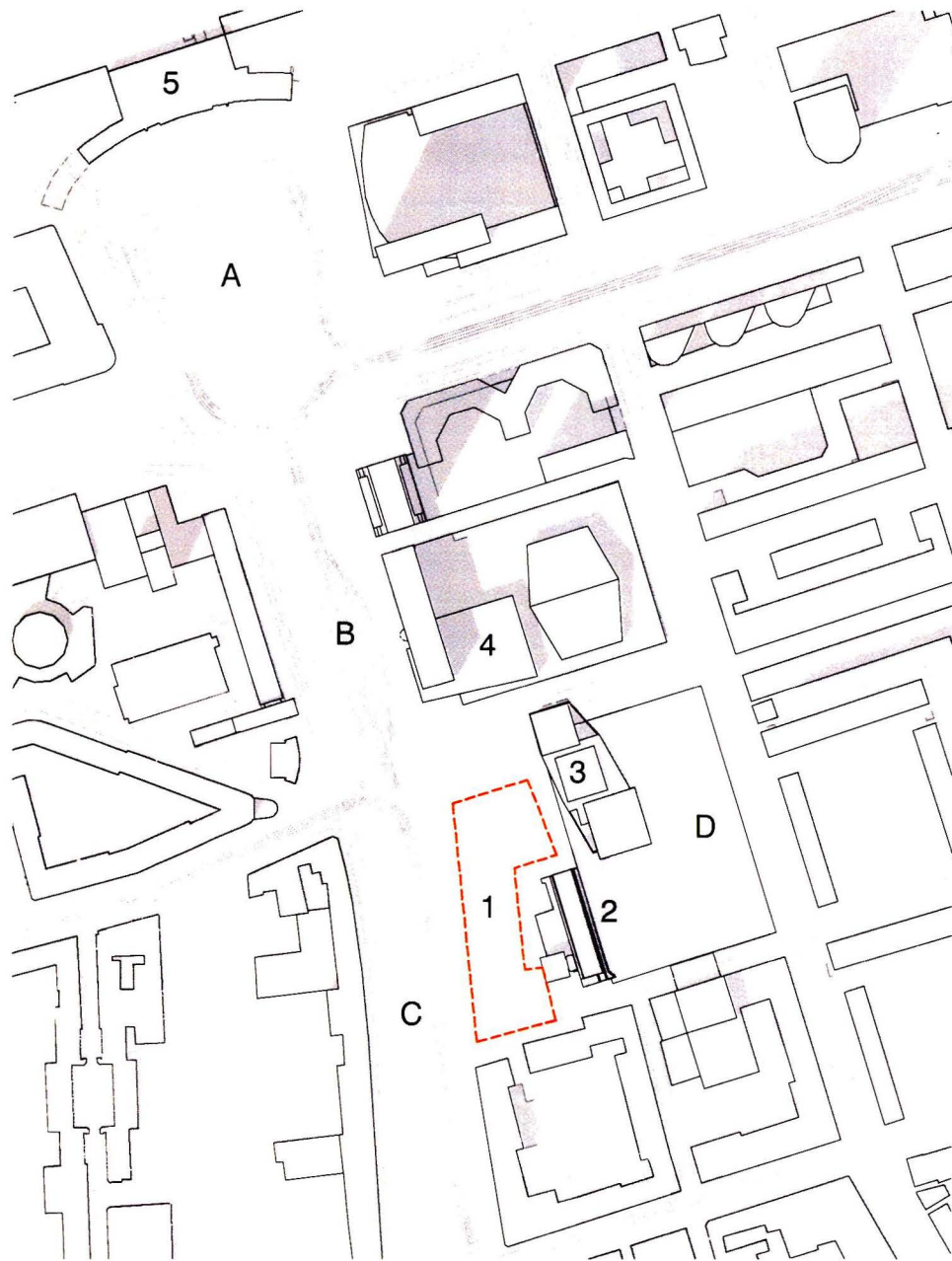
Op de route van het Centraal Station naar de binnenstad met winkelcentrum de Lijnbaan ligt de Calypso-locatie, genoemd naar de illustere bioscoop die er ooit gevestigd was. Het is een belangrijke locatie voor de stad: het fungeert als entree voor de bezoekers die de stad vanaf het station binnenkomen.

Daarnaast vindt op deze plek de ontmoeting plaats tussen twee voor Rotterdam belangrijke perioden: de historische panden die het bombardement tijdens de Tweede Wereldoorlog hebben overleefd staan nagenoeg naast de kantoortorens en andere hoogbouw langs het Weena, die de afgelopen decennia de skyline van de stad hebben gevormd tot wat die nu is.

Tel daarbij op de problemen die er zijn met de leefbaarheid van binnensteden in het algemeen en die van Rotterdam in het bijzonder en je hebt voldoende ingrediënten voor een interessant project op deze centrale locatie in het moderne Rotterdam.

In dit verslag zullen een aantal factoren besproken worden die van invloed zijn op een nieuw ontwerp voor de Calypso-locatie. Enkele daarvan zijn al aangestipt, bijvoorbeeld de Wederopbouw en het Nieuwe Rotterdam Centraal. Daarnaast speelt ook de grote diversiteit van de bebouwing en de openbare ruimte in de directe omgeving een belangrijke rol.

Ook de toekomstige ontwikkelingen met betrekking tot de Pauluskerk, een opvangvoorziening voor daklozen en junks die op de nominatie staat om te worden gesloopt, zijn van belang voor een nieuw ontwerp voor de Calypso-locatie.

< Situatie 1:4000

- A. Stationsplein
- B. Kruisplein
- C. Westersingel
- D. Schouwburgplein

- 1. Calypso-locatie
- 2. Hartsuykerflat
- 3. Pathé-bioscoop
- 4. De Doelen
- 5. Centraal Station

CALYPSO-LOCATIE

Het bouwblok tussen Westersingel en Schouwburgplein omvat momenteel drie gebouwen: het Rijnhotel/AMVJ-complex, de Pauluskerk en het Woondok. De eerste twee zullen gesloopt worden ten behoeve van de nieuwbouw op de Calypso-locatie, het Woondok blijft gehandhaafd. Hieronder zullen de drie gebouwen besproken worden.¹¹

Rijnhotel en AMVJ-gebouw

Ontwerp: P.J. Elling, J. Kromhout
(Merkelbach & Elling)

Oplevering: 1957

Het Rijnhotel beslaat het meest noordelijke deel van de Calypso-locatie, op de hoek van het Kruisplein. Het is het oudste gedeelte van het bouwblok tussen de Westersingel en het Schouwburgplein. Het complex, dat naast het Rijnhotel de gebouwen voor de AMVJ omvat, is ontworpen door het Amsterdamse architectenbureau Merkelbach & Elling.

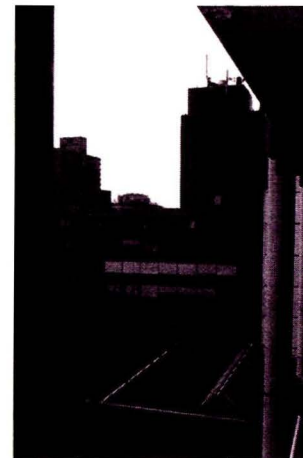
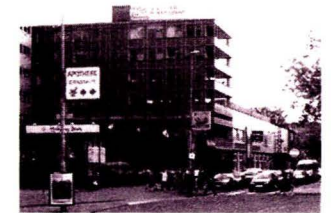
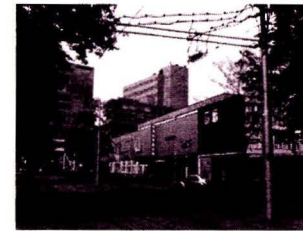
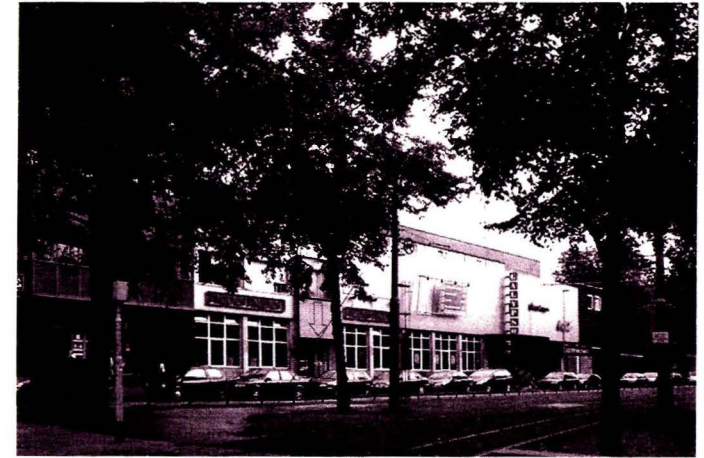
Het volume bestaat uit een plint, die het volledige kavel in beslag neemt. Hier bevinden zich het horecagedeelte en de dienstruimtes van het hotel. Boven op de plint staat, evenwijdig aan de Westersingel maar enigszins teruggeplaatst van de rooilijn, een hoogbouwgedeelte van 10 verdiepingen waar zich de hotelkamers bevinden. Haaks daarop staat een langwerpige lager volume, het AMVJ-gebouw. Het dankt zijn naam aan de gebruiker,

de Algemene Maatschappij Voor Jongeren. Dit was een vormingsinstituut voor jongeren, dat behalve aan culturele en sportieve activiteiten ook onderdak bood aan tijdelijke huisvesting voor jongeren.

Bij oplevering was het gebouw voorzien van een 'curtainwall' met dunne stalen kozijnen. In 1988 is het hotel echter verbouwd, waarbij de oorspronkelijke gevel is vervangen door een goedgeïsoleerde onderhoudsvrije gevel. De verhouding 2/3 glas en 1/3 borstwering werd omgedraaid. De oorspronkelijke transparante kwaliteit van de gevel is hiermee verloren gegaan. Deze is nog wel te zien bij het AMVJ-gedeelte; met name waar de staalprofielen doorlopen langs de balkons.

Aansluitend op het Rijnhotel en het AMVJ-gebouw bevindt zich langs de Mauritsweg een laagbouwvolume, dat de schuine rooilijn volgt. Oorspronkelijk was dit gebouwdeel eveneens in gebruik bij de AMVJ, met op de begane grond onder meer een foyer en een eetzaal, maar in 1968 werd het verbouwd tot bioscoop door interieurarchitect Carel Wirtz. De bioscoop kreeg de naam Calypso. Later werd Calypso verdeeld in meerdere kleine zalen en halverwege de jaren negentig is de bioscoop gesloten.

In 2001 werd Calypso opnieuw verbouwd, en wel tot hoofdkwartier voor Rotterdam 2001 Culturele Hoofdstad door David Baars en Christiaan Weiler. De filmzaal, nog steeds het belangrijkste element in de laagbouw, is omgevormd tot een multifunctionele muziekzaal. In het interieur is de blikvanger van de goedkope

ingreep een voorzetwand van aluminium lamellen met verlichting erachter, waarin vitrines, folderbakken, kaders voor posters, beeldschermen, prullenbakken, een sigarettenautomaat en ook twee noodzakelijke branddeuren zijn opgenomen.

Na 2001 is Calypso in gebruik geweest als uitgaansgelegenheid, waarbij vanaf het begin duidelijk was dat het gebouw binnen niet al te lange tijd gesloopt zou gaan worden. Veel later dan gepland, in het voorjaar van 2006, sloot Calypso uiteindelijk definitief zijn deuren.

Door alle verbouwingen en aanpassingen is van de oorspronkelijke architectonische kwaliteiten weinig meer over. Alleen het AMVJ-gebouw is voor een deel onaangetast gebleven. Er is een rommelig beeld ontstaan op één van de belangrijkste entrees van de stad. Nieuwbouw op deze plek moet ervoor zorgen dat de situatie verbeterd wordt, zowel visueel als functioneel.

Pauluskerk

Ontwerp: B. van Veen
(Van Veen en De Jong)
Oplevering: 1960

In 1940 werden de Zuiderkerk en de Westerkerk, die toebehoorden aan de Hervormde Gemeente, verwoest door het bombardement op Rotterdam. De Zuiderkerk lag aan de Glashaven, de Westerkerk aan de Kruiskade.

De Pauluskerk was na de oorlog de eerste nieuwe Hervormde Kerk in het stadscentrum, ter vervanging van de twee verwoeste kerken. De Pauluskerk werd ontworpen door de Rotterdamse architect Barend van Veen en werd in 1960 in gebruik genomen.

Direct naast de locatie waar de Pauluskerk moest komen te staan bevond zich de zogenaamde brandgrens; de grens tot waar het bombardement zijn vernietigende werk had gedaan. Even verderop stonden de statige panden aan de Mauritsweg nog overeind. Aan de andere zijde sluit de Pauluskerk aan op het AMVJ-complex. De overgang naar dit complex wordt gemaakt door een bakstenen volume dat zowel de hoogte als de rooilijn van het naastgelegen volume voortzet. In dit bouwdeel bevinden zich een kapel en enkele dienstruimtes. De rest van de kerk is iets terugliggend gesitueerd en volgt het rechthoekige stratenpatroon van het centrum. Hierdoor is voor de kerk een wigvormig pleintje ontstaan.

De eigenlijke kerkruimte is zes meter hoog. Aan de buitenzijde toont de belangrijkste ruimte zich als een grotendeels gesloten rechthoekig volume in metselwerk. De manier waarop het licht binnenvalt geeft de ruimte een sacrale sfeer. Een belangrijke bijdrage hieraan levert het grote glas-in-beton roosvenster met een gestileerde afbeelding van Christus aan het kruis, dat in de achtergevel is aangebracht. Dit monumentale raam is het werk van kunstenaar Ger van Iersel.

Sinds het begin van de jaren tachtig is de Pauluskerk op

initiatief van dominee Hans Visser een opvangcentrum voor drugsverslaafden, uitgedeelde asielzoekers en daklozen. De Hervormde Gemeente week in 1981 uit naar de Sint-Laurenskerk. De drugshulpverlening werd beeldbepalend voor de Pauluskerk en ging ten koste van de bouwkundige kwaliteit van het gebouw.

Hoewel Stichting Docomomo heeft gevraagd de kerk vanwege de monumentale waarden aan te wijzen als beschermd gemeentelijk monument, zijn de dominee, de projectontwikkelaar en het gemeentebestuur van mening dat de kerk gesloopt kan worden.

Woondok (Hartsuykerflat)

Ontwerp: E. Hartsuyker, L. Hartsuyker-Curjel
Oplevering: 1983

Het bouwblok tussen Westersingel en Schouwburgplein bestaat naast het Rijnhotel/AMVJ-complex en de Pauluskerk uit een derde onderdeel: het Woondok, beter bekend als de Hartsuykerflat.

Dit gebouw is aanzienlijk later gerealiseerd dan de andere op de Calypso-locatie, namelijk pas in de jaren tachtig. Tot die tijd had men vanaf het Schouwburgplein uitzicht op de rafelige achterzijde van het AMVJ-complex. Deze werd met de bouw van het Woondok aan het zicht onttrokken. Een ander positief stedenbouwkundig effect was dat het Schouwburgplein eindelijk een duidelijke pleinwand aan de westzijde kreeg.

Het gebouw heeft een terugliggende plint van twee bouwlagen met winkels en kantoren. Hierboven bevinden zich zes bouwlagen met woningen. Aan de achterzijde sluit het complex aan op de Pauluskerk door middel van een lager volume. Via een onderdoorgang is hier het binnenterrein bereikbaar.

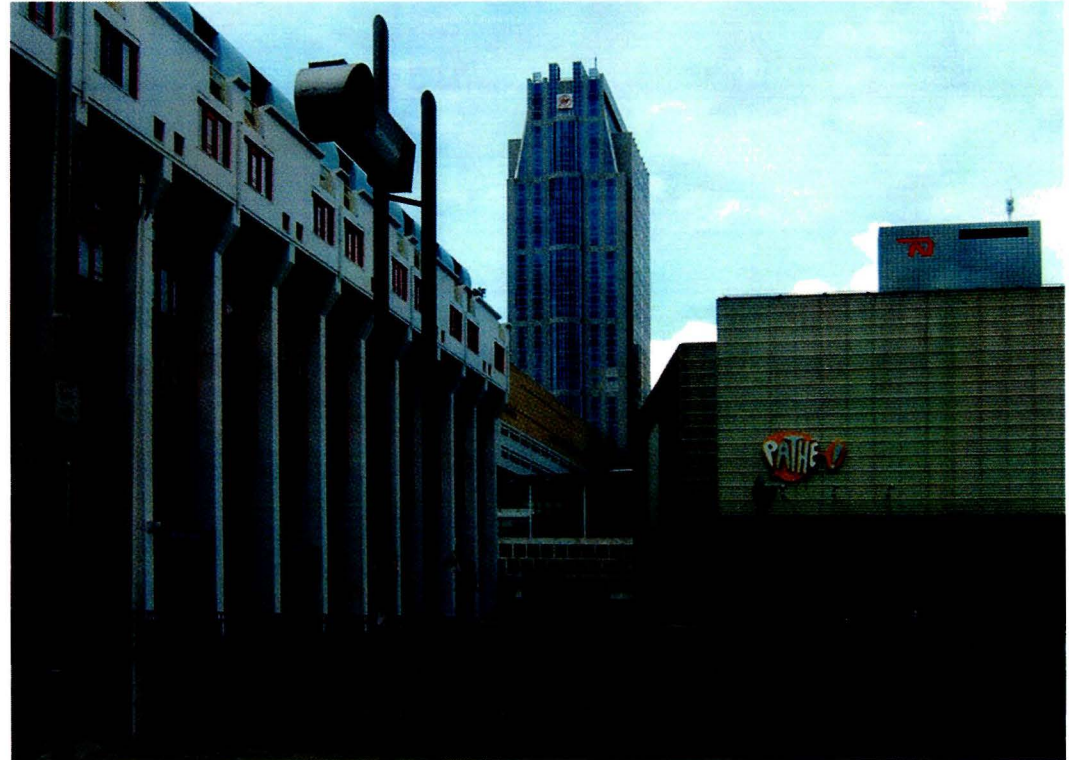
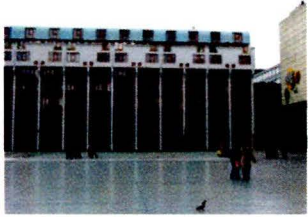
De woningen worden ontsloten door middel van twee interne corridors, op de tweede en op de vijfde woonlaag. Elke woning beslaat anderhalve verdieping; een halve verdieping aan de corridor en een hele verdieping erboven of eronder. In de doorsnede hebben de woningen dus een L-vorm. De balkons bevinden zich voornamelijk aan de achterzijde, de westzijde van het gebouw.

De Hartsuykerflat is een bijzonder gebouwtje. Qua vormtaal en kleurstelling is het onmiskenbaar een product van de jaren tachtig. De woningplattegronden zijn experimenteel te noemen en de appartementen zijn daarom niet zomaar voor iedereen geschikt. De bewoners hebben echter bewust gekozen voor het wonen op deze plek centraal in de stad en zijn uitermate gehecht aan hun gebouw.

De Hartsuykerflat wordt niet gesloopt. Dit is niet zo vreemd, want het gebouw is in eigendom bij de bewoners. Verder voldoet het gebouw nog prima. Het is echter wel het enige gebouw dat blijft staan op de Calypso-locatie. Dit impliceert dat er bij het ontwerp van de nieuwbouw voor de locatie voldoende rekening mee dient te worden gehouden.

>
Pauluskerk
Barend van Veen

Woondok
Hartsuyker Architecten

WESTERSINGEL

De Calypso-locatie ligt op de kop van de Mauritsweg, bij de overgang van de historische Westersingel naar het grootstedelijke Kruisplein.

De Westersingel is aangelegd als onderdeel van het Waterproject, waarvan de uitvoering is gestart in 1854. Het Waterproject was ontworpen door Willem Nicolaas Rose (1801-1877), in die tijd stadsarchitect van Rotterdam. De aanleg van singels moest de problematische stedelijke waterhuishouding verbeteren en tevens de stadsuitbreiding reguleren.¹¹

Rotterdam was midden negentiende eeuw nog steeds beperkt tot de (zeer dicht bebouwde) stadsdriehoek (Coolse Vest - Goudse Vest - Nieuwe Maas), maar begon langzaam uit zijn voegen te barsten. De waterhuishouding verkeerde in zeer slechte hygiënische staat, wat onder andere een ernstige cholera-epidemie had veroorzaakt in 1832. Naar het voorstel van Rose werd er rond de stadsdriehoek een stelsel van singels aangelegd; de Boezemsingel, Crooswijkensingel, Noordsingel, Spoorsingel en de Westersingel. De singels waren een hygiënische oplossing voor de doorspoeling van de stad met schoon water en de afvoer van het vuile water.

Naast hun functie als waterbeheersing en riolering, waren de singels ook bedoeld als openbare groenvoorziening, die moest zorgen voor een aantrekkelijke woonlocatie. De singels werden

aangelegd in landschapsstijl, naar ontwerp van de landschapsarchitecten J.D. en L.P. Zocher. Aan weerszijden ervan werden percelen uitgegeven om herenhuisen op te laten bouwen. De Westersingel wordt sindsdien geflankeerd door een kleinschalige classicistische bebouwing.

De brandgrens van het bombardement uit 1940 loopt door de achtertuinen van de villa's aan de oostelijke zijde van de Westersingel. Daarachter begint het stadscentrum dat vanaf de jaren vijftig werd gebouwd.¹²

<<
Westersingel

<
Westersingel 22

KRUISPLEIN

De nieuwbouw op de Calypso-locatie komt op de hoek van het Kruisplein te liggen, naast het concertgebouw De Doelen, dat eind jaren negentig aan de Kruispleinzijde is uitgebreid met een congrescentrum en het conservatorium.

Schuin tegenover de Calypso-locatie ligt een klein woongebouwtje, onderdeel van een groter project. Dit gebouwtje, ontworpen door Mecanoo, is stedenbouwkundig vooral interessant door de begeleidende beweging die het maakt van de Westkruiskade naar het Kruisplein.

Het Kruisplein is in de oude situatie voornamelijk het domein van de auto en de tram. Het rechthoekige plein zelf is in gebruik als tramhalte en het wordt omsloten door drukke rijbanen.

Doordat het nieuwe stationsgebouw op het huidige Stationsplein wordt gebouwd, zal het Kruisplein deze rol voor een deel overnemen. In de toekomstige situatie is het de bedoeling dat er een hindernisvrije voetgangersroute van het station via het Kruisplein naar de stad wordt aangelegd. Het autoverkeer op het Weena wordt ter hoogte van het station door een tunnel geleid, zodat alleen bestemmingsverkeer nog de voetgangersroute kruist. Het aantal trambanen op het Kruisplein wordt teruggebracht van vier naar twee en het plein wordt autoluw. Doordat de rechtstreekse verbinding met het Weena komt te vervallen, zal ook de intensiteit van het verkeer op de Mauritsweg/ Westersingel afnemen.

De Doelen

Ontwerp: Kraayvanger, Kraayvanger
en Fledderus

Oplevering: 1966

Ontwerp uitbreiding: Hoogstad Architecten

Oplevering: 2000

Concertgebouw De Doelen is gebouwd in de periode na de Tweede Wereldoorlog en wordt gezien als één van de hoogtepunten in Rotterdam van de wederopbouw. Het gebouw bestaat uit een lage transparante plint met daarbovenop een met marmer bekleed volume dat volledig opengewerkt is, waardoor er een bijzonder raster is ontstaan. De totale hoogte van dit platte rechthoekige gebouwdeel is bescheiden: ongeveer 12 meter. Het gesloten zeshoekige volume van de grote zaal breekt door het dak heen en is bekleed met koper.

>

*Kruisplein
Huidige en toekomstige situatie*

<<

*De Doelen
Hoogstad Architecten*

<

*Jongerenhuisvesting Kruisplein
Mecanoo*

In de jaren negentig is het concertgebouw uitgebreid met een congrescentrum en de Hogeschool voor Muziek en Theater. Architect Hoogstad heeft alle nieuwe onderdelen aan één zijde (de Kruispleinzijde) geconcentreerd, waardoor het bestaande gebouw in zijn waarde is gelaten. De verschillende gebouwdelen met hun specifieke eisen zijn samen ontworpen, maar de verschillen in vormgeving en materiaalgebruik laten zien dat ze functioneel nauwelijks iets met elkaar te maken hebben.¹¹

De hogeschool is ondergebracht in een 40 meter hoog, relatief ondiep geel bakstenen volume dat tussen De Doelen en het Kruisplein is geplaatst. Het introverte L-vormige volume grijpt over het nieuwe congresgedeelte heen; een glazen volume dat gedeeltelijk boven op het dak van het bestaande concertgebouw is gebouwd. Hierdoor is een stapeling ontstaan van concertgebouw, congresgebouw en hogeschool.

Aan het Kruisplein is ook de nieuwe hoofdentree gesitueerd, op de plaats waar ooit een binnenterrein was. De ingang is niet alleen bedoeld voor het concertgebouw, maar ook voor het congresgedeelte. De congresgangers stijgen met roltrappen op naar het nieuwe glazen gebouwdeel waar zich onder andere een grote congreszaal bevindt, die boven het oorspronkelijke binnenterrein is gehangen.

De verschillende materialen en vormen geven het gebouw een aanwezig uiterlijk; het is een drukke collage van gebouwdelen geworden.

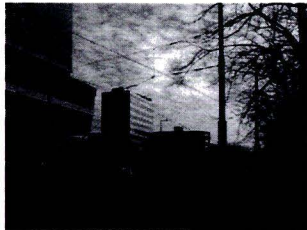
De uitbreiding heeft echter ook enkele onbetwist positieve gevolgen. Door de extra functies aan één zijde vóór en gedeeltelijk op het bestaande concertgebouw te plaatsen, zijn de kwaliteiten van het oorspronkelijke gebouw intact gebleven. De vroegere nietszeggende ingangen, als toevallige gaten in het gebouw, zijn vervangen door een duidelijke, meer monumentale entree. En het hoge volume aan het Kruisplein, in lijn met de naastgelegen Milleniumtoren (ook uit de jaren negentig), geeft het plein een duidelijk profiel.

Jongerenhuisvesting Kruisplein

Ontwerp: Mecanoo
Oplevering: 1985

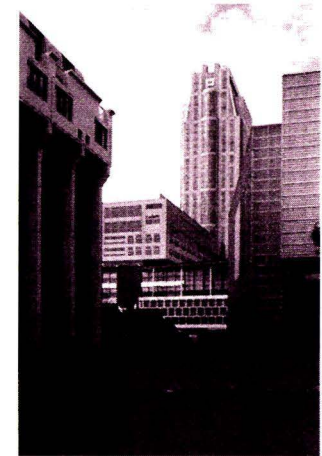
Het complex voor jongerenhuisvesting is het resultaat van een prijsvraag. De opgave bestond uit het ontwerpen van flexibele woningbouw in verschillende woningtypes op een driehoekig kavel.¹¹

Het ontwerp van Mecanoo, het Delftse architectenbureau dat is opgericht naar aanleiding van het winnen van de prijsvraag, bestond uit twee gebouwdelen: een schijfvormige hoogbouw haaks op het Kruisplein en een licht gekromd blokje laagbouw op de hoek. Het hoge deel sluit aan op het naastgelegen Bouwcentrum-complex, het kleine vijfhoekse bouwblok neemt de schaal van de Westkruiskade over. De gekromde gevel ervan begeleidt zoals gezegd de overgang van Westkruiskade naar Kruisplein.

SCHOUWBURGPLEIN

Aan de 'achterzijde' van de Calypso-locatie ligt het Schouwburgplein. Hoewel de gemeente het graag ziet als het belangrijkste evenementenplein van de stad, is het Schouwburgplein altijd een moeilijk plein geweest; door de grootte ervan wordt het al gauw na oplevering als een kale vlakte ervaren. Duidelijke wanden ontbreken. De bouw van het Woondok is een eerste aanzet om iets aan dit probleem te doen. In de jaren negentig wordt het plein heringericht en óp het plein wordt een bioscoop gebouwd, met de bedoeling de omvang van het plein daardoor te beperken. Het gevolg hiervan is wel, dat het plein nog meer verscholen komt te liggen; vanaf de Westersingel is het totaal onzichtbaar.

Schouwburgplein

Ontwerp: A. Geuze (West 8)
Oplevering: 1997

In de plannen van vlak na de oorlog werd er tussen de schouwburg en de toekomstige concertzaal een Theaterplein voorzien. Nadat in 1964 de geparkeerde auto's onder de grond verdwenen, moest het plein een 'trefpunt van gezelligheid, rust en ontspanning' worden. Het plein werd geheel bestraat en de kale vlakte werd door velen gezien als een symbool van de onherbergzaamheid van de Wederopbouw.

Sindsdien zijn er meerdere ontwerpen gemaakt voor herinrichting van het Schouwburgplein, die allemaal niet werden uitgevoerd. In 1990 kreeg landschapsarchitect Adriaan Geuze de opdracht zich over het plein te buigen. Hij kwam met een revolutionair voorstel, waarmee de discussies over het plein tot het verleden zouden moeten gaan behoren. Het plein is uitgaande van de bezonning en de gebruiksvormen opgedeeld in drie functionele zones. Elke functionele zone heeft een eigen oppervlaktemateriaal. “De zone met de bebouwing van de nieuwe megabioscoop en de entrees naar de parkeergarage heeft een epoxy gietvloer. De zone voor activiteiten heeft een vloer van standaard metalen panelen. De smalle zitzone met speciaal ontworpen houten banken en de hydraulische lichtmasten is van hout en rubber. De geknikte lichtmasten verwijzen met hun vorm naar havenkranen. Hier staan ook de opvallende ventilatietorens, noodzakelijk voor de ontluchting van de parkeergarage.”¹¹

De ooit als probleem geziene leegte van het plein is in het dichtbebouwde nieuwe Rotterdam volgens Geuze een verademing. Het plein wordt door hem gezien als podium van de stad, met de zich dynamisch ontwikkelende skyline als decor. Het plein is iets verhoogd aangelegd, als een letterlijk podium. Hoewel het ontwerp door critici alom werd geprezen, blijft het Schouwburgplein onder meer door technische problemen de gemoederen nog steeds bezighouden.

<
Schouwburgplein
West 8

Pathé-bioscoop
Koen van Velsen

Pathé-bioscoop

Ontwerp: K. van Velsen
Oplevering: 1996

Op het Schouwburgplein is een bioscoop gebouwd met als doel de schaal van het plein te verkleinen. De culturele functie moet het plein een nieuwe impuls geven en sluit aan bij de bestaande omliggende voorzieningen: het concertgebouw en de schouwburg. De bioscoop is een vervanging van een aantal verouderde bioscoopzalen in de directe omgeving, die niet meer aan de eisen voldeden.¹¹

De Pathé-bioscoop is gebouwd bovenop de bestaande parkeergarage onder het Schouwburgplein; mede daarom is een lichte staalconstructie toegepast. De plint van het gebouw is van glas. Voor de bovengelegen gevel is halftransparante golfplaat als bekleding gebruikt. Deze gevel omhult als het ware de drie grote losse volumes, waarin zich de eigenlijke bioscoopzalen bevinden. Het samenspel van volumes en omhulling zorgt voor een herkenbaar uiterlijk.

De hoogte van de bioscoop komt nagenoeg overeen met die van de Hartsuykerflat.

ROTTERDAM CENTRAAL

'Rotterdam Centraal' is de aanduiding voor het nieuwe Centraal Station. De redenen voor nieuwbouw zijn onomstreden: naast het ruimtegebrek dat in de loop der tijd ontstaan is, zijn de komst van de Hogesnelheidslijn (HSL) en de Randstadrail-verbinding met Den Haag bepalend geweest voor de beslissing het stationsgebied grondig op de schop te nemen.

In eerste instantie is voor het hele gebied van Stationsplein tot Hofplein een masterplan gemaakt door het Engelse architectenbureau Alsop. Dit integrale masterplan is in 2002 definitief van tafel geveegd vanwege de te hoge kosten; het werd althans om die reden door de toen net aangetreden gemeenteraad afgewezen.¹³

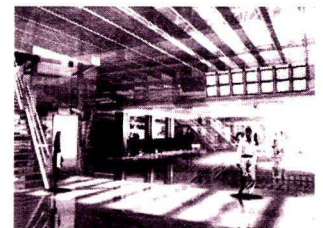
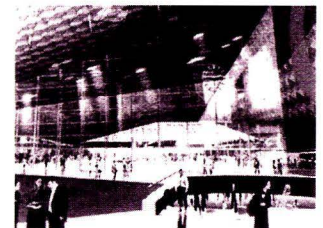
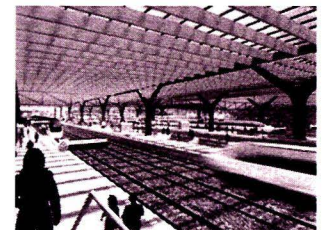
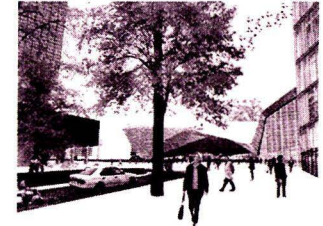
Eind 2003 won TeamCS (bestaande uit de architectenbureaus Benthem Crouwel, Meyer & Van Schooten en West 8) een nieuwe architectenselectie. De ambities ten aanzien van het belangrijkste vervoersknooppunt in het centrum van de stad waren inmiddels wel flink naar beneden bijgesteld: zowel de landelijke als de lokale overheid wilde de plannen simpel houden en vooral niet te duur. De noodzaak tot sloop van het bestaande station werd zelfs weer in twijfel getrokken.

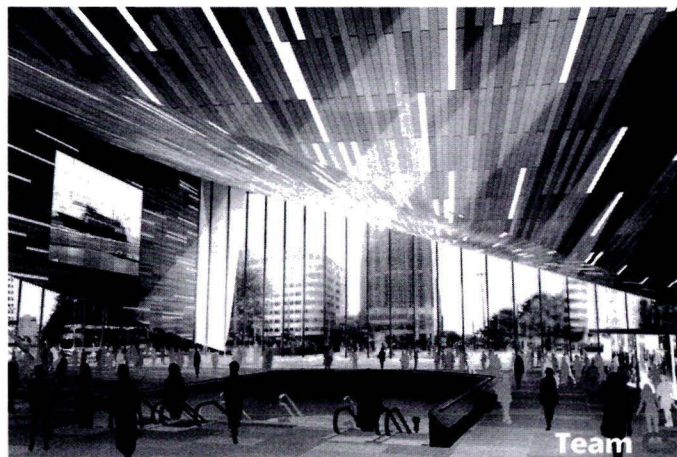
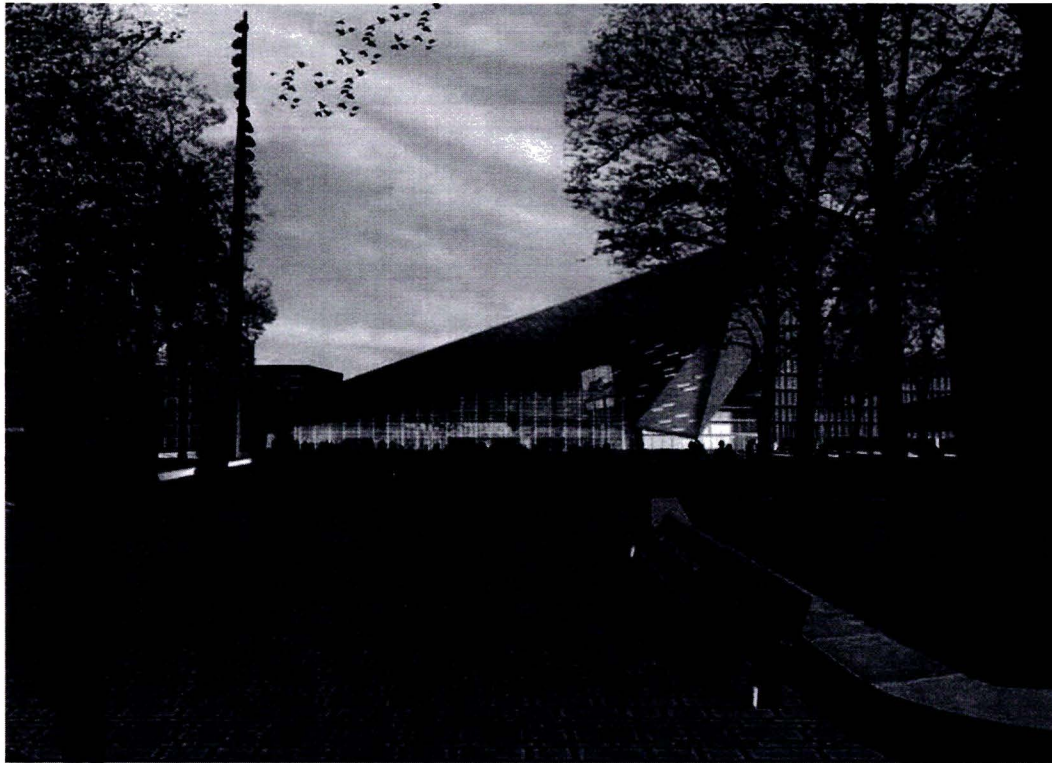
Architectuurcriticus Piet Vollaard schrijft het volgende: "Ondanks het lage ambitieniveau (lees: budget) van de opdrachtgever heeft TeamCS vast weten te houden aan een aantal voor hen essentiële uitgangspunten, zoals de verbreding van de stationstunnel en een integrale

stationskap.

Het uitgangspunt is één doorlopende stationshal, waarbij het negentiende-eeuwse onderscheid tussen stationsgebouw (architectonisch, luxe) en de perrons met de perronkap (civieltechnisch, utilitair) is verdwenen. Anders dan bij de meeste stations loopt de reiziger niet vanuit een hoge, lichte hal via donkere tunnels naar de (rol)trappen die naar de sporen leiden, maar is het station een grote glazen doos waar de spoorviaducten doorheen worden geleid. Het doorlopende 'maaiveld', dat onder de perrons iets verlaagd ligt, wordt tussen de spoorviaducten door, door middel van vides en glazen perronvloeren, van daglicht voorzien. De treinen zijn vanaf het 'maaiveld' zichtbaar. Doordat de perron/stationshalkap voorbij de gevel van de hal doorloopt, wordt de stad min of meer bij het gebouw getrokken. De wens om de beide stadsdelen aan de voor- en achterzijde van het station (Centrum en Provenierswijk) soepeler op elkaar aan te sluiten wordt door deze 'tunnelverdwintruc' bovendien gehonoreerd.

Dankzij het reduceren van de opgave tot een doorlopende kap met gevels kan er binnen het 'budget van een uitgebreide verbouwing' toch een volwaardig nieuw station worden gerealiseerd, dat ruim voorzien van daglicht en bovendien zeer overzichtelijk is. Gevraagd of er een wezenlijk ander stationsontwerp uit de computer zou zijn gekomen als er wel een ruimer budget voorhanden was geweest antwoordt Jan Benthem: "De hoofdopzet zou gelijk zijn gebleven, maar in de materialisering en detaillering zouden we natuurlijk wel veel meer hebben kunnen doen dan nu."

Nieuw Rotterdam Centraal
 Team CS: Benthem Crowell,
 Meyer & Van Schooten, West 8
 (visualisaties: Team CS)

Het blijkt dat het stationsontwerp van TeamCS eigenlijk zonder problemen in het masterplan van Alsop zou passen. De brede looper naar de stad die Alsop over de sporen heen had gelegd, ligt er nu alleen onder. Alleen de afwikkeling van de verschillende vervoersstromen: taxi, bus, tram en voetgangers, leek in Alsops plan beter te zijn opgelost. Team CS werd echter bij aanvang geconfronteerd met een voldongen feit ten aanzien van de tramroute.

De grote kwaliteit van Alsops masterplan lag in de integrale visie op het stadscentrum en de vanzelfsprekende, centrale plaats die het station daarin had. Het station zelf was ook in zijn ogen een eventueel later op te lossen ontwerpprobleem. Dat stationsontwerp is er inmiddels, maar het integrale stadsontwerp, met onderdelen zoals verblijfskwaliteit, opwaardering van de plinten, een culturele as en functiemenging, nog niet.”¹⁴

De Calypso-locatie ligt in de toekomstige situatie, waarbij het station op het huidige Stationsplein komt te staan en het Kruisplein de rol van ‘stationsplein’ voor een deel overneemt, recht tegenover het Centraal Station. Het nieuwe Rotterdam Centraal is dus zowel op stedenbouwkundig niveau als op het gebied van de functionele invulling van invloed op een ontwerp voor de Calypso-locatie.

Het plan voor Calypso zou moeten passen in de stadsvisie, met speciale aandacht voor de invulling van de begane grond, en de route van station naar winkelhart.

PLAN ALSOP

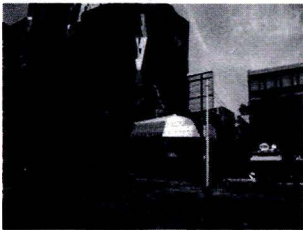
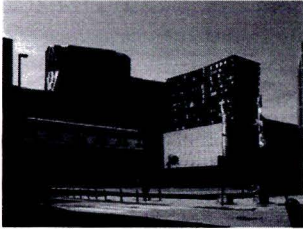
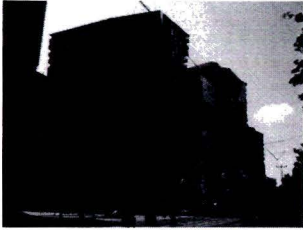
Het bureau van de Londense architect William Alsop heeft een ontwerp gemaakt voor de Calypso-locatie. Zij kregen de opdracht naar aanleiding van het (niet uitgevoerde) Masterplan dat het bureau heeft gemaakt voor het Centraal Station.

Het ontwerp voor het Mauritsweg-complex, zoals Alsop het noemt, wordt gemaakt in opdracht van een private projectontwikkelaar. In de tijd dat het project loopt is het Programma van Eisen steeds verder uitgediept. Werd in het begin nog gesproken van een ondergrondse parkeergarage die gekoppeld zou worden aan de bestaande garage onder het Schouwburgplein (en de nieuwe onder het Kruisplein), volgens de huidige plannen komt er een bovengrondse parkeergarage aan de achterzijde van het complex. Culturele functies, zoals een arthouse-bioscoop, zijn inmiddels uit het programma geschrapt en ook het hotel waar eens sprake van was komt er niet. Wat overblijft is een plint met verhuurbaar kantooroppervlak en woningen op de hogere verdiepingen. Heel veel woningen. Een nieuwe ruimte voor de Pauluskerk wordt wel in het complex opgenomen. De Pauluskerk heeft dan ook een machtige positie omdat het eigenaar is van de grond waarop de kerk gebouwd is. De kerk staat de helft van zijn grond af aan de projectontwikkelaar in ruil voor een nieuw kerkgebouw op de andere helft.

In het definitieve ontwerp van Alsop wordt het volledige terrein bebouwd. Architectonisch gezien bestaat het

*Mauritsweg-complex
Alsop Architects
(visualisaties: Alsop)*

gebouw uit een plint die qua hoogte aansluit op de historische panden langs de Westersingel en die op de hoek van het Kruisplein wordt omgebogen in een toren van 70 meter hoog. Bovenop de plint staat een veelvormig volume, een soort geslepen kristal. Dit volume is opgebouwd uit drie tegen elkaar aan geplaatste 'torens', die reiken tot een hoogte van respectievelijk 55, 70 en 40 meter. Wat ontstaat is een gigantische massa aan de Westersingel, die ook nog eens het achterliggende appartementengebouw en een groot deel van het Schouwburgplein een aantal uren per dag volledig in de schaduw legt.

Het merendeel van de ruim 300 appartementen in het complex wordt ontsloten via een middengang. Lichttoetreding is daardoor slechts mogelijk via één gevel. De plattegronden zijn verre van bijzonder op deze bijzondere plek in de stad.

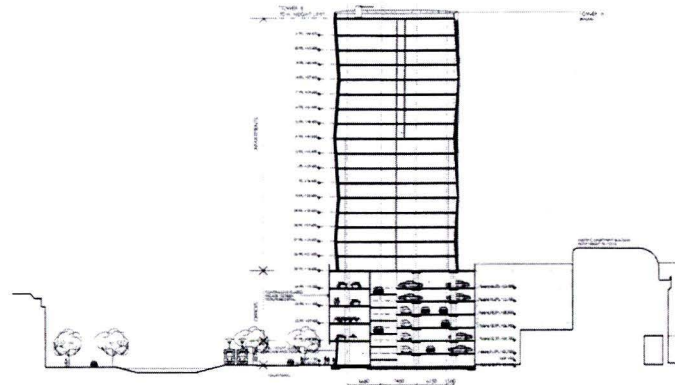
Er is veel inhoudelijke kritiek op het plan Alsop, zowel vanuit de welstandscommissie als vanuit omwonenden, lokale politici en anderen. De kritiek richt zich onder meer op de schaal van het gebouw, die té overheersend

wordt geacht ten opzichte van de historische singelbebouwing en het achterliggende woongebouw en plein. Ook de materialisering, de detaillering, de woningplattegronden, de bovengrondse parkeergarage en het uitgekleden programma moeten het ontgelden. Verder zijn de gevolgen voor de openbare ruimte, met name de schaduwwerking en windhinder, punten van aandacht. Ook verkeerstechnisch zijn er problemen te voorzien, doordat de parkeergarage alleen vanaf de smalle Mauritsweg bereikbaar is.

De voornaamste kritiekpunten zijn zeer duidelijk verwoord in de zogenaamde zienswijze, die opgesteld is door ir. Hugo van Velzen en drs. Marcel van Winsen in het kader van de tervisielegging van het plan, en die is ingediend bij de gemeente.¹⁵ Naast de hierboven reeds aangestipte bezwaren wordt door hen onder andere nog genoemd het meermaals naast zich neer leggen van de negatieve adviezen van de Commissie Welstand en Monumenten door het College van B&W.

Het is zeer de vraag of een gebouw zoals door Alsop wordt voorgesteld een positieve bijdrage zou leveren aan de ruimtelijke kwaliteit op deze centrale plek in Rotterdam.

In het voorjaar van 2006 is de aangevraagde bouwvergunning nog steeds niet verleend. De ingediende bezwaren zijn op dit moment in behandeling. In de zomer van 2006 wordt begonnen met de sloop van de huidige bebouwing, maar wat er daarna gaat gebeuren is nog allerminst zeker.

>
Mauritsweg-complex
Alsop Architects
doorsnede

PROGRAMMA VAN EISEN

16. Moscoviter, Herman – De onbegrijpelijke zigzagkoers. *Rotterdams Dagblad*, 10 augustus 2004
17. Pauluskerk stopt met opvang van verslaafden. *Trouw*, 12 maart 2005

LEVENDIGHEID VAN DE BINNENSTAD

De Calypso-locatie ligt in het centrum van Rotterdam. Een probleem dat zich in Rotterdam voordoet en dat in meerdere steden speelt, is dat er weinig samenhang is tussen verschillende gebieden in de binnenstad. Sommige plekken doen zelfs overdag doods aan, of, zoals Herman Moscoviter het omschrijft: “Hoe komt het dat sommige stukken van Rotterdam zelfs overdag maar niet willen ontwaken uit hun eeuwige slaperigheid?”¹⁶

Het Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam (OBR) is ervan overtuigd geraakt dat er te veel ‘levenloze begane grond’ in de binnenstad zit. Wanneer er een verbetering mogelijk is, moet die kans met beide handen aangegrepen worden. In eerste instantie worden de stadsassen (de Coolsingel en de ‘Culturele as’ van het Centraal Station tot aan de Maas) aangepakt, waarna de rest van de binnenstad volgt.

Pandeigenaren, winkeliers en ondernemers worden benaderd om te kijken of het mogelijk is op bepaalde plekken een functie te implanteren die zowel overdag als ’s avonds publiek trekt, zodat de levendigheid in de omgeving toeneemt. Zeker als er sprake is van nieuwbouw in het centrum moet er meteen bekeken worden welke functie er op de begane grond kan komen die een positieve bijdrage levert aan de stad.

Het gewenste effect is dat door het vergroten van de attractiviteit van een bepaalde plek er steeds meer belangstelling komt om juist in de omgeving te investeren in nieuwe attractiviteit.

De Calypso-locatie ligt aan het begin van de as die door de gemeente aangeduid is als ‘Culturele as’. Het gaat om het stratenlint Kruisplein – Mauritsweg/ Westersingel – Eendrachtsplein – Eendrachtsweg dat een belangrijke verbinding vormt tussen verschillende culturele voorzieningen, zoals het Museumpark, museum Boijmans-Van Beuningen, de Witte de Withstraat, concertgebouw De Doelen en het Schouwburgplein.

Naast het toevoegen van functies die zowel overdag als ’s avonds mensen trekken, is ook het feit dat er mensen wonen in het centrum een gegeven dat kan bijdragen om de levendigheid te vergroten. Want die wordt met name veroorzaakt door de aanwezigheid van mensen op elk moment van de dag. De trek uit de stad naar suburbane gebieden die de afgelopen decennia heeft plaatsgevonden moet dus worden gekeerd. De gemeente heeft dan ook ingezet op het toevoegen van een groot aantal woningen in de binnenstad. Hiervoor is het overigens eveneens van belang de binnenstad cultureel aantrekkelijk te houden.

Bij het vaststellen van het programma voor de Calypso-locatie dient de wens van de gemeente om voldoende levendigheid te genereren in het achterhoofd te worden gehouden.

OPVANG VAN DAKLOZEN

Een andere factor die van invloed is, is de opvang van randgroepen in de Pauluskerk. Is het verstandig de

activiteiten stop te zetten, of kunnen ze gehandhaafd blijven in het nieuwe gebouw?

In de loop der jaren is de Pauluskerk een begrip geworden in Rotterdam en wijde omgeving, met een gebruikersgroep die onder andere bestaat uit daklozen en verslaafden (waaronder ook dakloze verslaafden). Dit zijn mensen waarvoor de stad een soort natuurlijke leefomgeving is. De stad geeft hen de mogelijkheid op te gaan in de drukte en de anonimiteit ervan. Een groot deel van de daklozen en verslaafden gedraagt zich netjes en onopvallend. Slechts een aantal van hen zorgt voor problemen, waardoor er overlast ontstaat voor omwonenden en anderen. Met name een drugsverslaving kan leiden tot criminaliteit en overlast. Met een strikt beleid zouden excessen binnen de perken moeten kunnen worden gehouden.

Uit de ontwikkelingen in het verleden valt te leren dat de omvang van de voorzieningen mede bepalend is voor het 'succes' ervan. Perron Nul is ten onder gegaan aan zijn eigen populariteit; het werd té omvangrijk. Wat je nu ook bij de Pauluskerk ziet is dat het pasjesbeleid, dat een aantal jaren geleden is ingevoerd om overlast zoveel mogelijk te beperken door alleen mensen die zich geregistreerd hebben toe te laten, in beginsel goed werkt. Alleen zijn er in de loop der tijd steeds meer pasjes uitgedeeld, bijvoorbeeld aan daklozen uit andere steden, waardoor het aantal gebruikers langzaam uit de hand is gelopen. De kans op problemen en overlast wordt daardoor veel groter. Belangrijk is om het toegepaste systeem, dat in principe

goed werkt, zodanig te professionaliseren dat toelating tot de faciliteiten gebeurt op basis van objectieve criteria (zo kunnen deze bijvoorbeeld alleen beschikbaar zijn voor Rotterdammers), waardoor men beter in staat is het aantal uitgedeelde pasjes binnen de perken te houden.

Er bestaan overigens plannen om de activiteiten van de Pauluskerk te spreiden over een drietal locaties in het centrum van Rotterdam.¹⁷ Twee van deze locaties worden dagopvang met een gebruikersruimte, waar elk 150 verslaafden terecht kunnen. De derde plek wordt een nachtopvang voor 80 mensen. De kleinschaligheid moet de overlast voor de omgeving verminderen. Ook de scheiding van dagopvang (met gebruikersruimte) en nachtopvang zal een zelfde positief effect opleveren. In de geplande nieuwbouw van de Pauluskerk mogen geen drugs meer gebruikt worden en er mogen alleen nog vluchtelingen overnachten.

PROGRAMMA

Rekening houdend met bovenstaande overwegingen is het plan ontstaan om voor deze locatie een woonhotel te ontwerpen met als doelgroepen zakenmensen en daklozen. De hiervoor genoemde nachtopvang voor daklozen wordt dan gekoppeld aan een hotel voor zakenmensen.

De locatie is denk ik zeer geschikt voor een dergelijke functie. Het bevindt zich vlakbij alle openbaar-

vervoervoorzieningen in het centrum van de zakenstad Rotterdam. Een goede bereikbaarheid en een centrale ligging zijn belangrijke aspecten voor zakenmensen. Het centrum van een stad is ook de plaats waar daklozen zich over het algemeen ophouden. Voor beiden is het een logische plek.

Tijdelijke huisvesting (in dit geval in de vorm van een hotel) is een woonvorm in opkomst. Zakenmensen zijn steeds vaker op reis en moeten zich op allerlei plaatsen in de wereld zien aan te passen, en het liefst ook thuis voelen. De voornaamste overeenkomst tussen zakenmensen en daklozen is dat beide groepen op zoek zijn naar zo'n tijdelijk thuis.

Voor de plek is de aanwezigheid van mensen positief, in de zin dat het de levendigheid ten goede komt. Aan deze wens wordt dus voldaan.

De invulling van de plint van het gebouw verdient enige extra aandacht. Een hotel op zich is een minder openbare functie. Een aantal onderdelen van het hotel, zoals het restaurant, kunnen echter ook toegankelijk zijn voor anderen dan de hotelgasten.

Hieraan worden nog enkele functies toegevoegd die extra bezoekers aantrekken. Een functie die specifiek voor deze locatie in overweging zou kunnen worden genomen is het casino. Dat ligt nu aan het Weena, direct aan een drukke doorgaande weg en afgekeerd van de looproute naar de binnenstad. De Calypso-locatie zou een veel betere plek zijn voor een dergelijke functie en omgekeerd zou het casino bij kunnen dragen aan

de gewenste levendigheid. Een club (zoals Calypso en Hyper Hyper die nu tijdelijk in het pand van de voormalige Calypso-bioscoop zijn gehuisvest) zou ook in de toekomst een positief effect voor de plek kunnen hebben.

Samenvattend bestaat het programma voor het ontwerp voor de Calypso-locatie in het kader van mijn afstudeerproject uit de volgende onderdelen:

- woonhotel voor zakenmensen en daklozen met ondersteunende faciliteiten
- restaurant
- casino
- dansclub (Calypso Lounge)

FUNCTIONELE ANALYSE

18. Tibboel, Tom – 'Opvang voor dak- en thuislozen in Rotterdam beter geregeld'. *Rotterdams Dagblad*, 18 januari 1999
19. 'Het kwaad groeit en bloeit hier'. *Rotterdams Dagblad*, 15 februari 2001
20. Tilman, Harm - Exterieur voor daklozen; Maliehof in Utrecht door BAR. *De Architect*, april 2004
21. Huisman, Muriël – Camp.otel; *afstudeerverslag TU Eindhoven*, 2000
22. Cornelisse, Edwin - Het Woonhotel bij Maashaven krijgt navolging. *Rotterdams Dagblad*, 4 november 2002

In dit hoofdstuk wordt het belangrijkste onderdeel van het Programma van Eisen, het woonhotel voor zakenmensen en daklozen, nader onder de loep genomen.

De bestaande opvangvoorziening in de vorm van de Pauluskerk wordt besproken, en vervolgens worden de belangrijkste resultaten van een literatuurstudie naar 'dakloosheid' beschreven.

Als laatste wordt aandacht besteedt aan het relatief nieuwe bergip 'woonhotel', onder meer in de vorm van een tweetal case-studies.

PAULUSKERK

Dak- en thuisloosheid is een fenomeen dat in elke grote stad voorkomt. Over het aantal daklozen dat in Rotterdam leeft verschillen de meningen. Het tellen van de doelgroep is niet eenvoudig, omdat daklozen nou eenmaal vaak niet als dusdanig geregistreerd staan.

Een belangrijke opvangvoorziening voor onder andere dak- en thuislozen in Rotterdam is de Pauluskerk. Het boegbeeld van de Pauluskerk is dominee Hans Visser. Onder zijn leiding veranderde de Pauluskerk in een 'toevluchtsoord voor mensen die op de rand van de afgrond balanceren'. De kerkfunctie is daarmee grotendeels naar de achtergrond verschoven.

In 1987 richtte dominee Visser Perron Nul op, een opvangvoorziening voor drugsverslaafden naast het Centraal Station. Het moest een oplossing bieden voor de drugsoverlast rond het station. Perron Nul hield de gebruikers uit de stationshal en -restaurant. De eerste jaren liep het project goed; het was kleinschalig, overzichtelijk en doeltreffend. Maar het aantal bezoekers nam toe, en daarmee kwamen de problemen. Na een aantal uitwassen begin jaren negentig wilde de politiek af van Perron Nul en in 1994 werd het opgedoekt. Omdat er geen alternatief was, verspreide de drugsoverlast zich over de stad.

Tegenwoordig opereren vanuit de Pauluskerk zelf een aantal stichtingen: Het Diaconaal Centrum zorgt ervoor dat bezoekers in de Pauluskerk terecht

kunnen voor 'diaconale en pastorale hulpverlening, diverse allochtonenorganisaties, thema-avonden en kerkdiensten'.

De Nico Adriaansstichting beheert een eethuis, een vredeswinkel en de nachtopvang en de gedoogzone voor drugsgebruikers. Een aparte stichting is verantwoordelijk voor het onderdak voor thuislozen.

In de gedoogruimte is het gebruik van harddrugs toegestaan. Drie door de dominee geselecteerde dealers verkopen er dagelijks drugs. Hoewel de verkoop van harddrugs in Nederland illegaal is, wordt het beleid van de Pauluskerk gedoogd als humanitair experiment.

Over het aantal dak- en thuislozen die in Rotterdam leven lopen de schattingen uiteen. De doelgroep zwerft rond en hun status van 'thuisloze' kan snel veranderen. De 'harde kern' wordt in Rotterdam geschat op ongeveer 750 dak- en thuislozen. Aannames over het maximale aantal lopen uiteen van 2500 tot ruim 4500. In 1999 stonden er in Rotterdam iets meer dan 500 dak- en thuislozen geregistreerd die een uitkering hadden.¹⁸ Naast daklozen vangt de Pauluskerk ook verslaafden op (die al dan niet eveneens dakloos kunnen zijn). De organisatie stelt zich niet tot doel om een verslaafde af te laten kicken; het gaat om het stabiliseren van de situatie van de individuele gebruiker. Verslaafden krijgen regelmatig informatie over het veilig gebruiken van drugs en verder kunnen ze gebruik maken van de diensten van een sociaal werker en de vrijwilligers die er werken.

In de nachtopvang van de Pauluskerk is plaats voor 25

vluchtelingen en 70 daklozen.¹⁹

Over de 'god van Gedoogland'

door: Herman Moscoviter

Van wie is de Westersingel, de Mauritsweg en de West-Kruiskade? Van de bewoners, winkeliers en bezoekers of van de psychiatrische patiënten, drugsgebruikers, zwervers en daklozen? Een ware horde neemt 's morgens bezit van bankjes en stoepen van dit Rotterdamse entreegebied en wacht op het moment dat hun 'heiligdom' open gaat.

Vooraf is er rijkelijk overleg tussen deze gelovigen. Ik sprak iemand aan die Pools sprak. Hij was met twee anderen hierheen gekomen. „Rotterdam, ja gut für uns.” Ze hadden in Duitsland lucht gekregen van de liefdevolle opvang. Zo zijn er ook Engelsen, Fransen, Amsterdammers (ook dit is buitenland), Letten en Afrikanen. En Rotterdammers, die hier wél thuishoren.

Velen hebben een pasje gekregen in het kader van het volstrekt niet inzichtelijke pasjesbeleid dat door 'de' Pauluskerk (ik noem geen naam) wordt gevoerd. Een pasje is een vrijbrief voor hulpverlening in de kerk. Het liefdevolle, zegerijke werk van de kerk met eethuis, nachtopvang, gedoogruimte is er 'voor de opvang, advies en begeleiding van daklozen en verslaafden' (citaat websites). En voor asielzoekers. En nog anderen. Dat lijkt me een meer dan goede zaak, zolang het Rotterdammers betreft die over de rand dreigen te vallen.

Er zijn thans 1200 pasjes uitgegeven volgens kenners. Dit getal zoemt rond, is niet verifieerbaar, noch voor de gemeente, noch voor enige dienst of instelling. Want het gaat om een groep van wisselende grootte en samenstelling. De enige die het werkelijk weet is 'god', want hij reikt namelijk zelf deze pasjes uit. 'God' stelt zelf ook de criteria vast, als die er al zijn. Hij neemt ook de soms slecht gelijkende foto's voor de pasjes.

Hij vindt 1200 een heilig getal. De bewoners, winkeliers en passerende burgers hebben een ander heilig getal voor ogen, maar hij weet het beter: 1200, basta!

Veel ruimte

In de loop van de dag zwermen de outcasts in en uit deze Paulusbijenkorf. Behalve op zondag, de dag des Heeren, want dan is de doordeweekse groep niet aan bod in de kerk! Dan zijn de patiënten, gebruikers, zwervers en daklozen, ja waarheen? En iedereen die zegt dat dit dus het bewijs is dat ze ook zonder deze 'godgegeven voorziening' aan de Mauritsweg kunnen, heeft het volkomen verkeerd volgens de 'god van Gedoogland'.

Jarenlang is dit zo gegaan. Dankzij het 'godvrezende' vorige gemeentebestuur is veel ruimte geschapen om het te laten uitgroeien tot wat het nu is. De maatregelen bleven uit; en 'hij' zag dat het goed was. In en om de Pauluskerk ontstonden kringen van een kilometer of wat met gedoogden. Inmiddels is de wereld veranderd en zegt dít gemeentebestuur dat het doelen stelt ('targets'). De aanpak van overlataanzuigende plekken behoort hier ongetwijfeld ook bij. Burgers en winkeliers zijn weerbaarder en verwachten actie.

Zo zijn de voorzieningen aan de Keileweg aanzuigend voor de drugsoverlast in Spangen. Politici die daar een target stellen, stellen hem ook voor de Pauluskerk en zijn aanzuigende werking. Ook al hoort overlast (in aanvaardbare mate) bij de levende stad.

Maar dan volgt de discussie gemeente versus de 'god' van de Pauluskerk. Daarin vallen onder meer woorden als pastorale hulpverlening, belangrijk vrijwilligerswerk, charitatieve inzet, asielzoekersbeleid, de kerk als vrijplaats. En door de woordenschat en redematies van de 'god van Gedoogland' raakt iedereen in de war en ziet de eigen doelen (targets) niet meer helder.

Daarbij is althans deze 'god' een tegenstander van de vermenging van kerk en staat. Laat de staat (de gemeente) zich met zijn eigen problemen bemoeien. Zelf heeft hij het immers al moeilijk genoeg met zijn klanten die boven de afgrond balanceren, zoals gebruikers, geflipte, zwervers, asielzoekers, psychiatrisch patiënten. En of ze werkelijk zijn wie ze voorgeven te zijn, of ze werkelijk Rotterdammers zijn, of ze werkelijk in grote nood zitten is niet aan de orde. Dossiervorming is 'god' vreemd.

Ook al weet iedereen dat er nog andere wegen en instanties zijn om opvang en hulp te verlenen aan deze mensen die zijn afgedwaald, de vraag van burgers om actie wordt door dit gemeentebestuur nog steeds niet gehonoreerd. Er is een gemeentelijke projectgroep 'Veilig' bezig en dat is al veel gewonnen. Er is nu één aanspreekpunt. Dit voedt de nieuwe wethouder, mevrouw Van den Anker, die gaat over veiligheid en zorg.

Iedereen die bij deze uitzichtloze discussie is betrokken weet het zeker: de gesprekken zijn zeer vruchtbaar, er zal verbetering komen, de burgemeester bemoeit zich er persoonlijk mee, we boeken vooruitgang, enzovoort, enzovoort. Dat het in feite om een paar luttele vragen gaat, verliezen we uit het oog:

1) Help de Rotterdammers die over de rand dreigen te vallen, 2) spreid die hulp, 3) stel paal en perk aan aantallen, 4) alle niet-Rotterdamers dienen geholpen te worden daar waar ze vandaan komen.

Inmiddels komt er spectaculaire nieuwbouw met veel woningen voor de bestgesitueerden aan het begin van de Mauritsweg. Een glanzend glazen gebouw met aanleunend een nieuwe Pauluskerk. De projectontwikkelaar voor deze stedelijke ontwikkeling spreekt met de geldschietters en hoopt dat ze niet afhaken vanwege de overlastaanzuigende functies in de kerk.

Om in dit kader een daad te stellen volgde er een goed gesprek tussen 'god' en de gemeente, zoals u inmiddels begrijpt respectievelijk vertegenwoordigers van kerk en staat. 'God' heeft in 'zijn goedertierenheid' en in weerwil van de scheiding van kerk en staat, besloten na de nieuwbouw geen 1200 pasjes van die wisselende groep 'maar' 600 te zullen uitreiken. Of die 600 alleen maar Rotterdammers zijn? 'God' zal het weten. Wie dat getal 600 controleert? 'God' zelf natuurlijk.

En hij lacht hartelijk in zijn knuistje om die naïeve Rotterdammers. Dit entreegebied van de stad zal dankzij hem een brandpunt van outcasts blijven. En hij zal hen helpen in zijn nieuwe kerk. Rotterdam is goed voor de hele wereld.

DAKLOOSHEID

Terminologie

Er bestaat een verschil tussen de begrippen 'dakloosheid' en 'thuisloosheid'. De term 'dakloze' wordt gebruikt om iemand aan te duiden die om welke reden dan ook, meestal tijdelijk, geen permanent dak boven zijn of haar hoofd heeft. 'Thuislozen' zijn mensen waarbij de algehele structuur in hun leven ontbreekt. Naast het feit dat ze geen eigen thuis hebben, hebben ze nog zoveel andere problemen (bijvoorbeeld op het gebied van werk, verslaving, psychische gesteldheid, enz.) dat ze zonder hulp van buitenaf nooit een einde zullen kunnen maken aan deze situatie.

In het vervolg van dit verslag wordt echter met 'de dakloze' een persoon bedoeld die noodgedwongen op straat moet leven en die daarom is aangewezen op de aangeboden opvangvoorzieningen voor mensen zonder eigen permanente huisvesting. Het begrip omvat hier dus een bredere doelgroep dan dat er officieel onder valt. Hiermee wordt aangesloten bij de gangbare spreektaal, waar het onderscheid tussen 'dakloze' en 'thuisloze' ook vaak niet wordt gemaakt.

Literatuur

De teksten in dit hoofdstuk zijn het resultaat van een literatuurstudie. De volgende bronnen zijn hiervoor gebruikt:

1. Anderson, R. - Street as metaphor in housing for the homeless. *Journal of Social Distress and the Homeless*, 1997, Vol. 6, No. 1, 1-12
2. Davis, Sam - Designing for the homeless; Architecture that works. *University of California Press*, 2004
3. Graafland, Arie - De architectuur van het onbehagen; dakloos in New York en Amsterdam. *SUN Nijmegen*, 1995
4. Jencks, Christopher - The homeless. *Harvard University Press London*, 1994
5. Rivlin, L.G. & Moore, J. - Home-making: supports and barriers to the process of home. *Journal of Social Distress and the Homeless*, 2001, Vol. 10, No. 4, 323-336
6. Tabak, L. e.a. - Dakloos op stand. *Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting Rotterdam*, 2001

De dakloze in de moderne stedelijke samenleving

In de westerse samenleving is dakloosheid een pijnlijk vraagstuk. Een maatschappij die zichzelf beschouwt als steeds volmaakter, kan daarbij een groep die niet aan het perfecte beeld voldoet eigenlijk niet gebruiken. Het wachten van de daklozen, op voedsel, op werk of op onderdak, staat in schril contrast met de snelheid van de moderne maatschappij.

Het verschijnsel dakloosheid volledig in kaart brengen blijkt een onmogelijke opgave te zijn. Het zal in al zijn veelvormigheid nooit volledig doorzichtig worden, zeggen ook Heydendael en Nuy, twee vooraanstaande Nederlandse onderzoekers op het gebied van dakloosheid. “De ingrediënten zijn dezelfde, de structuur waarin ze voorkomen is altijd anders.”

Hoewel men spreekt van ‘de daklozen’ als een groep, is de enige echte overeenkomst het ontbreken van permanente huisvesting. De mensen binnen de groep van de daklozen verschillen op vele punten. Was ‘de dakloze’ in vroeger tijden nog te typeren als een aandoenlijke, wereldvreemde alcoholist, tegenwoordig is de groep daklozen een stuk diverser van samenstelling. Leeftijden en achtergronden lopen steeds meer uiteen en ook hun problemen zijn complexer geworden; velen hebben te kampen met verslavingen, lichamelijke en psychische klachten of een combinatie daarvan. Joel Blau stelt in een poging de dakloze te definiëren dat ‘het een dakloze ontbreekt aan de middelen van bestaan en de sociale verbanden die nodig zijn om op een adequate

manier in zijn onderdak te voorzien’.

De Landelijke Stichting voor Thuislozenzorg en Onderzoek benadrukt de maatschappelijke, persoonlijke en relationele kwetsbaarheid, waardoor functionele en medemenselijke relaties in de gangbare samenlevingsvormen niet of nauwelijks meer mogelijk zijn. Thuisloosheid berooft mensen van de veiligheid en het comfort van een thuis, alsmede van de binding met vrienden en familie.

Verreweg het grootste gedeelte van de daklozen heeft niet vrijwillig en bewust gekozen voor een leven op straat. Er kunnen verschillende oorzaken voor zijn, zoals armoede, het verlies van werk, een misgelopen of volledig afwezige socialisatie, drank- of drugsmisbruik, enzovoort. Vaak zijn ze, op het moment dat ze op straat komen te staan, niet in staat hier iets aan te doen, en zo worden ze gedwongen om te overleven op straat, zonder ‘thuis’.

Maar gezien het feit dat ‘dakloos zijn’ voor alle partijen een ongewenste situatie is, zal het doel vroeg of laat altijd zijn om terug aansluiting te vinden bij de rest van de maatschappij, wat een lastige opgave kan zijn.

Resocialisering van de dakloze

Zoals gezegd is het uiteindelijke doel van de dakloze om weer aansluiting te vinden bij de rest van de maatschappij. Dit is een geleidelijk proces, waarbij de dakloze hulp nodig heeft. Hij is in zijn eentje vaak niet in

staat (bijvoorbeeld doordat de middelen hem ontbreken) dit proces op te starten.

Veel daklozen hebben het idee dat hun situatie onomkeerbaar is. Door positieve prikkels of doordat ze zien dat er wél wat aan te doen is, kunnen ze op het punt komen dat ze zelf actief mee willen gaan werken aan hun eigen resocialisering.

Tijdens het proces moet men zich ontwikkelen van afhankelijkheid naar onafhankelijkheid en men moet de vaardigheden onder de knie krijgen die nodig zijn om weer zelfstandig een 'normaal' leven te leiden. Begrippen die hierbij een rol spelen zijn bijvoorbeeld privacy, comfort, veiligheid, identiteit, status en verbondenheid. Verder is het van belang om weer te wennen aan het ritme van de 'normale' maatschappij, en één van de voornaamste onderdelen daarbij is het opdoen van vaardigheden: niet alleen op huishoudelijk gebied, maar ook echt 'werkervaring'. Hierdoor gaan ze zich weer onderdeel van de maatschappij voelen en dat is een belangrijke stap in het proces van resocialisering.

Opvangvoorzieningen voor daklozen

Het dilemma van alle opvangvoorzieningen is het volgende: Houdt het aanbieden van veiligheid en comfort, boven een bepaald minimumniveau, de status van dakloosheid van de bewoners niet voor een deel in stand? Worden mensen met de meest acute noden geholpen, of wordt er een permanente onderklasse

gecreëerd door de opvangvoorzieningen?

Voor de meeste nachtopvangvoorzieningen, met name de passantenverblijven, is een terugkeer van de daklozen naar de geregelde samenleving niet het eerste doel; dat is namelijk het verschaffen van huisvesting en voedsel. Het creëren van onderdak, de voornaamste doelstelling van de architectuur, wordt hier tot in zijn meest elementaire niveau teruggebracht. Voor deze sociale groep heeft 'architectuur' geen andere betekenis dan een dak boven je hoofd.

De meeste daklozen zijn echter niet in staat om, zonder hulp van buitenaf, iets aan hun situatie te doen. Ze hebben niet de beschikking over de gangbare communicatiemiddelen en ze hebben geen plek om bezoekers te ontvangen. Het ontbreken van de mogelijkheden tot sociaal contact verergert hun gevoelens van eenzaamheid des te meer. De band met familie en vrienden ontbreekt of is verbroken en ze hebben niet voldoende sociale vaardigheden om uit zichzelf van de straat af te komen. Het trainen van sociale vaardigheden en het kunnen uitvoeren van huishoudelijke taken zijn dan ook uitermate belangrijk, wil de dakloze ooit terug kunnen keren naar een zelfstandige huisvestingssituatie.

Daarnaast is het opdoen van werkervaring en het vinden van een baan van belang. Vast werk zorgt voor stabiliteit en regelmaat in hun leven. Onder meer voor dit soort hulpverlening aan daklozen functioneren er dienstencentra, waar mensen overdag terecht kunnen voor begeleiding bij het vinden van werk, voor een postadres en (beheer van) een uitkering, voor schoenen,

kleren en een bezoek aan een arts. Tegenwoordig worden nachtopvang en dienstencentrum vaak fysiek gecombineerd. Alle voorzieningen voor daklozen, en daarmee ook alle kennis over dakloosheid, wordt daarmee op één plek geconcentreerd, waardoor uitwisseling van ervaringen mogelijk is.

De architect Sam Davis stelt in zijn boek 'Designing for the homeless' dat opvangvoorzieningen voor daklozen naar zijn mening gesitueerd moeten worden in het centrum van de stad, in de buurt van openbaar vervoer, werk, sociale voorzieningen en scholen. Deze mening wordt gedeeld door mensen die met de daklozen werken; hoe meer afgelegen de opvangvoorziening, hoe minder effectief deze zal zijn. Hoe verder daklozen moeten reizen, om bijvoorbeeld vrienden of familie te bezoeken, hoe moeilijker hun leven zal zijn.

Nachtopvang

De instellingen voor nachtopvang proberen te voorkomen dat ze een permanent toevluchtsoord worden. Arie Graafland wijst er in zijn boek 'De architectuur van het onbehagen' op, dat het gebouw dus aan een tegenstrijdige eis moet beantwoorden. Het moet onderdak bieden voor een paar nachten per maand, maar tegelijk dienen er prikkels van uit te gaan om er niet te verblijven. Enerzijds moet er een aangename omgeving worden gecreëerd met een huiselijke sfeer,

anderzijds moet de functie duidelijk blijven; namelijk 'opvang'. Het gebouw heeft geen woonfunctie; het biedt geen permanent 'thuis', maar slechts beperkt onderdak aan mensen voor wie architectuur als zodanig geen rol speelt.

Voor de ruimtelijke organisatie van een nachtopvangvoorziening zijn er in principe twee basismogelijkheden: een grote gezamenlijke ruimte met bedden of allemaal kleine eigen kamertjes. Hoewel de economische voordelen van de eerste oplossing overduidelijk zijn, blijft het gebrek aan privacy een probleem. Juist voor mensen die altijd op hun hoede moeten zijn als ze op straat verblijven, is het van belang dat ze af en toe tot rust kunnen komen zonder angst voor wat er rondom hen kan gebeuren. Een gezamenlijke slaapzaal komt hieraan maar gedeeltelijk tegemoet.

Daarnaast is er bij dit concept sprake van een dilemma met betrekking tot de regels die moeten worden nageleefd. Om ervoor te zorgen dat men er kan slapen, dat ruzies niet escaleren en dat de zwakkere niet te lijden heeft onder de sterke zijn er allerlei geschreven en ongeschreven regels nodig. Als een opvangvoorziening zulke regels niet heeft, is een verblijf een nachtmerrie en zal zelfs een dakloze er niet willen slapen. Té strenge regels moeten echter ook worden vermeden: men ervaart dat als te paternalistisch of moeilijk op te volgen.

Een betere oplossing zou zijn om iedereen een eigen ruimte te geven. Eén van de mogelijkheden hiervoor is het in het verleden regelmatig toegepaste 'cubicle

hotel', een opvangvoorzieningen waar iedere dakloze een eigen 'hok' krijgt, waarin hij zich kan terugtrekken en zijn bezittingen kan opbergen. De verblijfskwaliteit van dergelijke ruimtes is minimaal; vaak is er niet eens daglicht.

Noemenswaardig hierbij is de overeenkomst met de Japanse Capsule hotels, waar de gasten slechts een bed krijgen toebedeeld dat in een stellage wordt geschoven, teneinde zoveel mogelijk bedden op een kleine oppervlakte te realiseren.

Op basis van de voor- en nadelen van de twee mogelijke organisatievormen, lijkt het mij wenselijk de gebruikers van de opvangvoorziening zo veel mogelijk een eigen kamer voor de nacht te geven. Het systeem van gezamenlijke opvang in een grote zaal is met name geschikt als noodopvang, in periodes dat er sprake is van een bovengemiddelde toeloop, bijvoorbeeld vanwege de kou.

Overigens zal het huisvesten van daklozen in betere voorzieningen hun materiële leven wel enigszins verbeteren; voor het herstellen van hun zelfrespect of de reïntegratie in de maatschappij is het geen oplossing. Daarvoor zou men hen verantwoordelijkheid moeten geven, in de vorm van werk. Hiermee zouden ze vaardigheden op kunnen doen, die ze nodig hebben om uiteindelijk weer een zelfstandig leven op te kunnen bouwen.

Daarom zijn er naast voorzieningen voor nachtopvang (een plek om te slapen) aanvullende voorzieningen

nodig. Dat kan in de vorm van het eerder genoemde dienstencentrum. Hier kan men begeleiding en ondersteuning krijgen op weg naar zelfstandige huisvesting.

Het programma voor het dienstencentrum zou onder meer de volgende faciliteiten voor de daklozen moeten omvatten:

- Receptie
- Wachtruimte
- Postbussen
- Gezondheidscentrum (wachtruimte, spreekkamer, behandelkamer, medicijnkamer)
- Bank/ financieel advies
- Klaslokaal voor cursussen
- Computerruimte
- Kapper/ schoonheidssalon
- Fitnessruimte/ sporthal
- Spreekkamers
- Faciliteiten t.b.v. opleiding (bijv. koken/ restaurant)
- Wasserette
- Douches/ toiletten
- Administratie

Het programma van eisen voor de nachtopvang zelf:

- Intakebalie
- Slaapplaatsen
- Opslag voor persoonlijke spullen
- Eetzaal
- Keuken (eventueel kitchenettes op de verdieping zodat de daklozen zelf kunnen

eten en drinken wanneer ze willen)

- TV-ruimte
- Rookruimte
- Recreatieruimte
- Leesruimte/ bibliotheek
- Administratie
- Opslag (o.a. noodbedden)
- Wasruimte
- Personeelsruimte

WOONHOTEL

“Steden worden steeds meer bevolkt door mensen die daar om uiteenlopende redenen tijdelijk verblijven, maar wel gebruik maken van datgene wat de stad heeft te bieden. De manier van wonen verandert en vraagt in steeds grotere mate om voorzieningen voor tijdelijke huisvesting. Het ontwerp van tijdelijke schuilplaatsen voor mobiele levens is een opgave die een eigentijdse architectuur van de stad oplevert.”²⁰ Met deze stelling opent een artikel van Harm Tilman over een opvangvoorziening voor daklozen in Utrecht.

Feit is dat, door de toegenomen mobiliteit en de huidige communicatiemogelijkheden, men steeds minder gebonden is aan een bepaalde plek. De hele wereld ligt als het ware binnen handbereik. Het gevolg hiervan is dat mensen steeds vaker voor een langere periode buitenshuis verblijven, in verband met een congres, project, onderzoek of studie. Muriël Huisman definieert dit type mens in haar afstudeerverslag als ‘de werktoerist’.²¹ Zij onderkent de noodzaak dat de werktoerist zich snel enigszins vertrouwd moet voelen op zijn tijdelijke woonplek.

Op de tijdelijke woonplek ontbreekt in principe het sociale netwerk waarvan sprake is in de oorspronkelijke woonsituatie. Men is in eerste instantie op zichzelf aangewezen. Omdat de mens behoefte heeft aan contact is het van belang ontmoetingen in de hand te werken. Door sociale interactie te stimuleren krijgt men versneld een band met zijn, in dit geval tijdelijke, woonomgeving. De individuele persoon wordt onderdeel van een nieuw tijdelijk sociaal netwerk.

Om in de behoefte van de werktoerist te voorzien is het fenomeen ‘woonhotel’ ontstaan. Deze term wordt gebruikt voor een voorziening die gericht is op een tijdelijk verblijf, maar wél voor een langere periode. Hiermee verschilt het van een normaal hotel, dat met name geschikt is voor een kortstondig verblijf. In een gewoon hotel is de bewegingsruimte beperkt en de individualiteit en anonimiteit van de gasten maximaal. Zoals hiervoor beschreven vraagt een langer verblijf om een aangepaste aanpak.

De doelgroep van een woonhotel hoeft niet persé de werktoerist te zijn; er zijn ook een aantal andere groepen te benoemen die eveneens op zoek zijn naar (tijdelijk) onderdak en die gebaat zijn bij enige vorm van sociale interactie. Naast zakenmensen valt te denken aan mensen die vanuit een hulpverleningstraject op weg zijn naar zelfstandige huisvesting of mensen die (tijdelijk) niet in hun eigen woning terecht kunnen door bijvoorbeeld een scheiding, brand, verkoop of renovatie. De dakloze is één van de meest extreme voorbeelden van iemand die in een woonhotel terecht zou kunnen, omdat deze mensen vaak op de grens zitten van dat ze extra zorg behoeven. Daar zijn weer specifieke instellingen voor.

In de omgeving van Rotterdam zijn er enkele voorbeelden te vinden van voorzieningen die volgens het woonhotel-principe werken. Twee ervan zullen hierna als casestudy behandeld worden, namelijk de Short Stay Facility in Dordrecht en het ARThotel | Woonhotel in Rotterdam. Beiden zijn vrij recent van start gegaan

en allebei werken ze met een mix van sociale en commerciële verhuur, waarbij de commerciële verhuur de financiële haalbaarheid waarborgt en de sociale verhuur de maatschappelijke rol vervult.

Hoewel er in Rotterdam dus al een dergelijk initiatief bestaat, denk ik dat een woonhotel op de Calypso-locatie zeker levensvatbaar kan zijn. Enerzijds omdat er gewoonweg steeds meer vraag is naar dergelijke voorzieningen,²² anderzijds omdat beiden elkaar slechts gedeeltelijk zullen overlappen. Het woonhotel op de Calypso-locatie zal zich, naast zakenmensen, specifiek richten op dak- en thuislozen.

Hotel voor de zakenman + hotel voor de dakloze

Doordat er eigenlijk twee groepen aanspraak maken op de locatie in het centrum van Rotterdam (de zakenman vanuit economisch oogpunt en de daklozen vanuit sociaal oogpunt), is het idee ontstaan een hotel te ontwerpen waar beide groepen zich thuis kunnen voelen.

Het 'Hotel voor de dakloze' bestaat uit een passantenverblijf waar een aantal daklozen de nacht kan doorbrengen. In essentie is dit een noodopvang, die in geen geval geschikt is voor permanente bewoning. De enige zekerheid die de dakloze heeft is een bed voor de nacht, overdag moet men iedere keer weer de straat op.

Naast het gedeelte voor zakenmensen en het passantenverblijf is er als derde onderdeel van het hotel een meer permanente accommodatie voor wie het zwerven moe is geworden. Dit 'internaat voor de ex-dakloze' is bedoeld voor daklozen die uiteindelijk weer onafhankelijk willen zijn en zelfstandig willen gaan wonen.

Het is de intermediair tussen de andere twee hotelfuncties (het hotel voor de zakenman en het passantenverblijf). De ex-daklozen die permanent in het internaat wonen, kunnen dan werken binnen de organisatie van het hotel, zowel voor de zakenmensen als voor de passanten. Voor de passanten zijn ze vertrouwd, men is één van hen. Ook hebben ze een soort 'voorbeeldfunctie'. Door te werken doen ze ervaring op en krijgen ze een vast ritme dat hoort bij het gestructureerde leven waar ze weer naar terug willen.

Het lijkt zinvol om te kiezen voor een open structuur voor het hotel. Een open opzet stimuleert volgens Mark Francis (hoogleraar Urban Landscapes) sociale interactie, en vraagt op hetzelfde moment om te onderhandelen over de 'regels' voor acceptabel gedrag. Openbare ruimte is de plaats waar men het gevoel voor hoe men met elkaar om dient te gaan ontwikkelt.

De drie onderdelen binnen het hotel kunnen elkaar ondersteunen, door bijvoorbeeld meervoudig gebruik van functies en arbeid. Met name het internaat zal een verbindende rol vervullen door zijn relatie met beide andere onderdelen. Het internaat 'levert arbeid en krijgt hiervoor werkervaring terug'.

Case-studies

In de omgeving van Rotterdam zijn er de afgelopen jaren al enkele initiatieven van start gegaan op het gebied van opvang van randgroepen of probleemgroepen in combinatie met commerciële verhuur van hotelkamers. Het gaat hier met name om de Short Stay Facility in Dordrecht en het ARThotel | Woonhotel in Rotterdam-Zuid.

Op de volgende pagina's worden beide projecten op een aantal punten met elkaar vergeleken, waardoor de overeenkomsten en verschillen duidelijk worden.

Short Stay Facility Dordrecht

Naam: SSF Dordrecht
Contactpersoon: Wendy Timmermans
(Woondrecht/ manager SSF)

Wat is Short Stay Facility Dordrecht?

De Short Stay Facility (SSF) is een onderdeel van woningcorporatie Woondrecht en biedt tijdelijke huisvesting aan bedrijven en instellingen.

Hoe is het concept 'Short Stay Facility' ontstaan?

Toen het verzorgingshuis eind jaren negentig van de twintigste eeuw leeg kwam te staan, voldeed het niet meer aan de eisen die voor deze functie gesteld worden. Ook was het gebouw niet geschikt voor reguliere verhuur, dus ging woningcorporatie Woondrecht op zoek naar een alternatieve functie. Uit de gebleken behoefte aan tijdelijke woonruimte is de SSF ontstaan.

Hoe wordt de SSF beheerd?

De corporatie bouwt en exploiteert. De 'sociale verhuur' past binnen de maatschappelijke taak van Woondrecht, dat voortgekomen is uit de gemeentelijke woningcorporatie. Het gedeelte 'commerciële verhuur' zorgt voor financiële zekerheid en draagkracht.

Hoe is de SSF opgezet?

Het gebouw van de SSF is fysiek in tweeën gedeeld: de 'toren' met de kamers en de 'plint' met voorzieningen. Elk van de twee delen wordt onafhankelijk beheerd door een vereniging. De vereniging 'De Plint' houdt zich bezig met arbeidsreïntegratie en valt onder de verantwoordelijkheid van De Grote Rivieren, een instelling voor psychiatrische zorg. De werkplaatsen zijn over het algemeen niet bedoeld voor de bewoners van 'De Toren'. 'De Toren' bestaat uit 12 verdiepingen met elk 16 kamers. Elke verdieping bestaan uit drie traveeën, in die aan de gevel bevinden zich de kamers, de middenzone is voor horizontale en verticale circulatie en voor opslag. Op de koppen van het middentravee zijn ruimtes voor gezamenlijk gebruik toegevoegd. Het gebouw was vroeger in gebruik als verzorgingstehuis en nagenoeg alle kamers (1-persoons) zijn hetzelfde. De uitstraling is klinisch; witte wanden, zeil op de vloer, eenvoudig keukentje en douche. Op enkele verdiepingen is de inrichting iets luxer.

Voor wie is de SSF bedoeld?

Aanmelding van potentiële bewoners kan uitsluitend plaatsvinden op voordracht van een lid van vereniging 'De Toren'. Deze vereniging bestaat uit bedrijven (bijvoorbeeld makelaars, uitzendbureaus en grote bedrijven zoals Stork), opleidingscentra, instellingen en corporaties.

Er zijn drie doelgroepen te onderscheiden die voor tijdelijke huisvesting in de SSF in aanmerking kunnen komen.

1) Bedrijfsleven: kandidaten die vanuit het bedrijfsleven, via opleidingscentra of via projecten vanuit de hulpverlening worden aangemeld voor tijdelijke huisvesting. Dit zijn mensen die voor bepaalde tijd door werk, stage en/of scholing aan Dordrecht gebonden zijn. Zij kunnen voor de duur van werk of stage in de SSF wonen.

2) Hulpverlening: kandidaten die vanuit de hulpverlening worden aangemeld. De Short Stay Facility is geen crisisopvang, maar biedt plaats aan mensen op weg naar sociale huisvesting. Bij de intake worden afspraken gemaakt tussen SSF, bewoner en verantwoordelijke instelling over begeleiding en dagbesteding. Voor deze groep is de maximale huurtermijn gesteld op 6 maanden, wat gelijk is aan de huidige urgentietermijn voor urgent woningzoekenden.

3) Woningcorporaties: groepen bewoners die via een wisselwoningtraject, vaak voor langere tijd, op aanvraag van een woningcorporatie gebruik maken van de SSF.

Hoe is de verdeling van de verschillende typen bewoners binnen de SSF?

Alle bewoners wonen door elkaar, volgens het zogenoemde magic-mix-principe. Om de samenstelling gemêleerd te houden mag er van geen enkele groep een overkill ontstaan. Eventueel wordt er met wachtlijsten

gewerkt.

De vermenging van de verschillende groepen bewoners levert over het algemeen weinig problemen op. Je ziet dat mensen met eenzelfde achtergrond elkaar opzoeken.

Wat zou er anders gedaan zijn indien er sprake was geweest van nieuwbouw?

De nu gekozen werkwijze is goed gebleken.

Wel is meer variatie in woontypen gewenst; het is nu maar beperkt mogelijk om op de wensen van de commerciële markt in te spelen.

Quote van de dag:

“In de Short Stay Facility heerst het ‘campinggevoel’. Je kunt wat meer van elkaar verdragen, omdat je weet dat het verblijf tijdelijk is.”

Woonhotel Rotterdam

Naam: ARThotel | Woonhotel
Contactpersoon: Hans Mataheru
(Social service manager)

Wat is het ART Hotel | Woonhotel Rotterdam?

Het ART Hotel | Woonhotel biedt een 'tijdelijk thuis in een wereldstad'. De doelgroep wordt gevormd door gasten die voor korte maar juist ook voor langere tijd in Rotterdam verblijven.

Hoe is het concept 'ART Hotel | Woonhotel' ontstaan?

De initiatiefnemers van het Woonhotel zijn twee Rotterdamse woningcorporaties; Woonbron en De Nieuwe Unie. Zij komen op voor het souterrain van de samenleving. De corporaties wilden een voorziening voor mensen met een knellende huisvestingssituatie en besloten deze in een hotelvorm te gieten. Het Woonhotel is een vorm van maatschappelijk ondernemen. Belangrijk tijdens de opstartprocedure is geweest dat de initiatiefnemers een kwartiermaker, dhr. Roel Rol, in de arm hebben genomen, die ruime ervaring heeft in de hotelbranche. Hij moet zorgen voor een professionele inbreng op een voor de corporaties onbekend terrein.

Hoe wordt het ART Hotel | Woonhotel beheerd?

De corporatie bouwt, de hotellier beheert.

De basis van de exploitatie van het woonhotel is dat de gasten betalen op basis van hun inkomen. Hierdoor ontstaat een tekort t.o.v. de kostprijs. Aanvullende inkomsten worden gegenereerd door het ART Hotel, een viersterrenhotel, dat op de normale commerciële wijze geëxploiteerd wordt.

Hoe is het ART Hotel | Woonhotel opgezet?

Het ART Hotel | Woonhotel is onderdeel van een groter complex van woningcorporatie Woonbron. De receptie, lobby, het restaurant, de keuken en enkele ondersteunende diensten liggen op de begane grond. De hotelkamers zelf bevinden zich op de vierde tot en met de twaalfde verdieping.

Iedere verdieping heeft onder andere 4 tweezijdig georiënteerde 'kopkamers' en 2 extra grote en luxe suites.

In totaal zijn er 104 kamers bestemd voor het ART Hotel (onderverdeeld in 18 eenpersoonskamers, 70 tweepersoonskamers en 16 suites) en 106 kamers voor het Woonhotel (98 eenpersoons- en 8 tweepersoonskamers). De kamers van het ART Hotel en het Woonhotel liggen door elkaar, aan de deur is niet te zien wat voor soort kamer erachter ligt en welk soort gast er verblijft.

De eerste en tweede verdieping van het complex worden verhuurd als commerciële ruimte, op de derde verdieping (tussen plint en hoogbouw) liggen bergingen voor de bewoners van de appartementen vanaf de dertiende verdieping. De ontsluiting is onafhankelijk

van die van het Woonhotel (eigen liften, gezamenlijke vluchtrappen).

Voor wie is het ART Hotel | Woonhotel bedoeld?

Het verblijfsmotief voor alle gasten is dat men huisvesting nodig heeft.

Het ART Hotel is een regulier viersterrenhotel voor binnen- en buitenlandse gasten die voor korte of langere tijd in Rotterdam verblijven.

In het Woonhotel kunnen mensen terecht die te maken hebben met een knellende huisvestingssituatie. Een verblijf in het Woonhotel is onderdeel van het traject naar een permanente oplossing.

>
ARThotel | Woonhotel
Rotterdam

De criteria om als bewoner in aanmerking te komen voor een kamer in het Woonhotel zijn de volgende:

- 1) Men moet wonen in Rotterdam.
- 2) Er mag geen sprake zijn van een zorgcomplexe problematiek.
- 3) Men heeft niet voldoende financiële draagkracht om een verblijf tegen een commerciële prijs te bekostigen.

Het gaat dan om mensen die hun huisvesting kwijt zijn geraakt door bijvoorbeeld scheiding, brand, renovatie of door een behandeling in een instelling (in dit laatste geval moet men zich wel in de uitstroomfase van de behandeling bevinden).

Met een aantal maatschappelijke organisaties is een convenant afgesloten. Deze instellingen doen de 'intake' van de cliënt en verwijzen deze door naar het Woonhotel. Als de noodzaak er is, hebben zij de verantwoordelijkheid voor de cliënt.

Hoe lang verblijven de gasten in het Woonhotel?

Het verblijf in het Woonhotel is zo kort mogelijk. Het minimum is ongeveer 1 maand, het maximum staat vast op 6 maanden. Als de verblijfsduur van tevoren niet te voorzien is, kan de periode aan het einde van de initiële looptijd verlengd worden; de termijn van 6 maanden blijft echter het absolute maximum.

Hoe is de verdeling van de verschillende typen gasten binnen het ART Hotel | Woonhotel?

Alle gasten zitten door elkaar vermengd. De verdeling is

ongeveer 50-50.

De visie hierachter komt onder meer voort uit de kritiek van zakelijke gasten op normale zakenhotels van ketens zoals Hilton, die overal ter wereld hetzelfde uitzien.

Zakelijke gasten hebben naast kwaliteit behoefte aan sfeer en huiselijkheid. In het ART Hotel | Woonhotel zorgt de pluriformiteit van de gasten (de zogenaamde 'magic mix') voor de huiselijkheid.

De selling points van het hotel zijn dat het kleurrijk is, sfeervol en huiselijk. De invulling en inrichting zijn onorthodox; alle kamers zijn anders (gedeeltelijk bouwkundig, maar zeker qua inrichting: een combinatie van antiek en modern, maar altijd kleurrijk).

Er is sprake van enige interactie tussen de verschillende groepen gasten in het hotel. Men komt elkaar tegen en spreekt elkaar aan. Er is geen afstoting tussen groepen, maar dit heeft wel te maken met een goede monitoring.

Waarom ligt het ART Hotel | Woonhotel op deze locatie 'op Zuid'?

De Gemeente Rotterdam wil achterstandswijken een nieuwe impuls geven. Het Woonhotel is een vernieuwend project en geeft een aanzet tot stadsvernieuwing. Ook wordt de functie van het Woonhotel gezien als een middel tegen illegale huisjesmelkerij.

Vanuit het oogpunt van een hotelfunctie is de locatie best gunstig. De bereikbaarheid is goed; het hotel ligt naast metrostation Maashaven.

Marketingtechnisch: "Het ART Hotel | Woonhotel Rotterdam is gelegen aan het verlengde van de Coolsingel."

Wat is het bijzondere aan het ART Hotel | Woonhotel?

Binnen het ART Hotel | Woonhotel is er een leer- en werktraject voor jongeren, met als doel: uitstroom op de normale arbeidsmarkt.

Wat is de strategie van het ART Hotel | Woonhotel?

- 1) Bewijzen dat deze opzet kans van slagen heeft.
- 2) Uitbreiding in deze vorm elders.

Quote van de dag:

"Iemand die in een probleemsituatie zit en gemotiveerd is, is veel eerder geneigd zich aan de huisregels te houden dan een reguliere betalende gast."

Nog altijd te kort aan opvangplekken daklozen

Vraag mede groter dan aanbod door illegalen en asielzoekers

ROTTERDAM - Ondanks een flinke uitbreiding van de hoeveelheid dag- en nachtopvangplaatsen voor dak- en thuislozen in Rotterdam is de vraag nog altijd groter dan het aanbod. De opvang trekt ook niet-geregistreeerde daklozen aan zoals illegalen, uitgeprocedeerde asielzoekers en mensen die een goedkope slaapplek zoeken. Dit soort opvangplaatsen zullen er dan ook nooit genoeg zijn, denken b en w van Rotterdam.

Het college maakt met dit standpunt duidelijk niets te voelen voor een nieuwe grote uitbreiding van het aantal opvangplaatsen. Om zijn uitgangspunt ('niemand hoeft op straat te slapen') waar te maken, maakt het college meer werk van terugkeer naar het 'normale' leven van daklozen. Dat moet gebeuren in de vorm van begeleid en zelfstandig wonen. Voornaamste doelgroep zijn degenen die nu vaak in de nachtopvang zitten; ruim 1100 personen. Er zijn plannen voor een zogenaamd woonhotel.

Tijdens de vorstperiode in december luidde het Centrum voor Dienstverlening de noodklok. De opvangcentra puilden uit, terwijl het CvD het aantal daklozen alleen al in november met 133 had zien toenemen. Voor een deel waren dit op straat gezette ex-minderjarige asielzoekers van 18 jaar of ouder. Zij kwamen niet in aanmerking voor een verblijfsvergunning en doken de illegaliteit in, veelal in de grote steden.

Het CvD waarschuwde dat daklozen konden doodvriezen. Op basis van een onderzoek over 2001 zouden zes- tot zevenhonderd nieuwe plaatsen nodig zijn, zowel in de dag- als in de nachtopvang. Rotterdam telt 193 reguliere slaapplekken voor de nachtopvang, de rest van de daklozen brengt de nacht door in sociale pensions, internaten en vooral illegale logementen.

De (gebruikelijke) uitbreiding van de winteropvang, deze winter met 135 bedden, stretchers en matrassen, is volgens het college van b en w voldoende geweest om alle zwervers 'die dat wilden' een slaapplek te bezorgen. „Wie toch buiten wilde slapen, werd door het veldwerk voorzien van soep, broodjes en dekens. Zelfs zogeheten marginaal gehuisvesten hebben gebruikgemaakt van de noodopvang. De extra capaciteit kon eind december weer worden afgebouwd, omdat de vraag duidelijk was afgenomen.”

B en w zien niets in uitbreiding van alleen de dagopvang voor dak- en thuislozen. De grote toeloop daar, ook van niet-daklozen, is wel handig voor de hulpverlening. „Op verbetering daarvan zetten wij vooral in.”

ONTWERP

INLEIDING

De merkwaardige opbouw van het centrum van Rotterdam is met name bepaald door het bombardement in het begin van de Tweede Wereldoorlog. Nagenoeg het hele centrum is toen weggevaagd. De daaropvolgende decennia hebben in het teken gestaan van het opnieuw opbouwen van de binnenstad. In de jaren 50 en 60 zijn er veel opvallende wederopbouwprojecten gerealiseerd, zoals het winkelcentrum De Lijnbaan en concertgebouw De Doelen. In de jaren 80 en 90 rukt de hoogbouw langs het Weena op.

Nu inmiddels zo ongeveer alle lege bouwplekken zijn opgevuld, dient zich een nieuwe opgave aan. Sommige gebouwen voldoen al na enkele decennia niet meer aan de eisen en langzaamaan zullen dus de eerste wederopbouwgebouwen gesloopt en vervangen gaan worden.

De Calypso-locatie is één van de plekken die herontwikkeld gaat worden. De gebouwen die er staan zijn zo'n 45 jaar oud. Door verbouwingen en aanpassingen zijn ze dusdanig aangetast dat veel oorspronkelijke architectonische kwaliteiten verloren zijn gegaan. Visueel is er een rommelige compositie ontstaan en in functionele zin voldoen de gebouwen niet meer.

Het terrein is één van de toplocaties in het centrum van Rotterdam. Het is een belangrijke entree tot de binnenstad voor mensen die vanuit het station of de westelijke wijken komen. De locatie grenst aan het Schouwburgplein met het concertgebouw, de

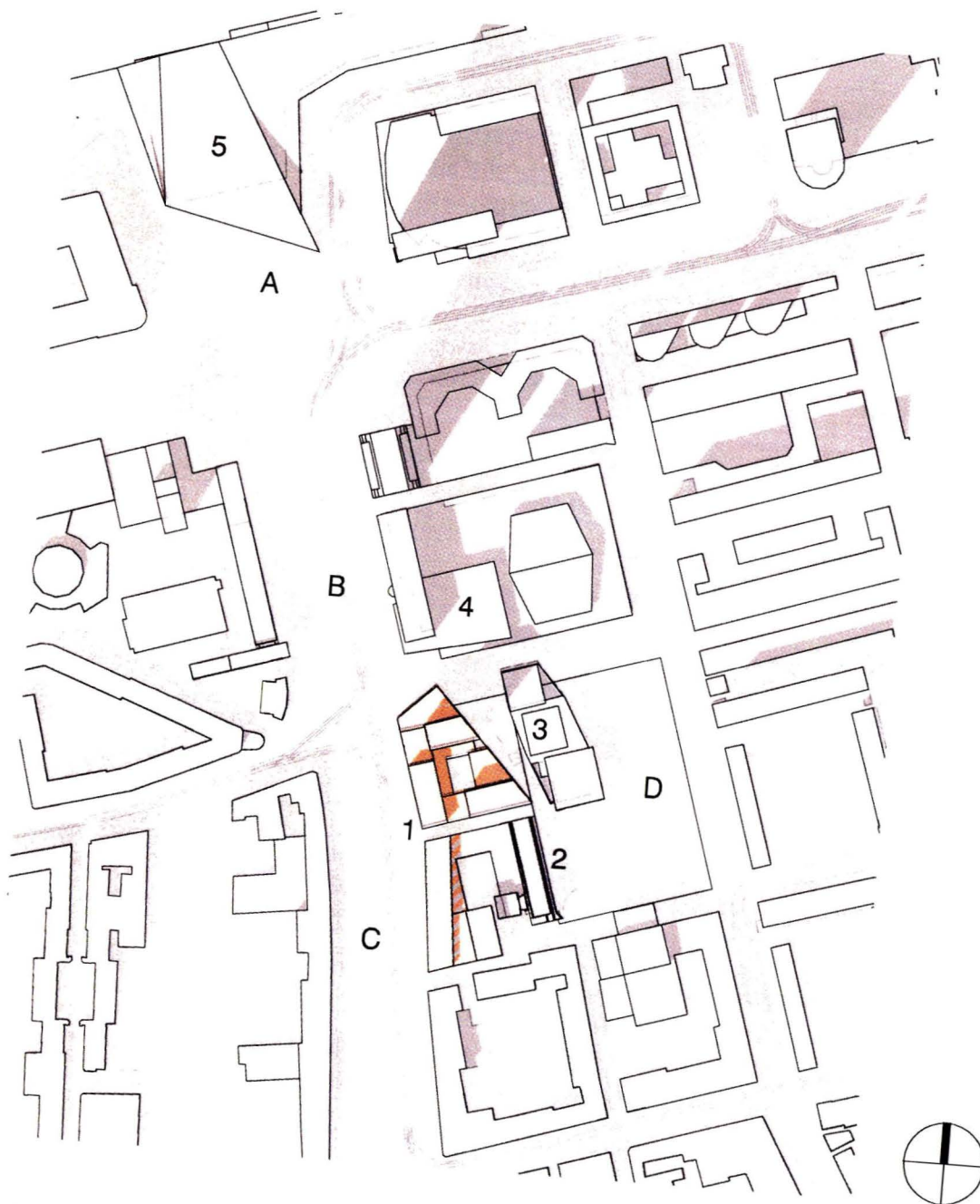
schouwburg en de megabioscoop.

Voor bezoekers van de stad die vanuit het nieuwe Centraal Station komen, is de bebouwing op de Calypso-site een soort 'stadspoort'. Dit heeft onder andere te maken met de uitwerking van de Milleniumtoren en de uitbreiding van De Doelen met het conservatorium in de jaren negentig. Op maaiveldniveau zijn dit 'gesloten' gebouwen, zonder publieke functies in de plint, waardoor het begin van de stad wordt uitgesteld tot in ieder geval ná het Kruisplein. De nieuwbouw op de Calypso-locatie is de mogelijkheid om dit voortschrijdende probleem uiteindelijk toch op te lossen.

Stedebouwkundig gezien ligt de Calypso-locatie op de overgang van de kleinschalige vooroorlogse singelbebouwing naar de moderne hoogbouwstad. De bebouwing langs de Westersingel bestaat uit individuele panden, die gezamenlijk een gesloten bouwblok vormen. Dit in tegenstelling tot het gebied rondom het Centraal Station, dat is opgebouwd uit grootschalige alzijdige objecten.

Het boeiende van de opgave is het creëren van een logische overgang tussen deze twee totaal verschillende stedebouwkundige eenheden.

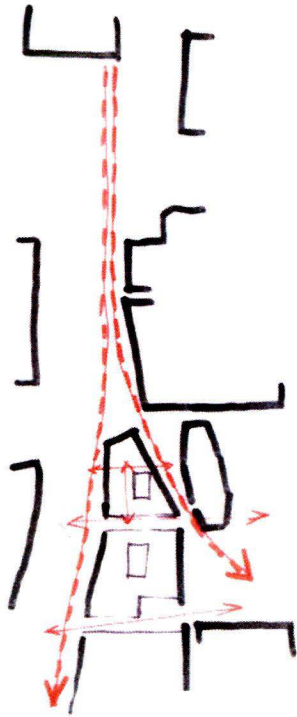

< Situatie 1:4000

- A. Voormalige Stationsplein
- B. Kruisplein
- C. Westersingel
- D. Schouwburgplein

- 1. Woonhotel
- 2. Hartsuykerflat
- 3. Pathé-bioscoop
- 4. De Doelen
- 5. Nieuwe Centraal Station

STEDEBOUWKUNDIG ONTWERP

Het stedenbouwkundige ontwerp voor de Calypso-site wil een verbinding leggen tussen de historische singel aan de zuidwestkant en het moderne centrum ten noorden en oosten van de locatie. Er is geprobeerd aansluiting te zoeken met de naastgelegen gebieden en daartussen een overgang te maken. Het gaat om drie gebieden die van invloed zijn:

- De classicistische bebouwing langs de Westersingel, bestaande uit individuele herenhuizen die gezamenlijk de singelwanden vormen van gemiddeld vier tot vijf bouwlagen hoog.
- De moderne middelhoogbouw aan het Kruisplein, met als voornaamste kenmerk het objectmatige en alzijdige karakter; de gebouwen zijn grote losstaande objecten in een raster van straten en boulevards.
- Het Schouwburgplein, dat een kolossale maat heeft en waar het probleem speelt dat het als plein geen duidelijke afbakening heeft. De ruimte loopt als het ware weg aan de randen waardoor de schaal alleen nog maar overweldigender wordt.

De Calypso-site ligt op de kop van de Westersingel, bij de overgang naar het Kruisplein. De grens tussen singel en plein ligt voorbij de locatie, zodat deze onderdeel uitmaakt van de singel.

Door het nieuwe volume de beweging van de singel te laten volgen, verschuift de rooilijn op de hoek van

het Kruisplein naar voren ten opzichte van de huidige situatie. De overgang van plein naar singel wordt hiermee sterker aangezet. Een logisch gevolg ervan is dat het nieuwe gebouw een gevel naar het Kruisplein toe krijgt, waarmee niet alleen de pleinruimte wordt afgebakend, maar waarmee het gebouw ook een directe relatie krijgt met het nieuwe Centraal Station dat aan de overzijde van het Kruisplein komt te liggen.

De footprint van het gebouw wordt bepaald door de omringende verkeersstromen. Vanuit het Centraal Station loopt een belangrijke voetgangersroute tussen het gebouw en de Pathé-bioscoop door naar de binnenstad. De schuin geplaatste gevel aan deze zijde van het gebouw definieert een trechtervormige doorgang tussen beide gebouwen, en begeleidt zodoende de aankomende voetgangers met een uitnodigend gebaar richting het Schouwburgplein. De doorgang is in feite een continuering van de beweging die door de terugwijkende plint van De Doelen wordt ingezet. Ook reageert het gebouw op het aan de overzijde van het Kruisplein gelegen gebouwtje van Mecanoo. De lichte kromming van de gevel ervan wordt beantwoord door een schuin (uit het orthogonale raster) geplaatste gevel die, net als zijn overburen, de richtingverandering van Westkruiskade naar Kruisplein begeleidt.

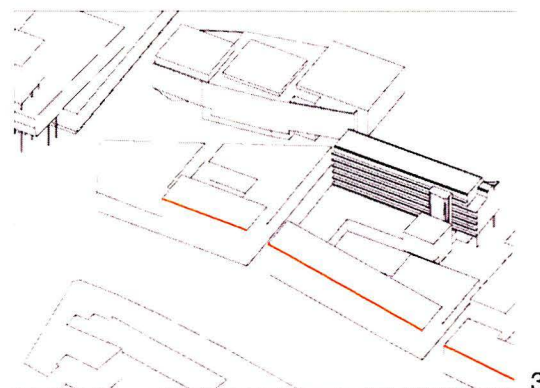
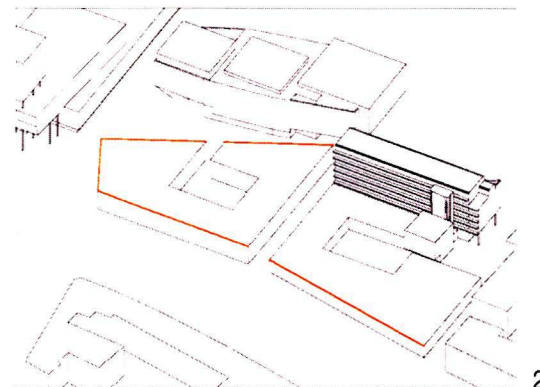
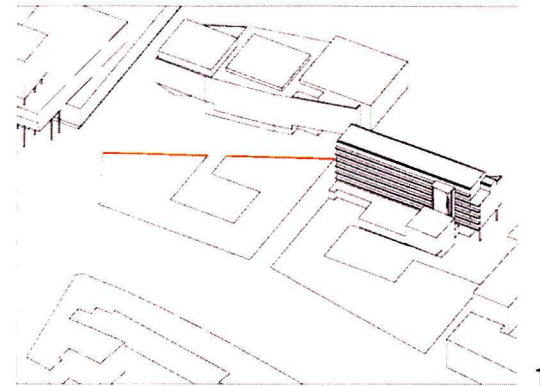
In het midden van de Calypso-locatie komt een doorgang van Westersingel naar Schouwburgplein. De doorgang ligt in het verlengde van de 'opening' tussen de Hartsuykerflat en de Pathé-bioscoop. Waar in het verleden het Schouwburgplein verscholen lag achter

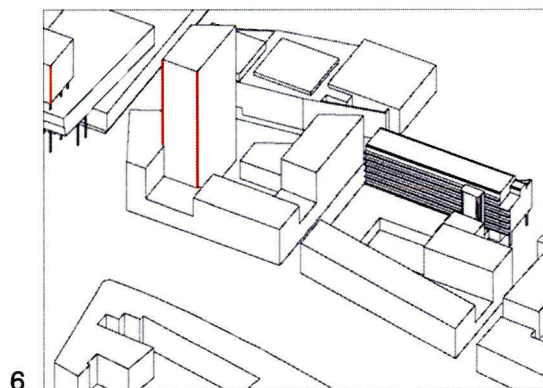
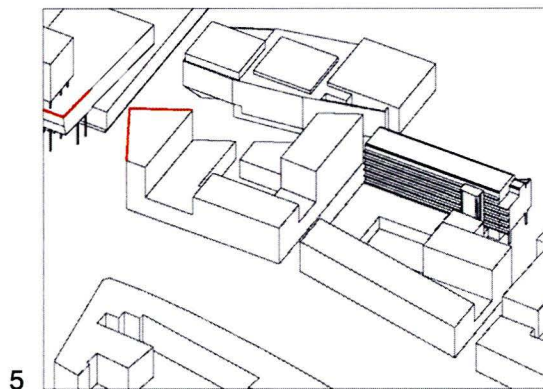
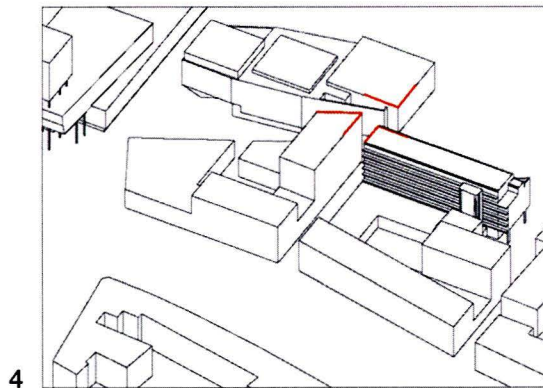
de bebouwing langs de singel, is er door deze ingreep niet alleen een fysieke maar ook een visuele verbinding ontstaan tussen plein en singel. De 'doorwaadbaarheid' van het terrein is hiermee aanzienlijk verbeterd.

De doorgang verdeelt de Calypso-locatie in twee stukken: een noordelijk en een zuidelijk deel. Het zuidelijke deel vormt samen met de Hartsuykerflat een bouwblok dat in schaal aansluit op de naastgelegen singelbebouwing. Het noordelijke deel neemt de structuur van de autonome blokken in de omgeving over. Hiermee bemiddelt dit volume tussen de objectstructuur van de kantoorkolossen aan het Weena en de gesloten-bouwblokstructuur van de 'oude' stad. Het gebouw is duidelijk een alzijdig object, maar onder meer de gebouwhoogte is afgestemd op de rest van de singelwand.

Op straatniveau heeft het gebouw een doorlopende plint. Naar boven toe neemt de dichtheid van het volume af ten behoeve van de lichttoetreding. De beschutte binnenruimte die zo ontstaat refereert naar de binnenhoven van de gesloten bouwblokken in de omgeving. De 'uithollingen' van het gebouw volgen de orthogonale opzet van de moderne Rotterdamse binnenstad (Lijnbaan/ Weena).

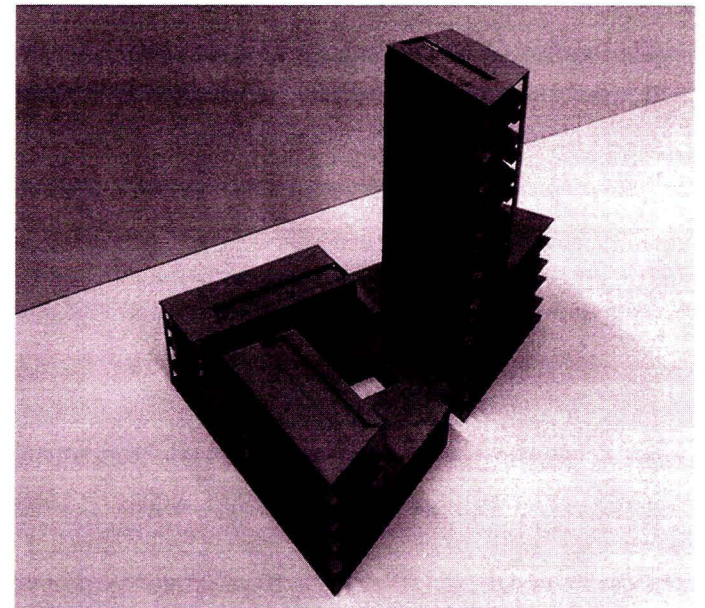
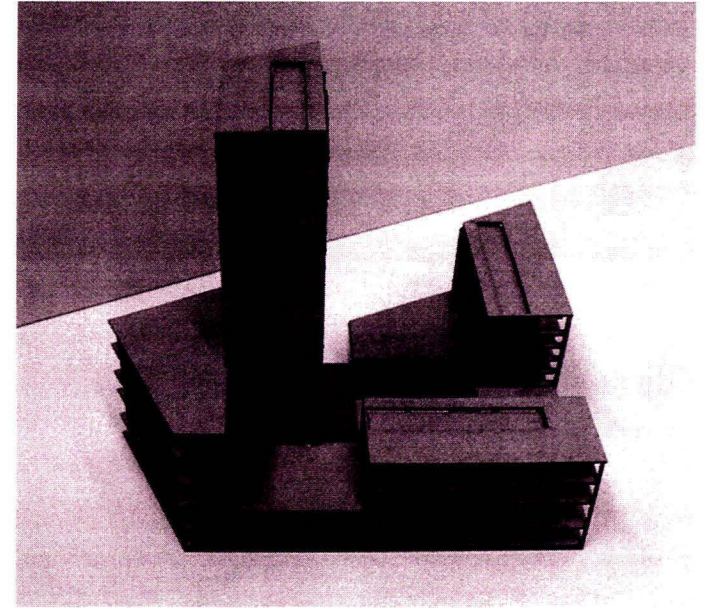
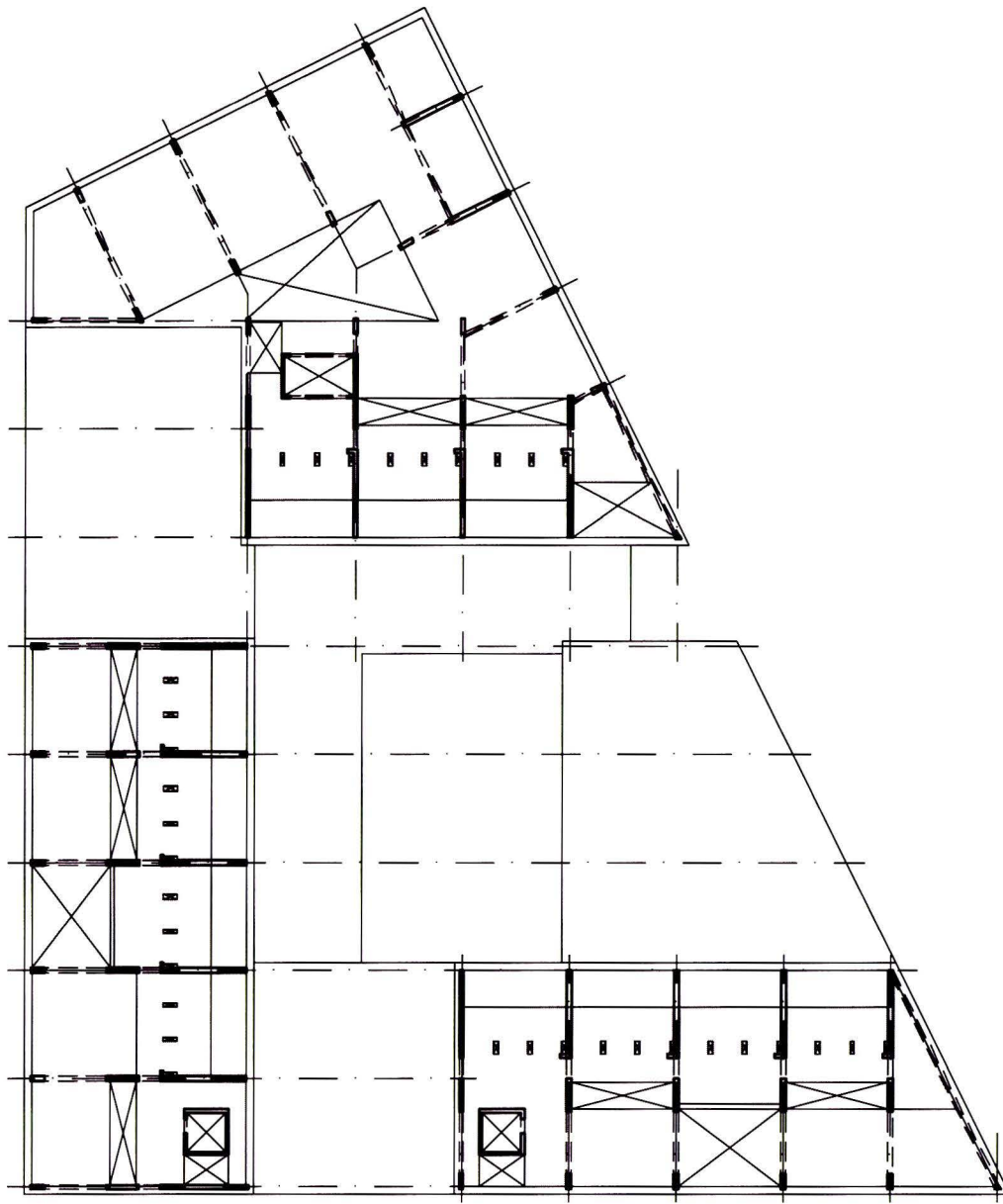
De opbouw van het volume is tot stand gekomen aan de hand van uitgebreide massastudies. De hoeken sluiten steeds in hoogte aan op de omringende bebouwing. Aan de zijde van de historische, vijflaagse bebouwing aan de Westersingel is de totale hoogte beperkt gehouden. De hoogte van het bouwdeel aan het Kruisplein is

afgestemd op het uitkragende glazen volume van De Doelen, waarin zich het congrescentrum bevindt. Dezelfde hoogte is aangehouden voor de hoek die aan het Schouwburgplein raakt, tussen de Hartsuykerflat en de ongeveer even hoge Pathé-bioscoop.

Het volume wordt vervolledigd door een 70 meter hoge toren, die in lijn ligt met de Millenniumtoren en het hoge bouwdeel van De Doelen aan het Kruisplein. De toren ligt dus terug van de rooilijn langs de singel. Vanaf de Westersingel vormt de toren een hoog element op de kop van de singel en verduidelijkt daarmee normaal de overgang van historische singel naar grootstedelijk plein; vanaf het Schouwburgplein geeft de toren de bioscoop, die als een paviljoen op het plein staat, een decor. Vanaf de stationszijde zorgt de toren voor de aansluiting met de hoogbouw rond het station.

CONSTRUCTIEF ONTWERP

Constructief gezien wordt het gebouw op de kop van de Westersingel opgebouwd uit betonnen schijven (die, waar de indeling daar om vraagt, zijn vervangen door betonnen portalen). Op de verticale schijven liggen breedplaatvloeren. Voor de stabiliteit is het van belang dat de vloeren als een stijve schijf werken. De vloeren worden daarom ter plaatse van de oplegging verankerd aan de dragende wanden door middel van wapening.

De basis van de constructie is het stramien van 7200mm, een maat die onder andere is bepaald door de onder het gebouw gelegen parkeergarage. De plint van het gebouw (de begane grond en de eerste verdieping) bestaat in feite uit een lineair bouwvolume met dragende schijven in dwarsrichting, h.o.h. 7200mm. De dikte van deze betonnen wanden is 300mm. Breedplaatvloeren van 300mm dik overspannen de afstand tussen twee schijven.

Het oorspronkelijke lineaire volume is rondom een patio 'gevouwen' in zijn uiteindelijke vorm. Dit heeft als gevolg dat het stramien een aantal keren van richting verandert, waardoor op de lagere verdieping automatisch de stabiliteit verzekerd wordt.

Bovenop de plint ontwikkelt het gebouw zich in de vorm van drie losse volumes van respectievelijk drie, vijf en negentien verdiepingen hoog.

Voor de twee laagste volumes geldt dat de constructie bestaat uit schijven (portalen) in dwarsrichting. Deze schijven kunnen de krachten loodrecht op de langsgevel

zonder problemen opnemen en naar de fundering afdragen. Voor het opnemen van de krachten evenwijdig aan de lange gevel zijn aanvullende voorzieningen nodig. Hiervoor wordt de liftkoker gebruikt. Deze is in beide volumes excentrisch geplaatst, wat een moment oplevert. Om dit moment op te kunnen nemen is de vloer uitgevoerd als een stijve schijf, die alle constructieve wanden aan elkaar koppelt.

Op de onderste vijf verdiepingen van het hoogste bouwdeel (verdieping 2 t/m 6) zorgt de knik in het stramien er weer voor dat er geen bijzondere aanvullende voorzieningen nodig zijn om de stabiliteit te garanderen.

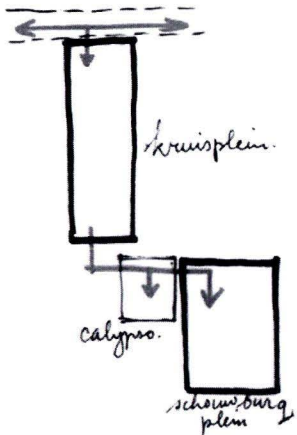
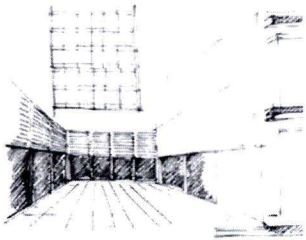
De slanke toren hier bovenop (verdieping 7 t/m 20) heeft weer alleen schijven in dwarsrichting. De excentrisch geplaatste liftkoker wordt ook hier gebruikt om de belastingen loodrecht op de koppen van de toren op te vangen. Wederom is het noodzakelijk dat de vloeren als schijf werken om het moment op te kunnen nemen.

ARCHITECTONISCH ONTWERP

Organisatie

Rondom het gebouw lopen verschillende routes/verkeersstromen. De twee belangrijkste voor de organisatie van het gebouw zijn de route Station-Schouwburgplein en de route Station-Westersingel. Na het Kruisplein splitsen de routes zich: de ene gaat links langs het gebouw af, de andere rechts. Vanaf dat punt zijn er een aantal dwarsverbindingen, die het Schouwburgplein ontsluiten naar de singel toe. Op gebouwniveau wordt dit raster van verbindingen nog eens op een kleinere schaal herhaald: een passage verbindt de routes die langs het gebouw lopen. De passage zelf is weer verbonden met de doorsteek ten zuiden van het gebouw.

Publieke functies

De passage ontsluit het woonhotel, het restaurant en het casino. Ook de ondergrondse parkeergarage kan van hieruit bereikt worden.

De publieke functies (naast het casino en het restaurant een club) bevinden zich in de twee verdiepingen tellende plint van het gebouw. Het openbare karakter zorgt voor levendigheid in de omgeving. Het is de bedoeling dat het gebouw zo onderdeel wordt van het stedelijk netwerk.

Patio

Via de patio, die midden in het gebouw ligt, valt het daglicht de passage binnen. De patio refereert aan de binnentuinen die zich in de gesloten bouwblokken in de omgeving bevinden. Functioneel kan de patio dienen als buitenruimte bij de verschillende omliggende functies, in de zomer bijvoorbeeld als terras van het restaurant.

Parkeergarage

Onder het gebouw bevindt zich zoals gezegd een parkeergarage van twee verdiepingen, die aansluit op de bestaande parkeergarage onder het Schouwburgplein. In de plannen van de gemeente wordt er onder het Kruisplein een nieuwe parkeergarage aangelegd, die ontsloten wordt vanaf het Weena. Door de Schouwburgpleingarage hiermee te verbinden, zullen de problemen met de verkeersdoorstroming, die nu regelmatig ontstaan rondom de ingangen van deze garage, aanzienlijk verminderen. De parkeergarage onder de Calypso-locatie ligt tussen de twee andere in. Deze levert dus niet alleen extra parkeerplaatsen op, maar de toekomstige verbinding is hiermee ook al grotendeels gerealiseerd. Totdat de garage onder het Kruisplein gereed is, komt de in- en uitrit voor de andere twee tijdelijk op het einde van de Westkruiskade te liggen.

Bevoorrading

De bevoorrading van alle functies in het gebouw vindt plaats via de zuidzijde. De geleverde spullen worden opgeslagen in de magazijnen in de kelder. Van daaruit kunnen ze eenvoudig door het hotel worden verspreid; met de liften zijn alle onderdelen van het gebouw bereikbaar.

Woonhotel

De entree van het woonhotel ligt aan de passage op de begane grond. Het eigenlijke woonhotel bevindt zich in de volumes boven op de plint. De drie losse volumes worden elke via een eigen lift en trappenhuis ontsloten. De liften zijn verbonden door middel van een loopbrug boven de passage; deze is alleen toegankelijk voor de hotelgasten, wat natuurlijk belangrijk is voor de beheersbaarheid van het hotel.

Het woonhotel kent twee doelgroepen, de zakenmensen en de daklozen. Er zijn verschillende concepten te bedenken om deze twee groepen samen te huisvesten, uiteenlopend van 'alles door elkaar' tot 'volledig gescheiden'.

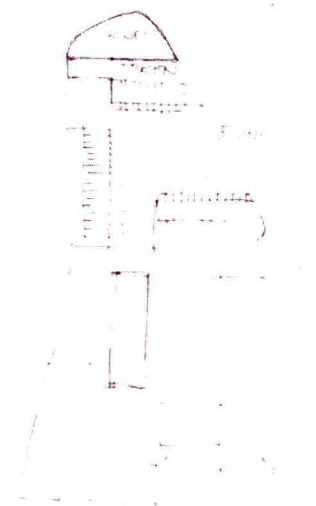
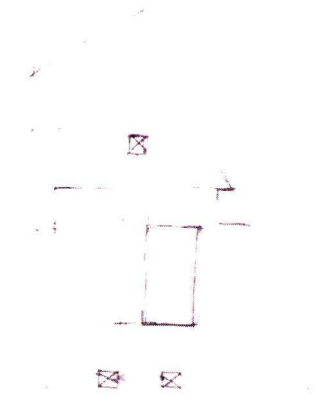
In dit ontwerp is ervoor gekozen om de zakenmensen en de daklozen in hun eigen deel van het woonhotel onder te brengen, met aansluitend de bij de doelgroep behorende faciliteiten.

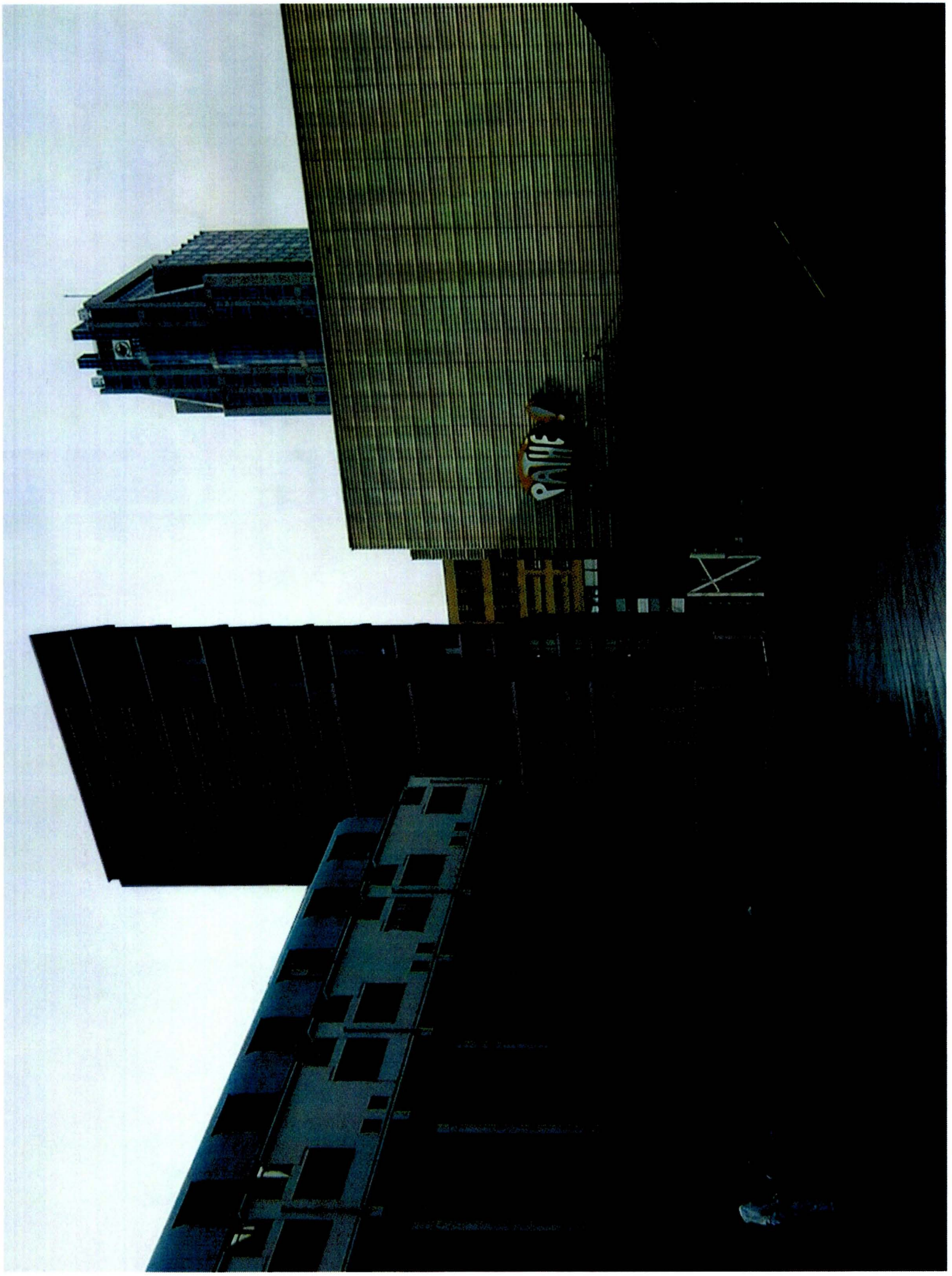
De basis van de interne organisatie van beide delen is identiek, wat het reageren op mogelijke toekomstige verschuivingen in de vraag eenvoudig maakt. Beide delen zijn echter ook onafhankelijk van elkaar te gebruiken.

De entree van het commerciële gedeelte van het woonhotel ligt aan de passage. Omdat het niet wenselijk is de gebruikersstromen door elkaar te laten lopen, is er een aparte entree voor het gedeelte voor de daklozenopvang. Deze is gekoppeld aan de ingang van het dienstencentrum met de algemene faciliteiten voor daklozen. Deze entree, aan de zuidzijde, kan ook als nachtingang voor het commerciële hoteldeel dienen, omdat er op dat moment geen ingewikkelde aanmeldprocedures doorlopen hoeven worden. Eén nachtopportier kan dus het hele woonhotel draaiend houden.

Dienstencentrum

Het dienstencentrum huisvest een aantal voorzieningen die ter beschikking staan van de daklozen. Het zijn faciliteiten waar zij normaal gesproken van verstoken zijn, maar die onontbeerlijk zijn om enigszins normaal te kunnen functioneren: een gezondheidscentrum, financiële diensten, een wasserette en kluisjes voor het opbergen van persoonlijke spullen. Ook daklozen die geen gebruik maken van de nachtopvang kunnen hier terecht.

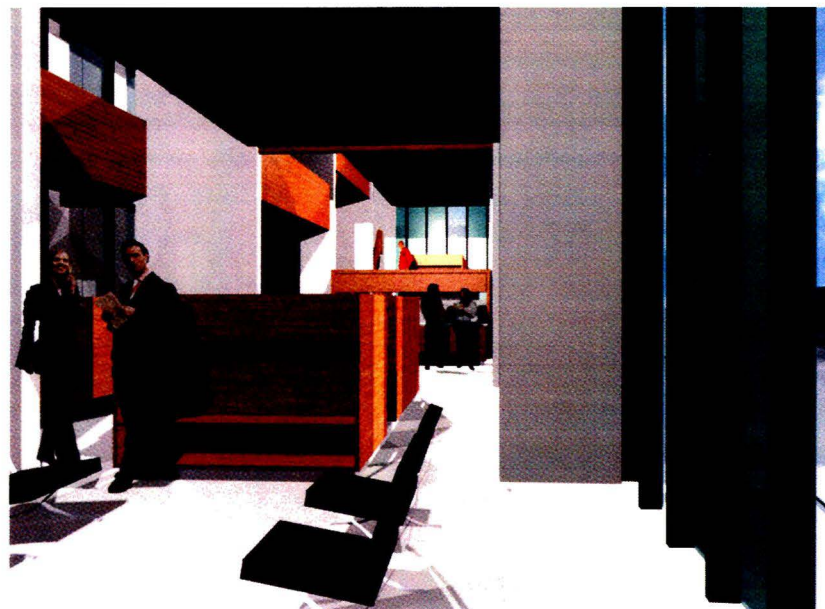
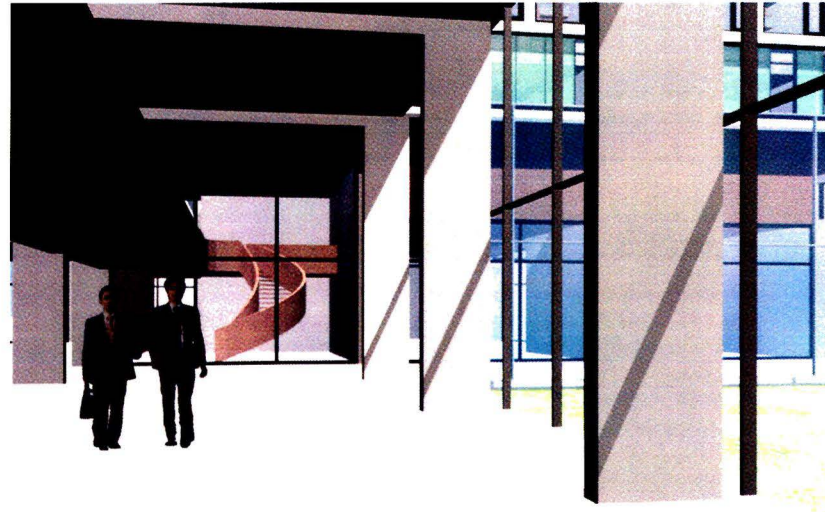

Individuele cel

De hotelkamers, gelegen op de tweede verdieping en hoger, zijn georiënteerd op het beheersbare binnen-gebied van het bouwblok. Deze cellen, 267 in totaal, bevatten enkel de strikt noodzakelijke privé-functies. Datgene wat gezamenlijk plaats kan vinden is buiten de individuele cel geplaatst. Deze collectieve ruimte ligt rondom de individuele verblijven en vormt een buffer tussen de rust van de cellen en de drukte van de stad.

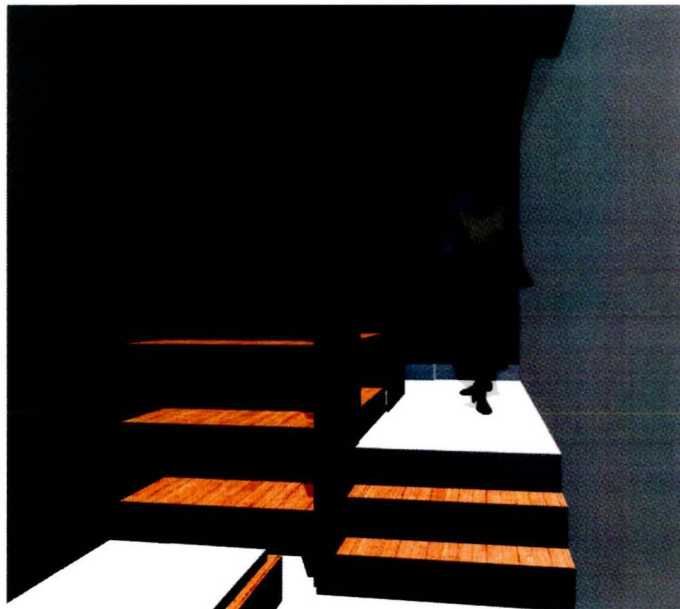
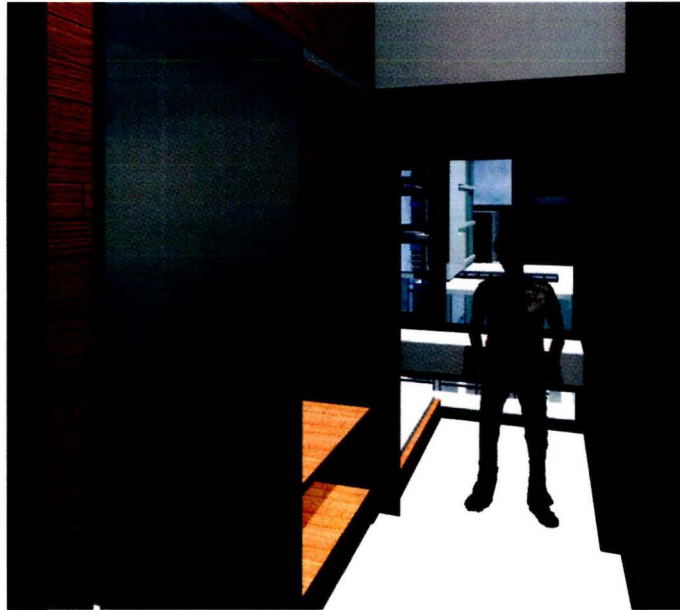
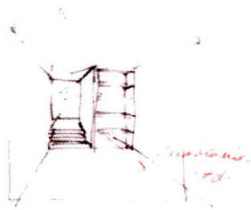
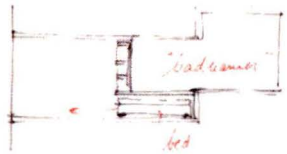
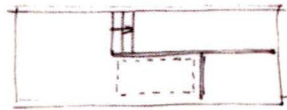
Hoewel hotelbeheerders over het algemeen graag een verscheidenheid aan kamers willen om zo goed mogelijk op de wens van de gast in te kunnen spelen, is hier gekozen voor één standaard type kamer (de cel). De eisen van de verschillende soorten individuele gasten zijn namelijk in essentie hetzelfde: een plek voor zichzelf met een minimaal aantal noodzakelijke voorzieningen (stoel, bed, douche, toilet). Direct buiten de cel bevindt zich de collectieve ruimte met aanvullende faciliteiten. Het gebruik van deze ruimte hangt af van de verschillende specifieke behoeften van de gasten.

De inrichting van de cel wordt bepaald door middel van een 'meubel', dat aanpasbaar is afhankelijk van het tijdstip op de dag en de wensen van de gebruiker. Alle gasten verblijven alléén op hun kamer, wat als logisch gevolg heeft dat activiteiten niet gelijktijdig maar altijd opeenvolgend plaatsvinden. Als men slaapt heeft men geen behoefte aan een grote 'leefruimte' en als men onder de douche staat is het toilet niet in gebruik.

<
Passage met loopbrug

>
Individuele cel

<
Collectieve ruimte

>
Individuele cel

Daarom kan het bed overdag in het meubel worden geschoven, waardoor de verblijfsruimte tijdelijk vergroot wordt. De kledingkast is verschuifbaar en staat ofwel het gebruik van de douche, ofwel het gebruik van het toilet toe. In de opgedikte zijwand van het meubel zijn schappen aangebracht, die te gebruiken zijn als opbergen aflegruimte. Eén schap is uitschuifbaar en kan zo indien nodig dienen als werkblad; een ander schap is in de douchecabine te gebruiken om douchespullen op te zetten. Tevens valt hierdoor licht in de doucheruimte en kan men op ooghoogte vanuit de douche naar buiten kijken.

Ook de brede vensterbank is op meerdere manieren te gebruiken.

Doordat alle functies zijn geconcentreerd in het 'meubel', blijft de ruimte eromheen vrij, waardoor de kleine cel toch een maximale ruimtelijkheid krijgt.

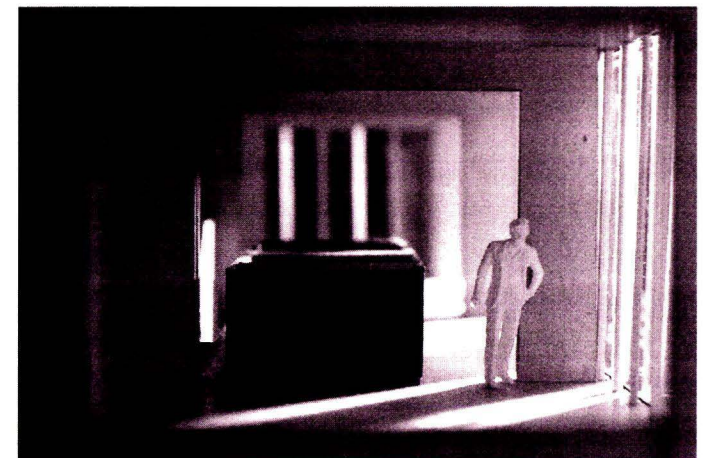
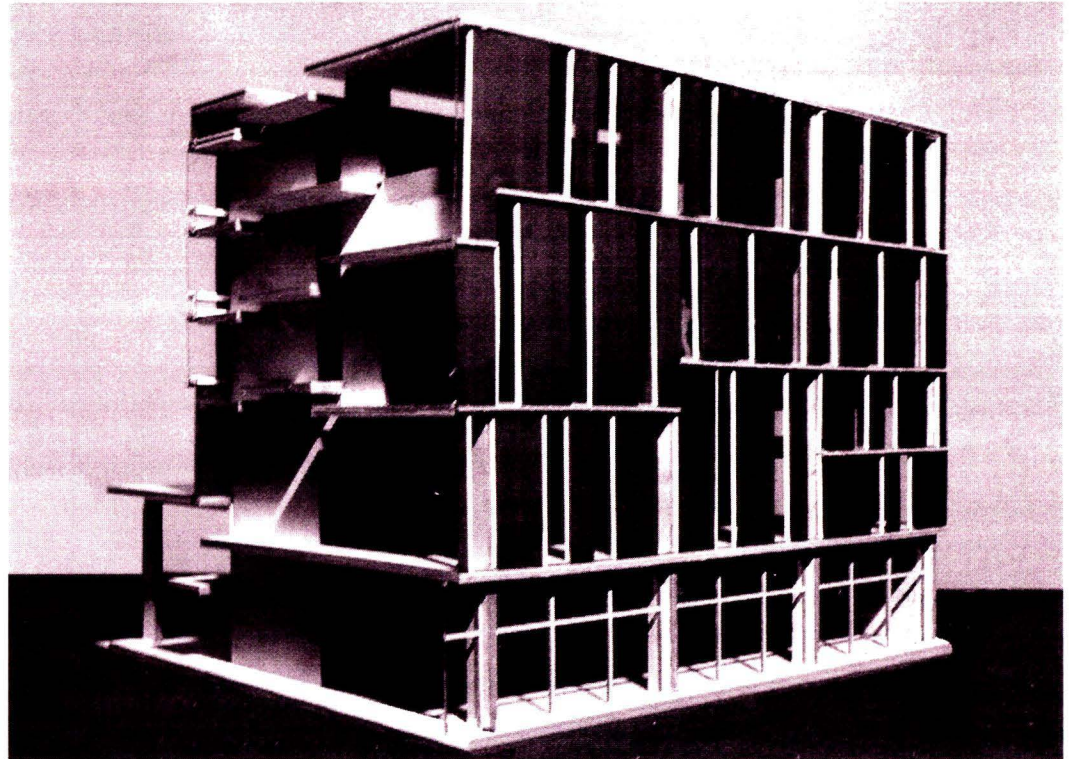
Collectieve ruimte

Aangrenzend aan de individuele cellen ligt een grote gezamenlijke ruimte, de zogenaamde 'collectieve ruimte'. De cellen zijn allemaal identiek, maar door de extra ruimte erbuiten is het mogelijk aan de verschillende wensen van de gasten te voldoen.

De cellen zijn in een strak raster geordend; de collectieve ruimte daarentegen is vloeiender georganiseerd. Deze ruimte 'verbindt' de gasten met elkaar. Het is in feite een openbare ruimte, maar dan op gebouwniveau. Door het verspringen van het vloerniveau wordt een directe verbinding gelegd met individuele cellen op verschillende verdiepingen. Fysiek worden de verdiepingen verbonden door middel van trappen in de zone waar beide 'ruimtes' bij elkaar komen.

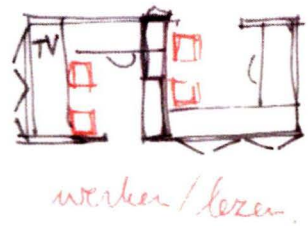
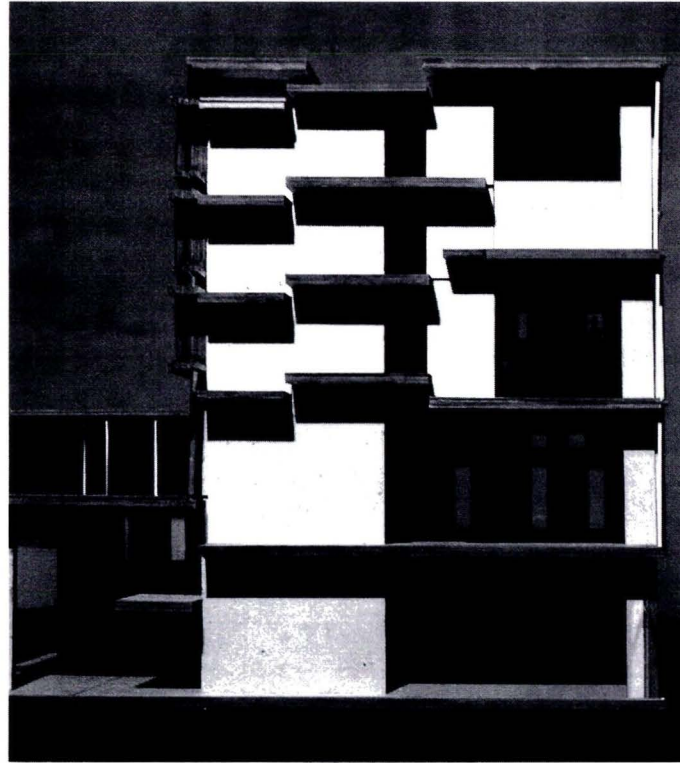
De collectieve ruimte wordt ingedeeld door middel van grote vrijstaande objecten, die steeds zelf ook een functie herbergen. Zo kan het een pantry zijn, of een afgeschermd werkplek. Ook alle elektronische faciliteiten zijn in de vrijstaande 'meubels' opgenomen (bijvoorbeeld faxen, printers, televisies, enzovoort). Zo wordt niet alleen het gebruik van het meubel zelf, maar ook van de ruimte eromheen gedefinieerd.

De hoogte van het meubel met de werkplekken is zo gekozen dat degenen die de werkplekken gebruiken afgeschermd zijn, maar dat de mensen die zich in de ruimte er rondom bewegen eroverheen kunnen kijken. Op dat moment ervaart men dus wél de hele ruimte.

<
Maquette

>
Doorsnede

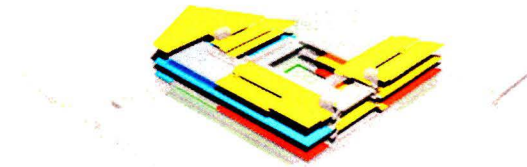
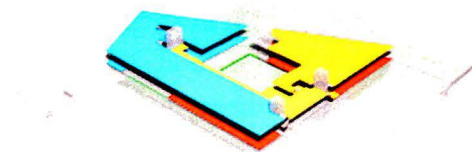
< >
Collectieve ruimte

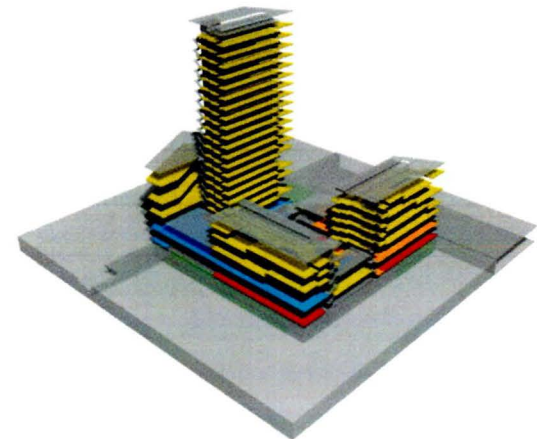
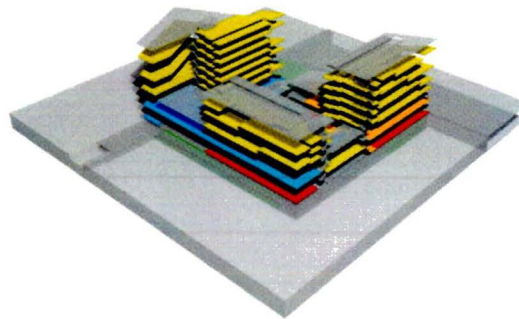
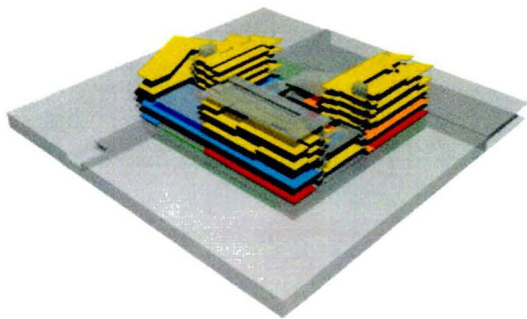
Vergaderfaciliteiten

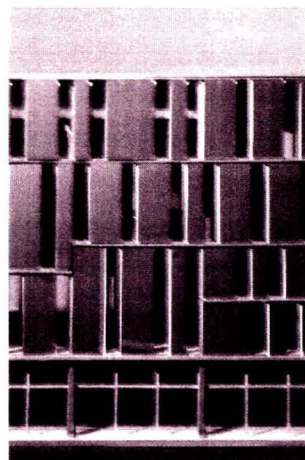
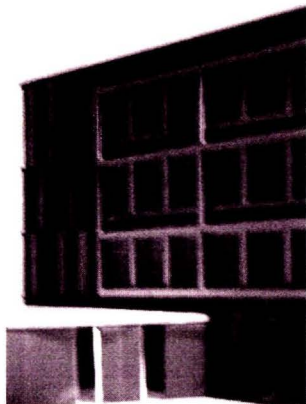
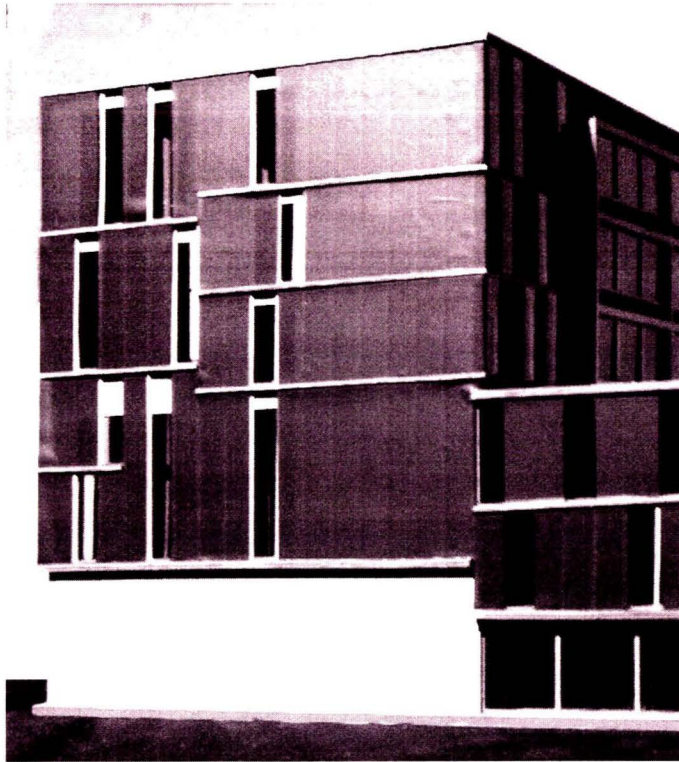
De zakenmensen die in het woonhotel verblijven hebben naast een plek om te slapen soms ook behoefte aan een plek om te werken. Voor een deel voorziet de collectieve ruimte aansluitend op de slaapcellen hierin. Maar er zijn ook situaties denkbaar waarbij wat meer privacy vereist is, of waarbij specifieke faciliteiten gewenst zijn, zoals bijvoorbeeld een vergaderruimte of presentatiemiddelen. Deze voorzieningen (onder andere vergaderzaaltjes en een grotere presentatiezaal) zijn geconcentreerd aan de noordzijde, rondom een atrium.

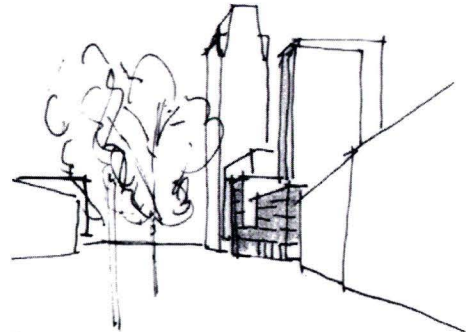

- woonhotel
- dienstencentrum
- casino
- horeca
- parkeergarage

GEVEL

In de gevel valt een onderscheid te maken tussen de gevel van de individuele cellen en die van de rest van het gebouw, dat de 'collectieve' ruimtes bevat. De afzonderlijke puien van de cellen vormen samen één groter element, dat als volume door de abstracte gevel breekt die de rest van het gebouw omhult.

Het gebouw staat in een omgeving waar allemaal eenlingen (losse objecten) staan, die elk hun eigen uitstraling hebben. Dit is de zoveelste toevoeging daaraan. Het gebouw wil niet meedoen aan de schreeuwerigheid in de omgeving; daarom is de gevel abstract gehouden en bijna volledig vlak gedetailleerd. Het gewenste effect is een visueel rustpunt in een omgeving waar ontzettend veel gebeurt.

Om het totale volume zo veel mogelijk als een geheel te laten werken en de sculpturaliteit van het volume te benadrukken, is er gekozen voor een abstracte gevel, bestaande uit verdiepingshoge transluente glazen panelen, die waar nodig worden afgewisseld door transparante glazen panelen. Door de afwisseling van 'open' (transparant) en 'dicht' (transluent) ontstaat een subtiele relatie tussen het interieur van het gebouw en de stad.

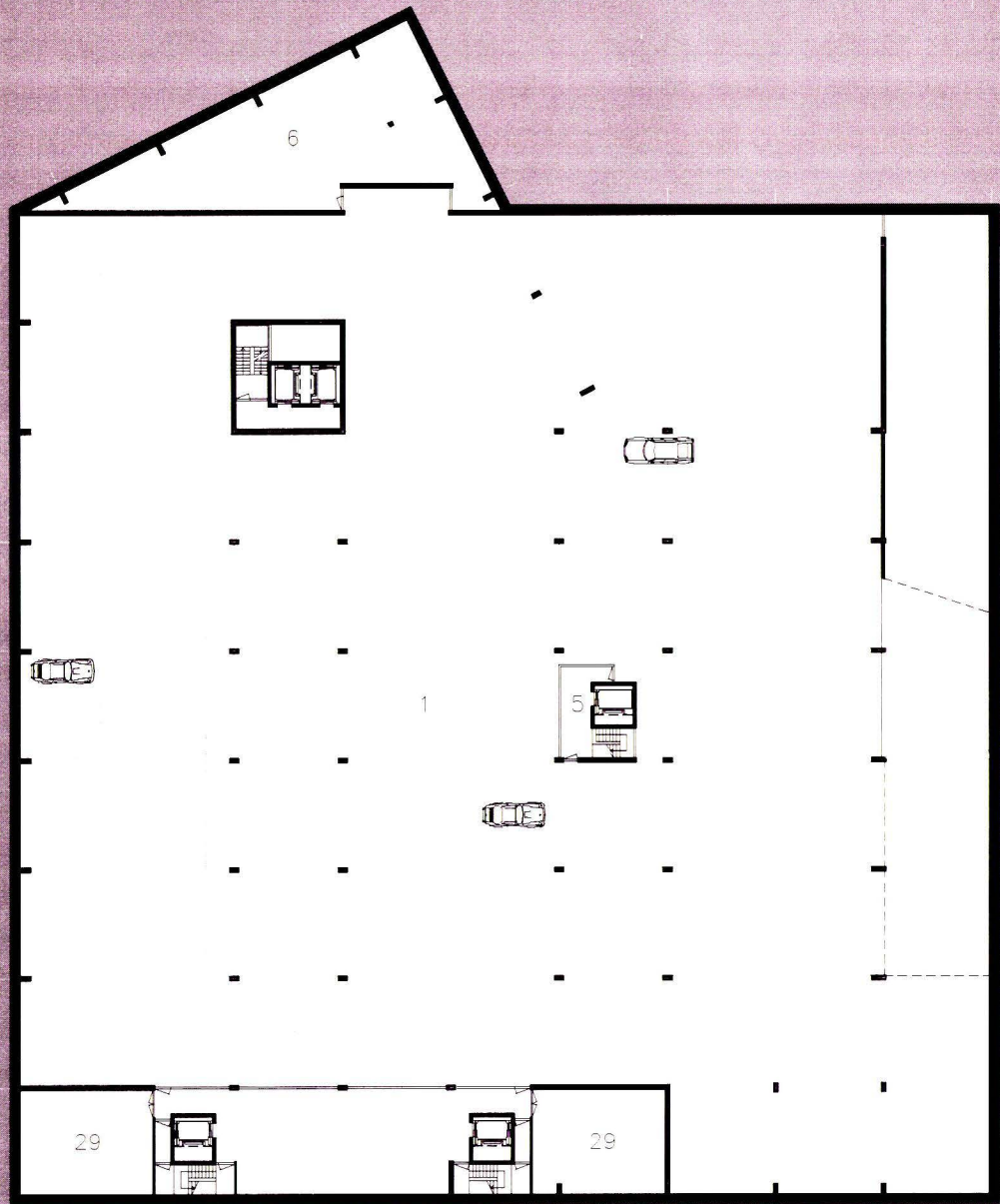
De vloeren steken door de gevel heen, en verraden zo iets van de constructieve opzet van het gebouw. De begane grondverdieping heeft een afwijkende, zoveel mogelijk transparante gevel. Deze gevel is enigszins

teruggeplaatst, waardoor hier juist de constructieve 'wanden' doorsteken. Deze verticale lijnen leveren een interessant spel op met de horizontale lijnen van de vloeren in de bovengelegen gevel.

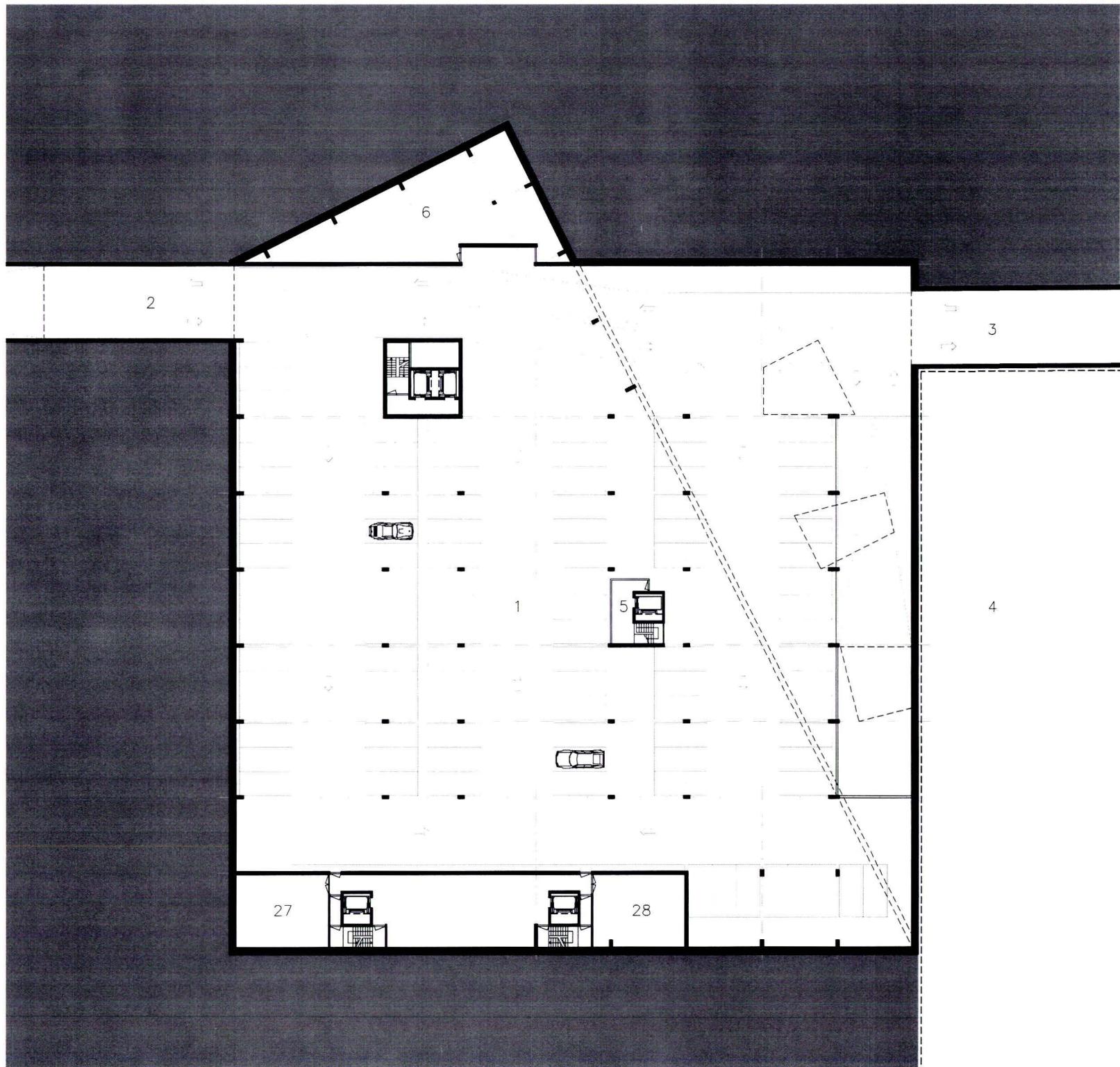
TEKENINGEN

PLATTEGRONDEN, AANZICHTEN EN DOORSNEDEN

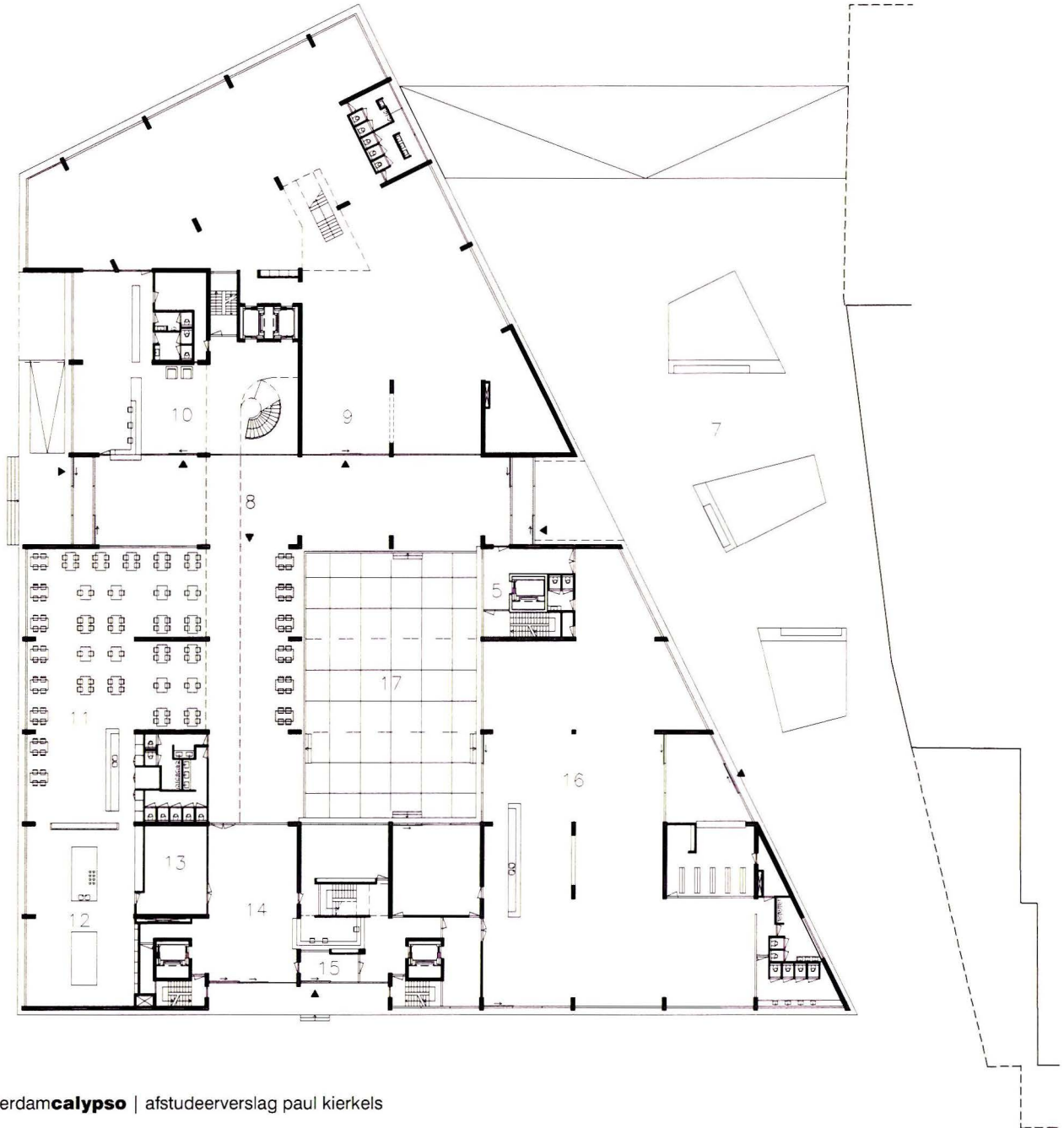
1. Parkeergarage
2. In-/ uitrit parkeergarage
3. Verbinding met bestaande parkeergarage onder Schouwburgplein
4. Bestaande parkeergarage onder het Schouwburgplein
5. Lift/ trappenhuis
6. Installaties
7. Doorgang Kruisplein - Schouwburgplein
8. Passage
9. Casino
10. Entree 'Hotel voor de zakenman'
11. Restaurant
12. Keuken
13. Opslag keuken
14. Laden/ lossen
15. Entree 'Hotel voor de dakloze'
16. Calypso Lounge
17. Patio
18. Loopbrug
19. Voorzieningencentrum daklozen
 - A. wachtruimte
 - B. lockers
 - C. wasserette
 - D. financieel advies
 - E. gezondheidscentrum
20. Kantoren
21. Slaapcel
22. Gezamenlijke faciliteiten daklozen
23. Werk-/ vergaderfaciliteiten
24. Gezamenlijke faciliteiten daklozen
25. Dakterras
26. Atrium
27. Opslag casino
28. Opslag lounge
29. Opslag hotel

<
verdieping -2 [5600-]
1:500

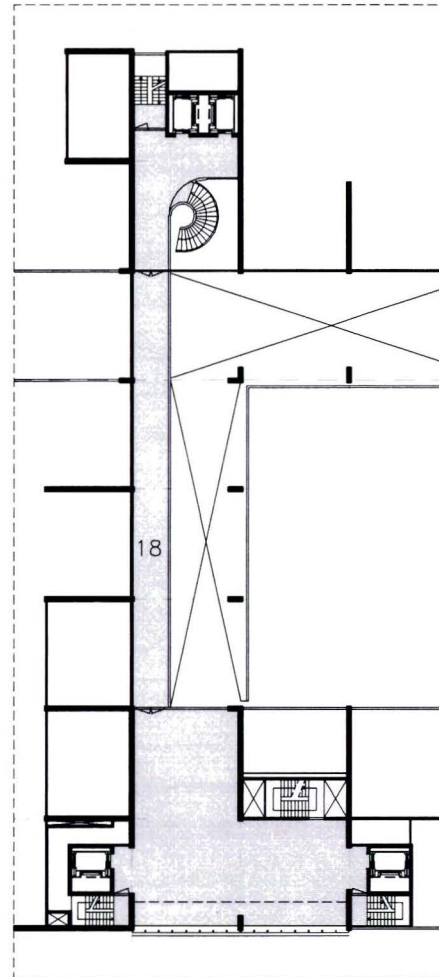

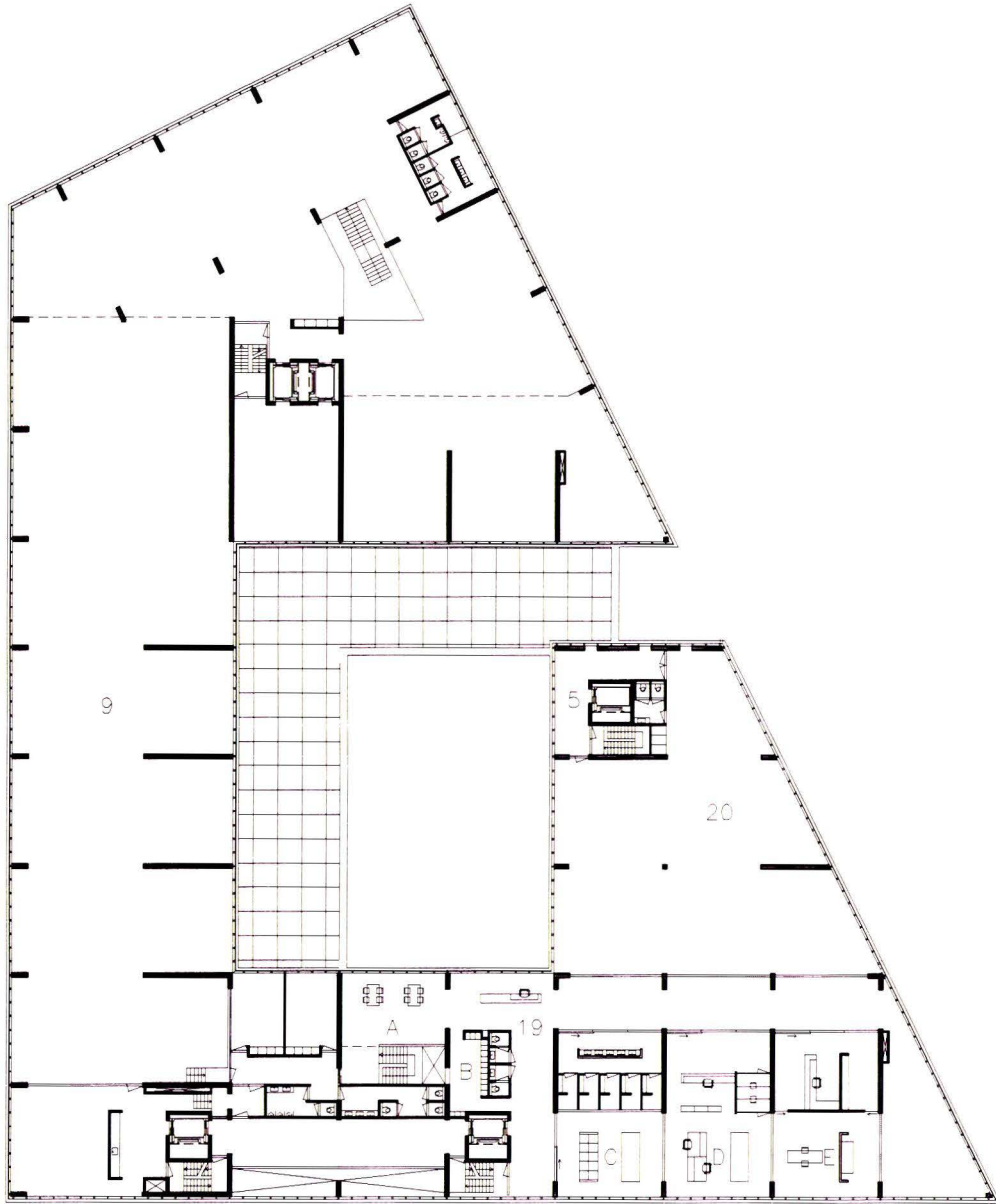
>
verdieping -1 [2800-]
1:500

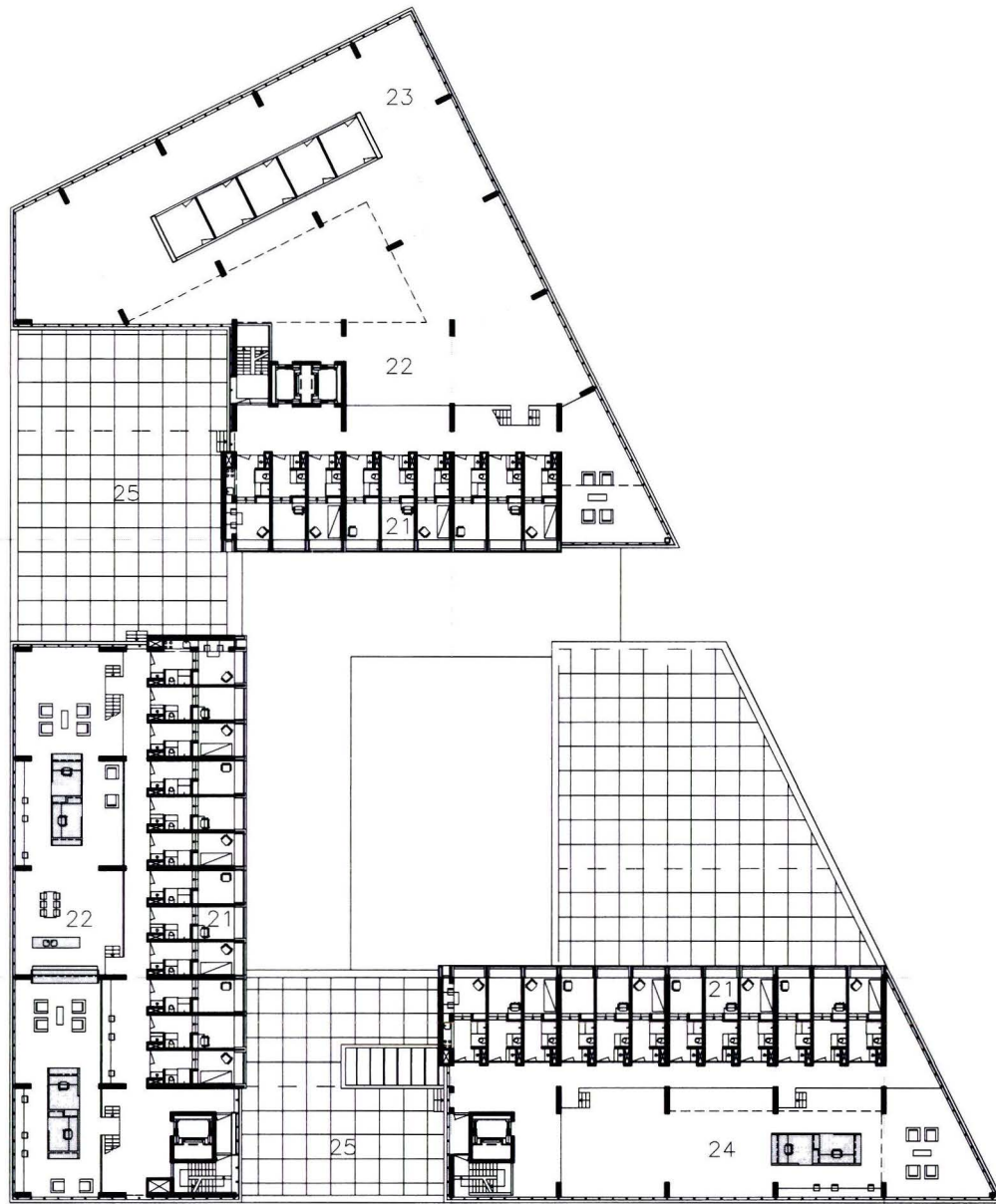
<
begane grond [p=0]
1:500

>
tussenverdieping [3000+]
1:500

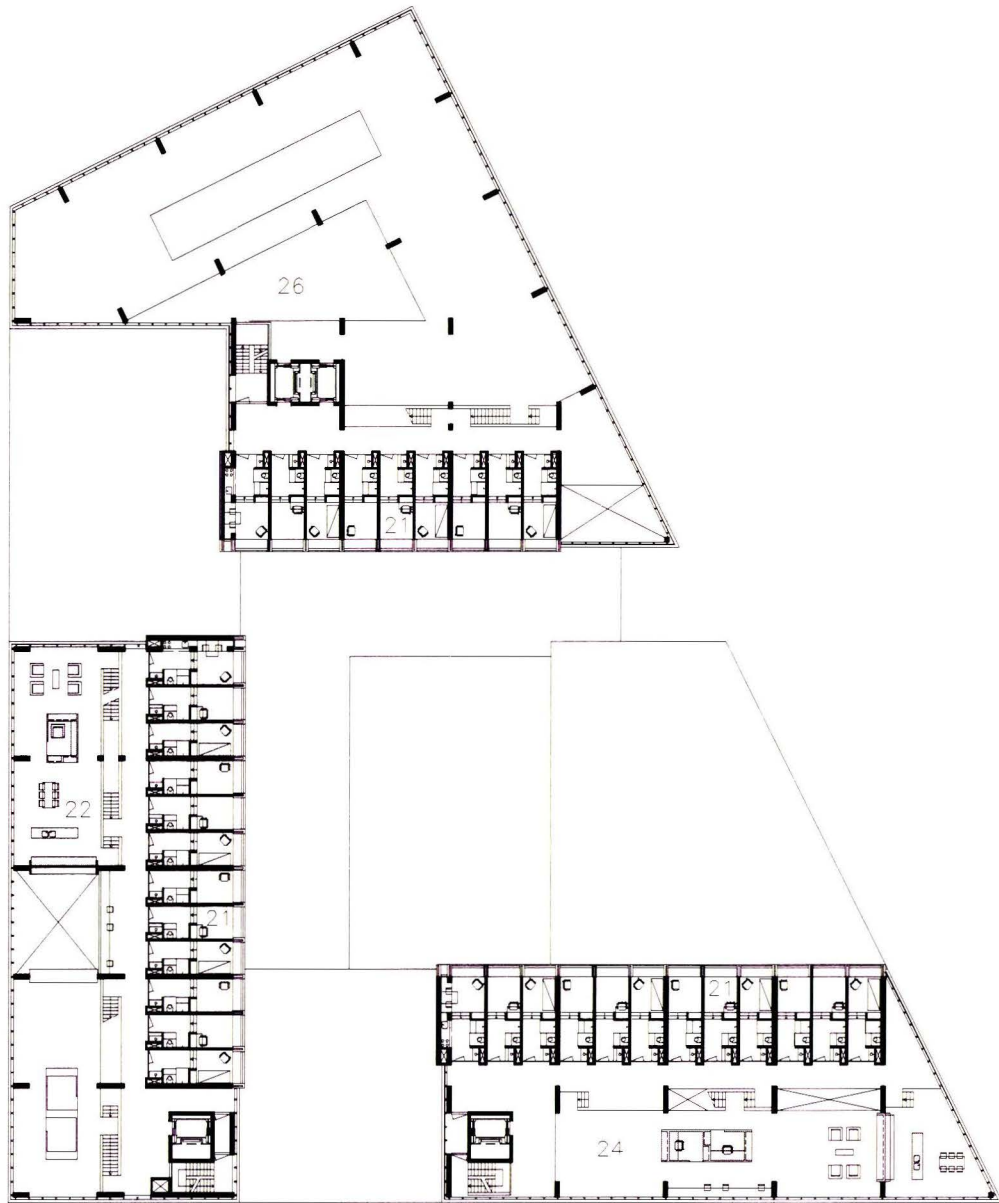

<
verdieping 1 [4500+]
1:500

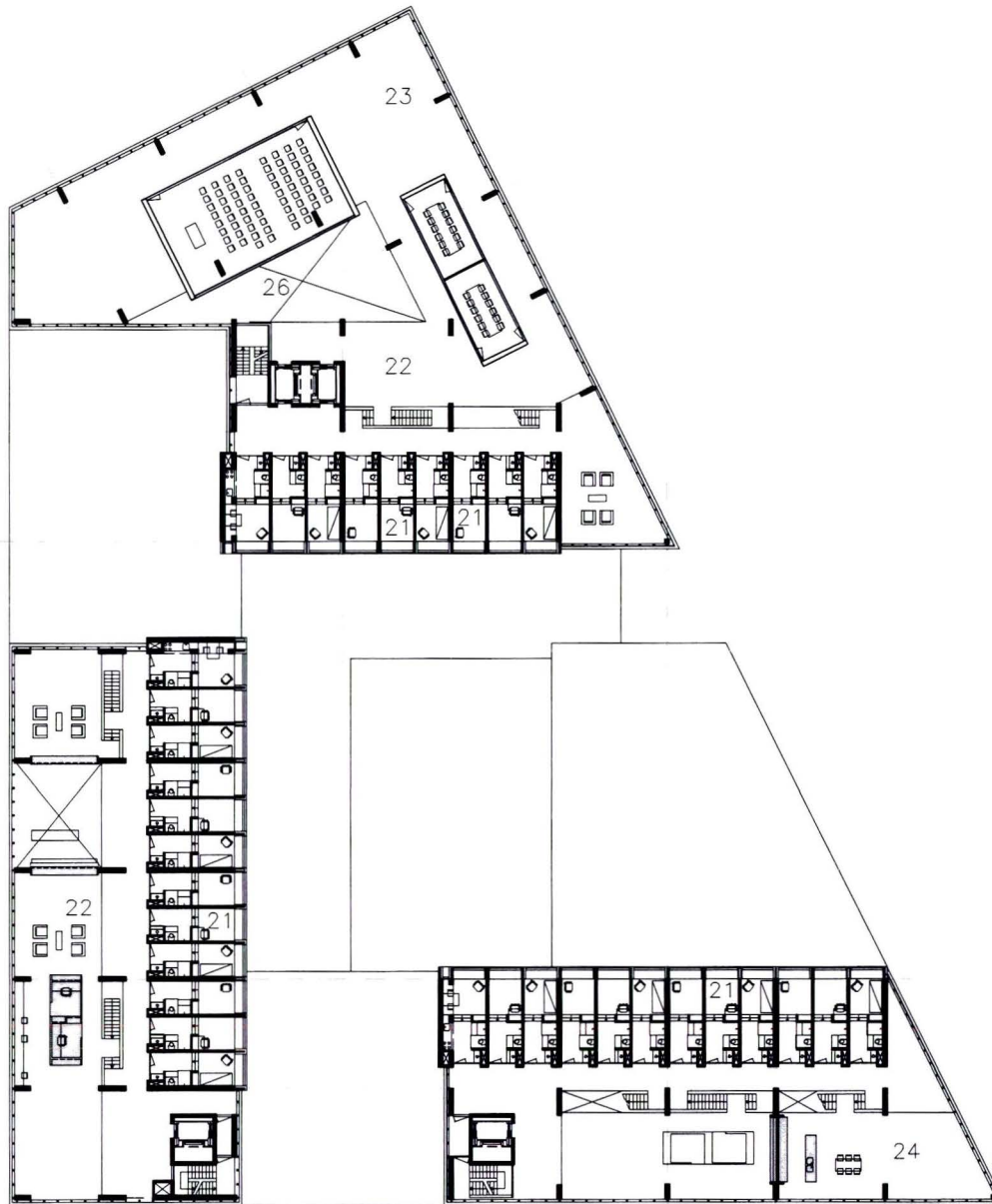

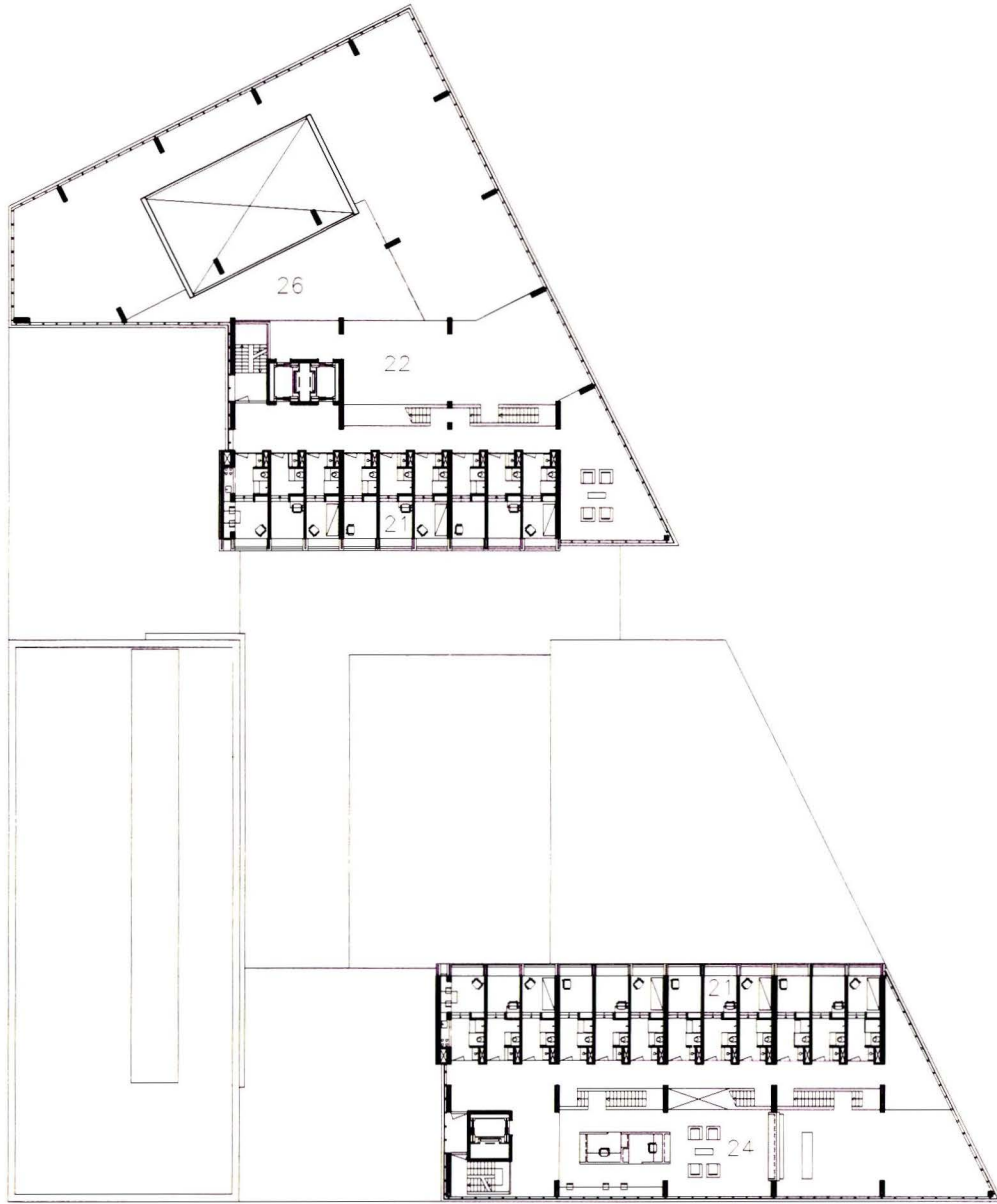
>
verdieping 2 [9750+]
1:500

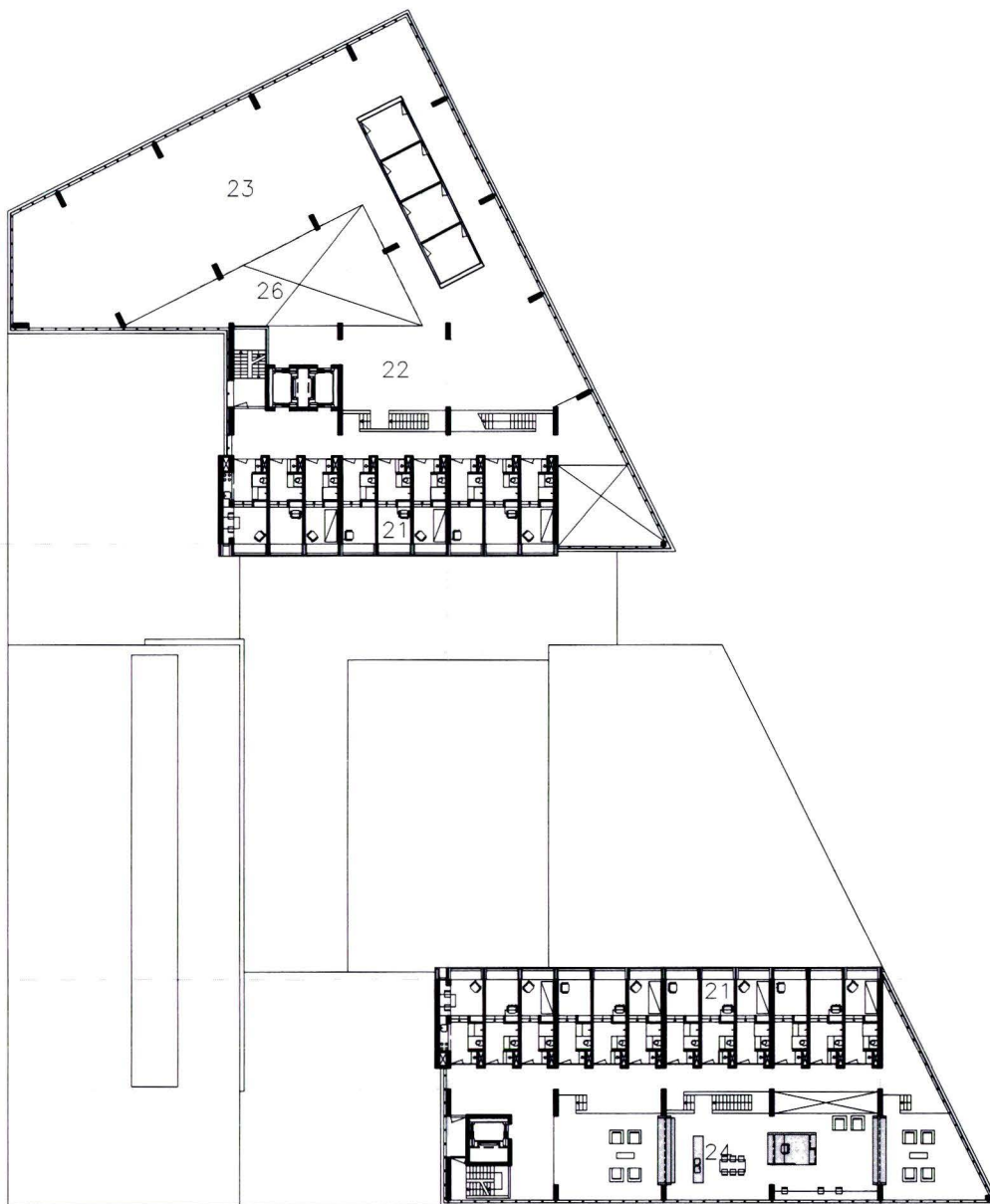
<
verdieping 3 [12750+]
1:500

>
verdieping 4 [15750+]
1:500

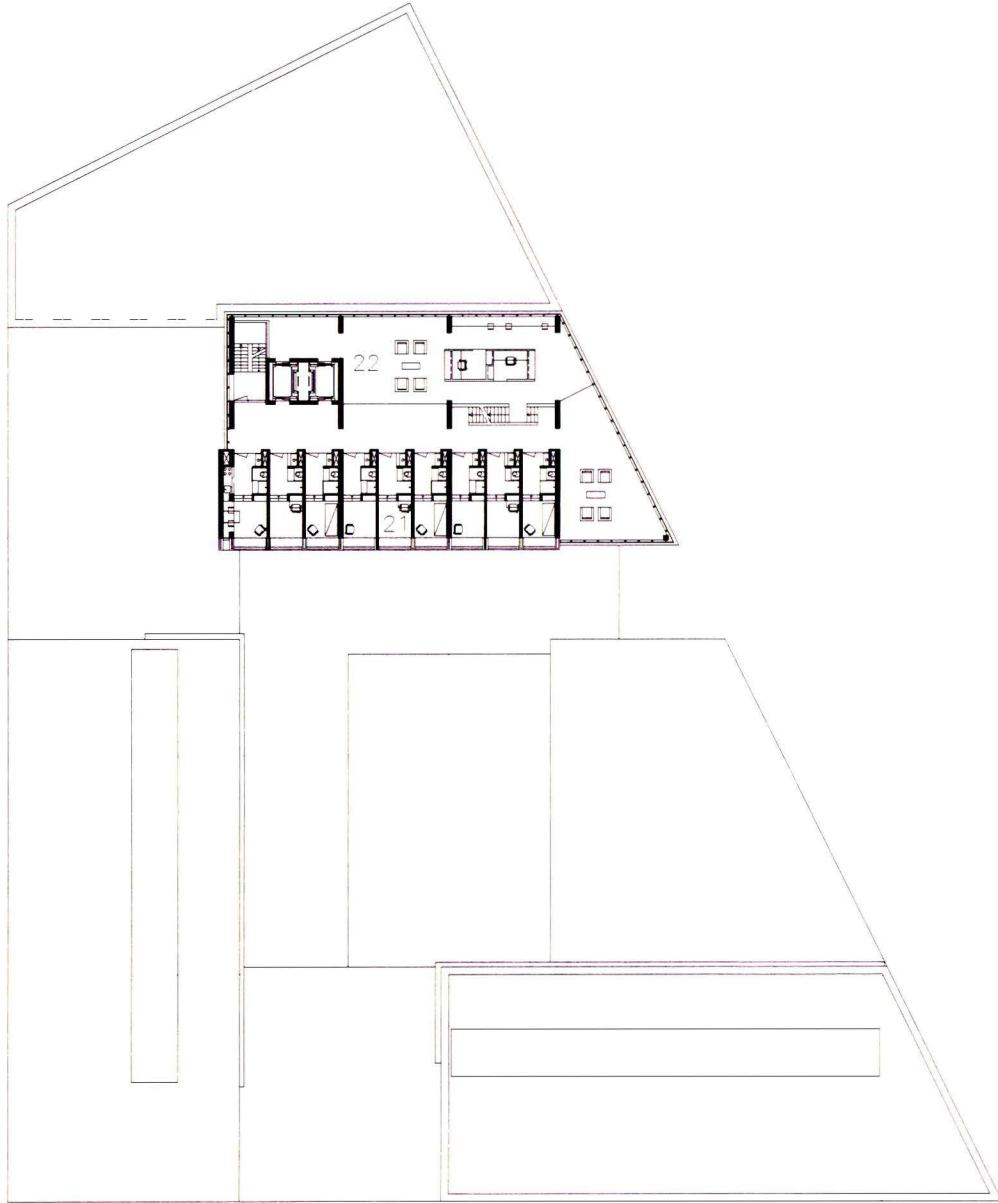

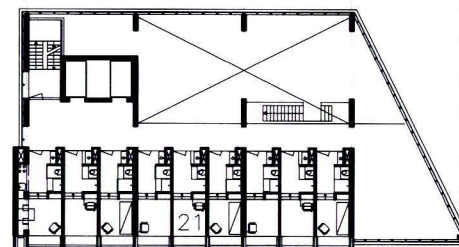
<
verdieping 5 [18750+]
1:500

>
verdieping 6 [21750+]
1:500

<
verdieping 7 [24750+]
1:500

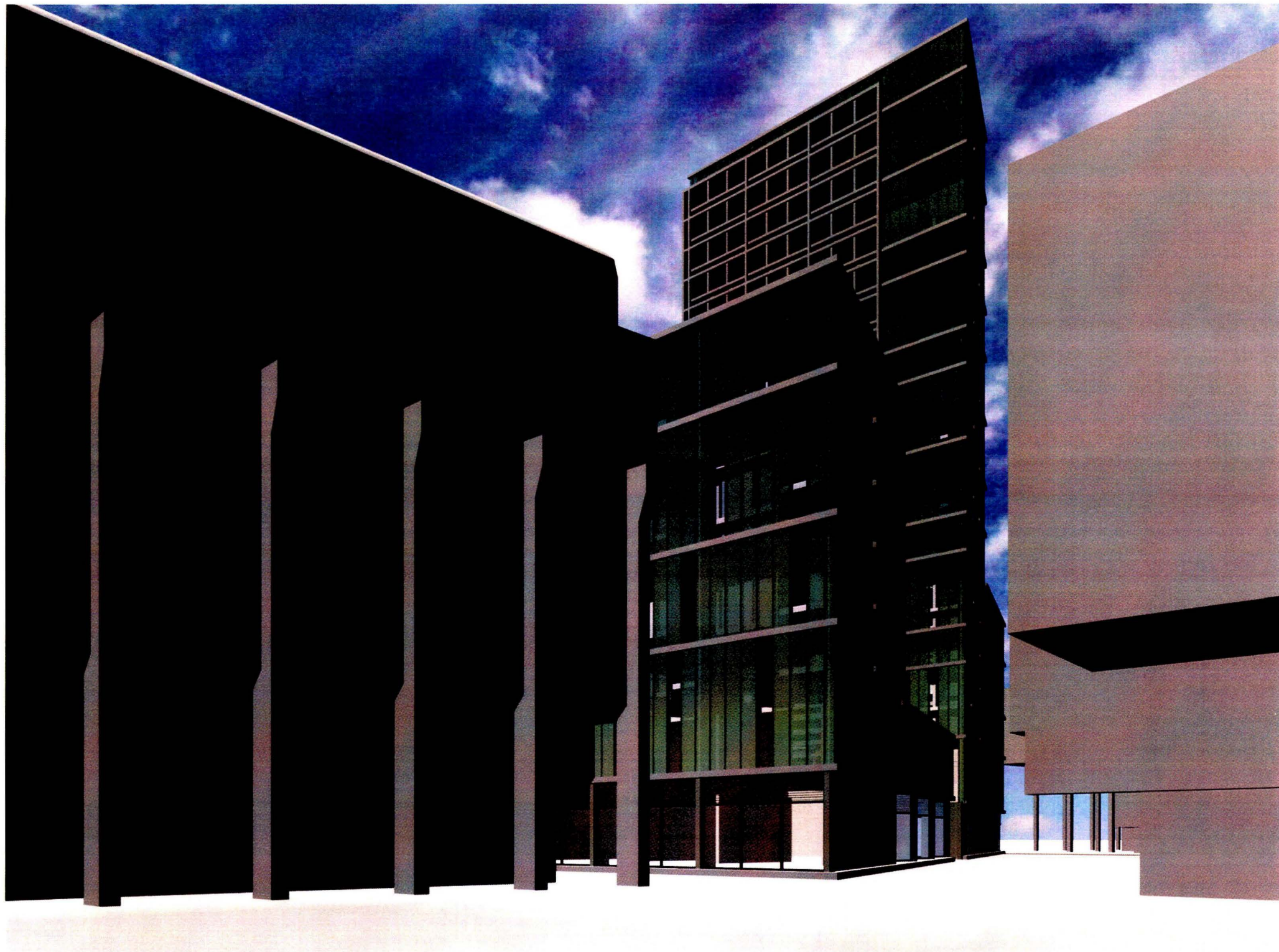
>

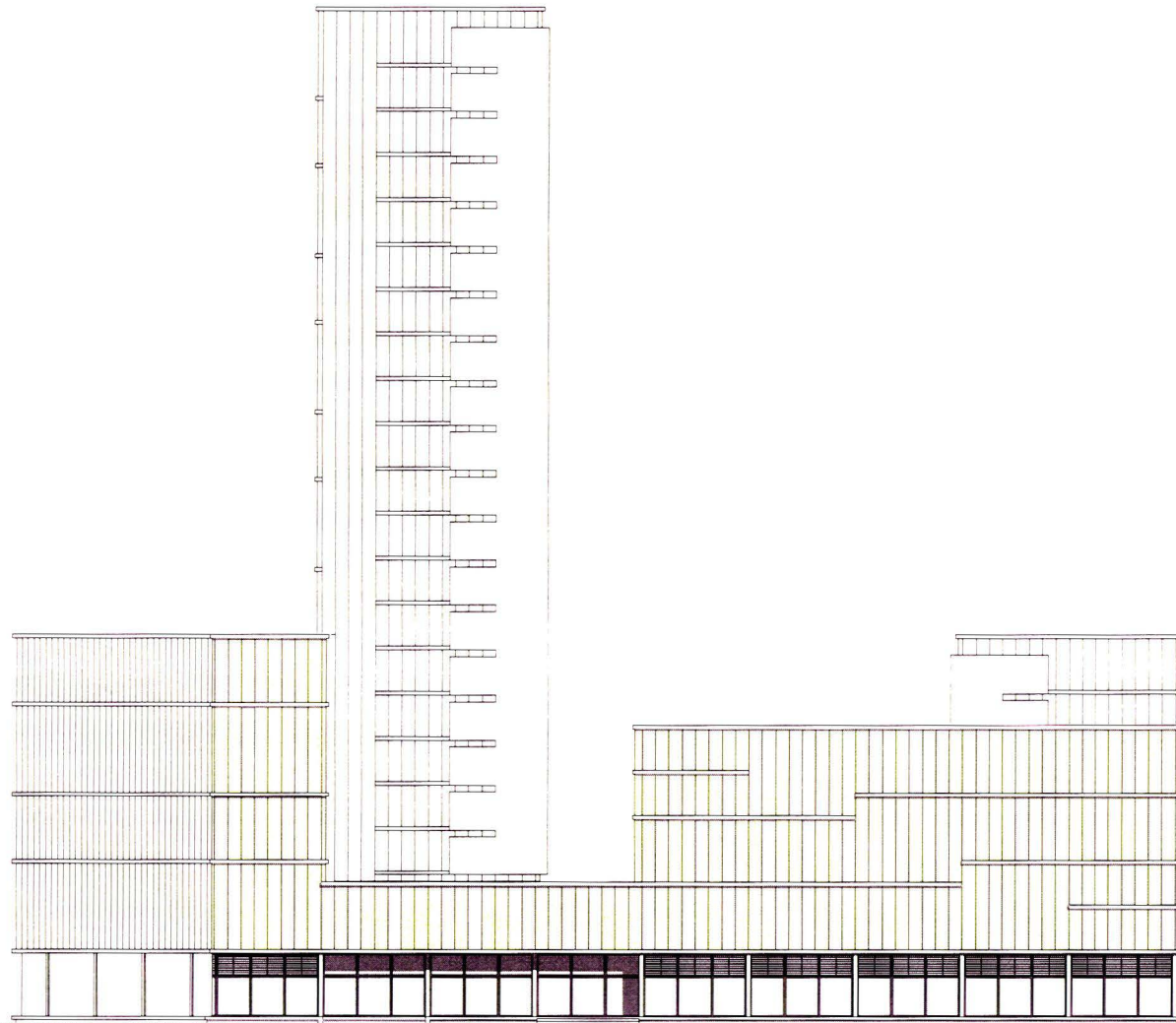
verdieping 8 [27750+]

(verd. 9 t/m 20 zijn vergelijkbaar)

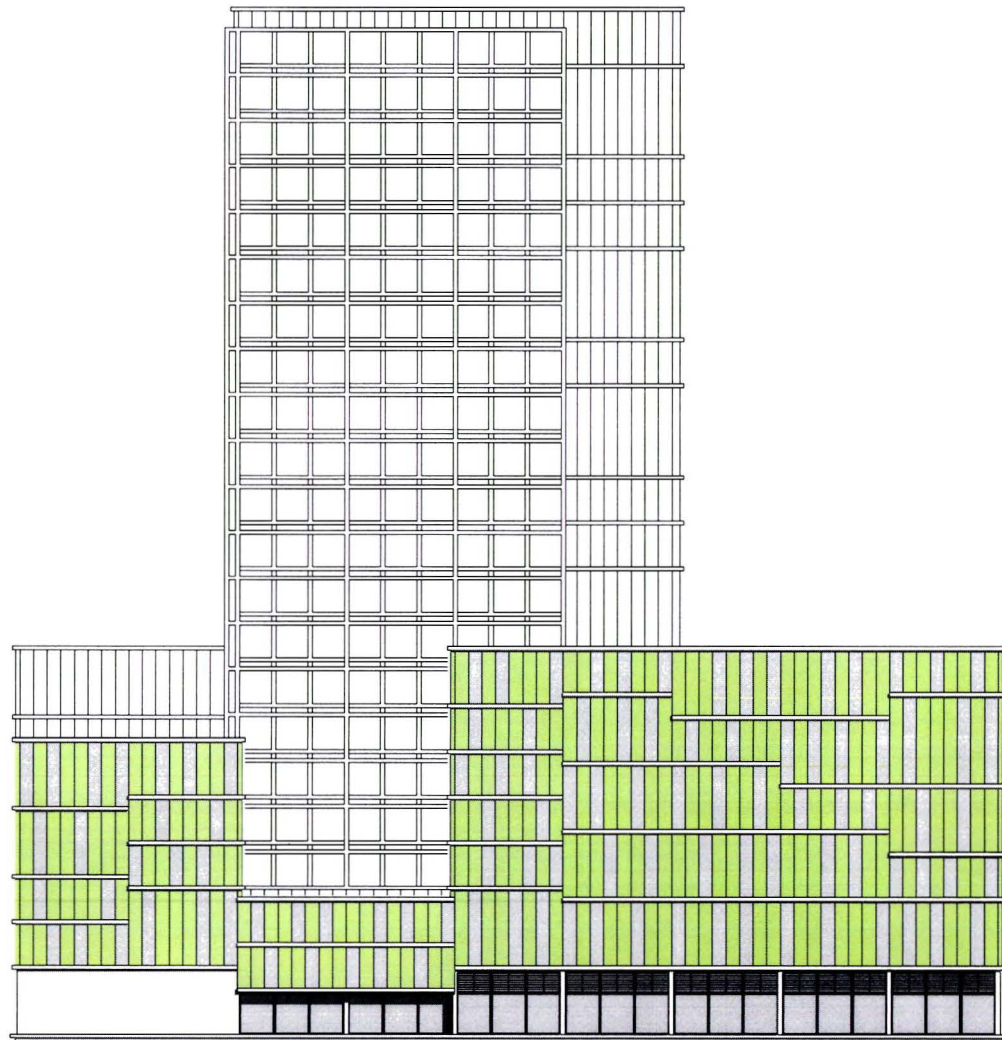
1:500

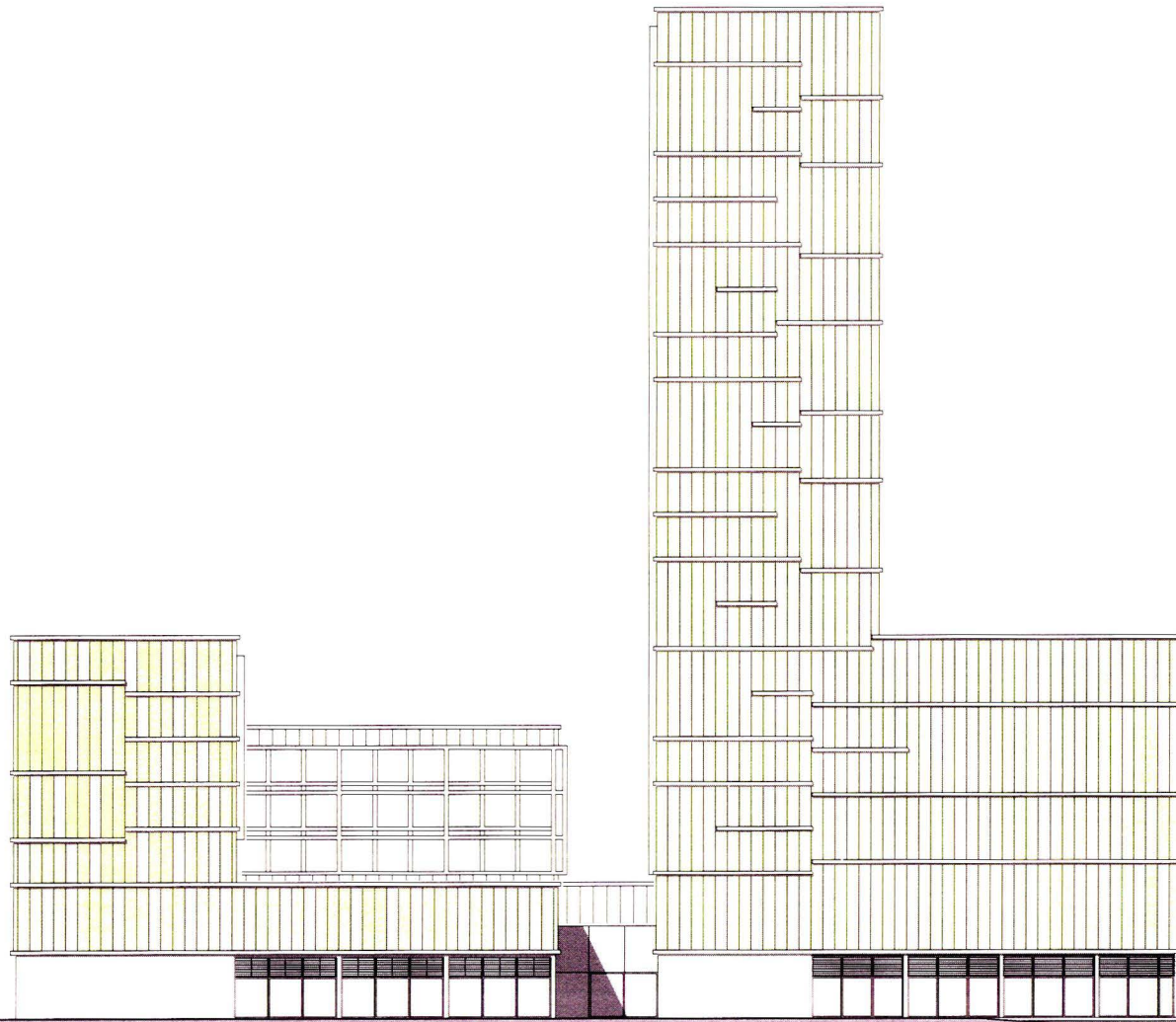

<
aanzicht west
Mauritsweg
1:500

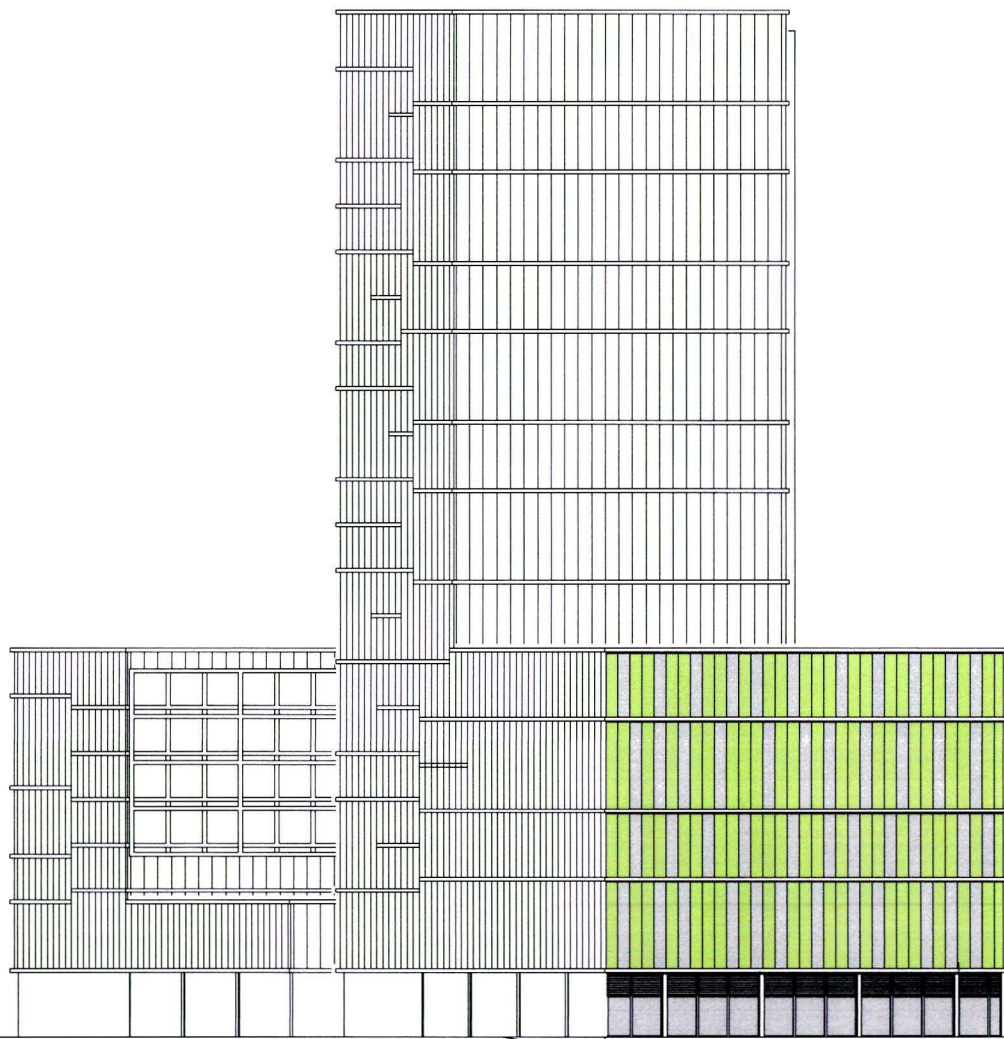

>
aanzicht zuid
1:500

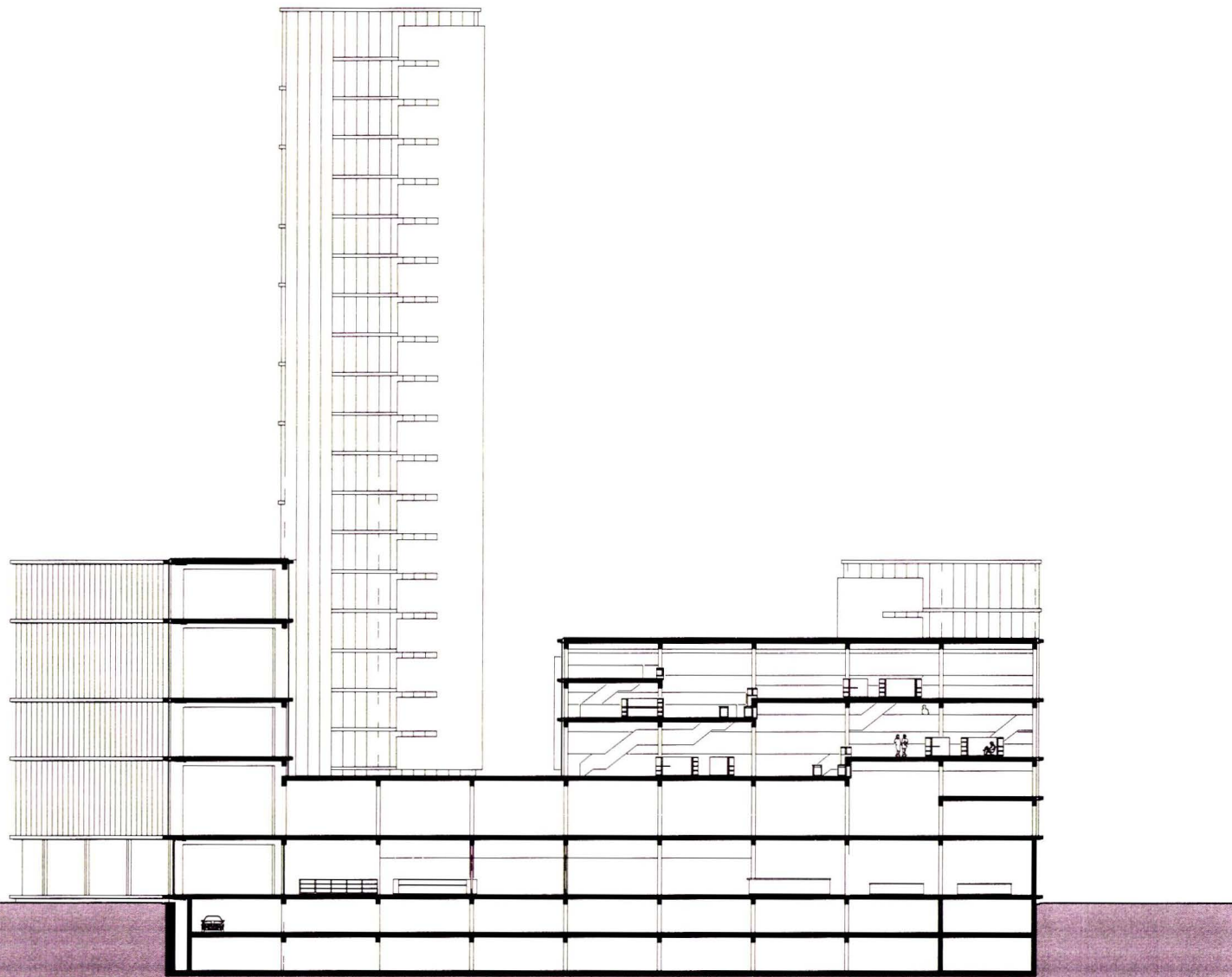

<

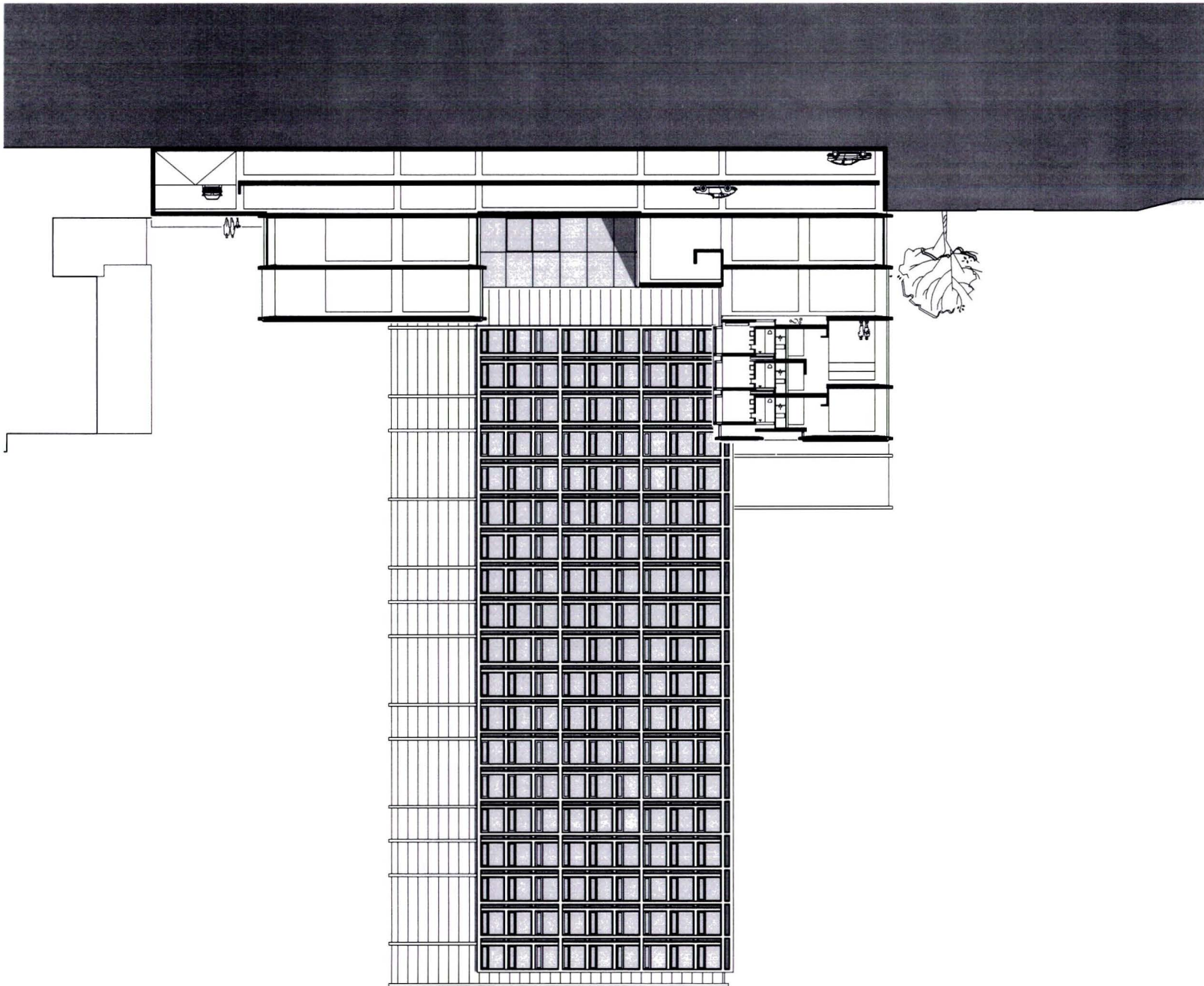
aanzicht oost
Schouwburgplein
1:500

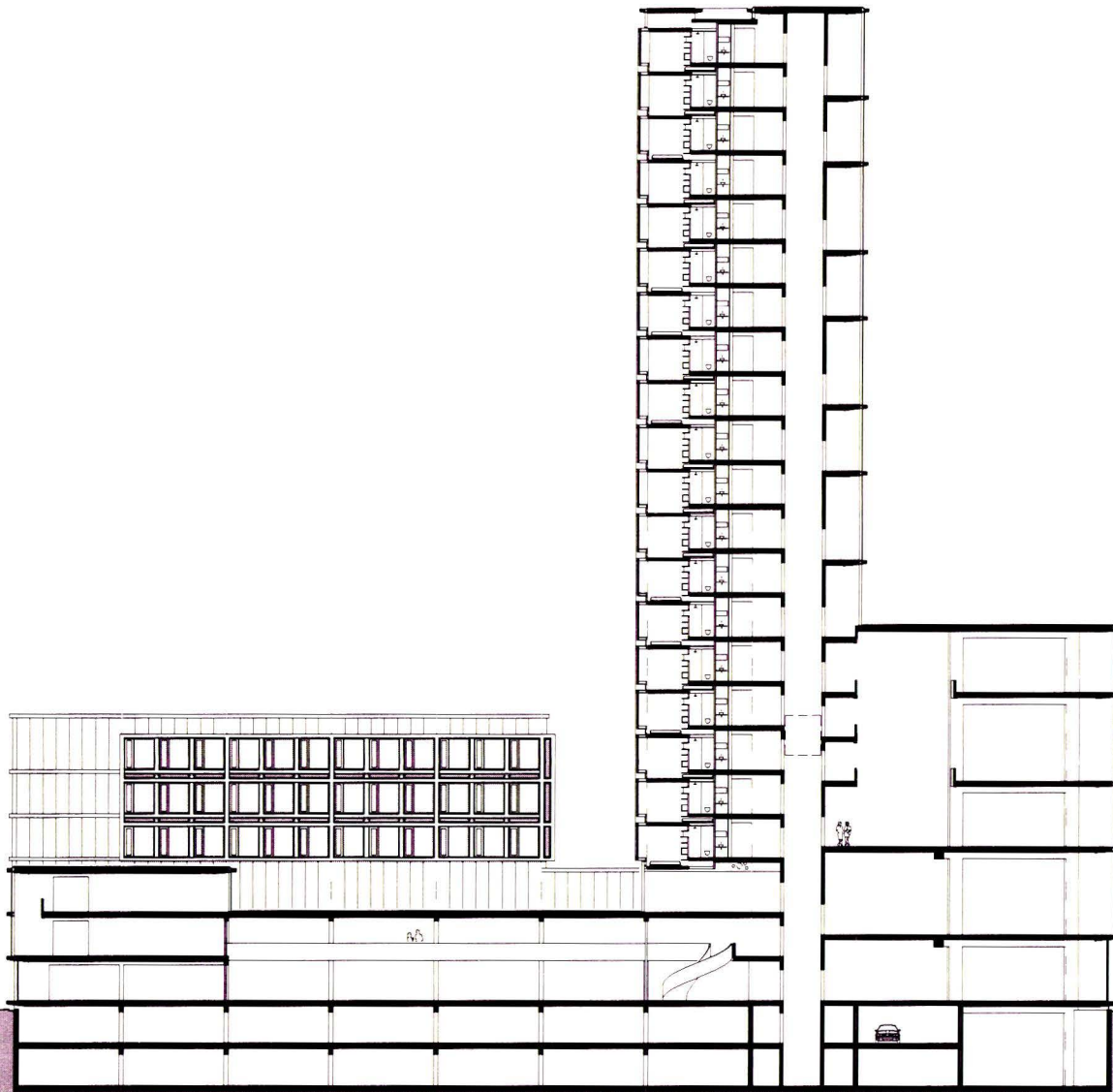
>
aanzicht noord
Kruisplein
1:500

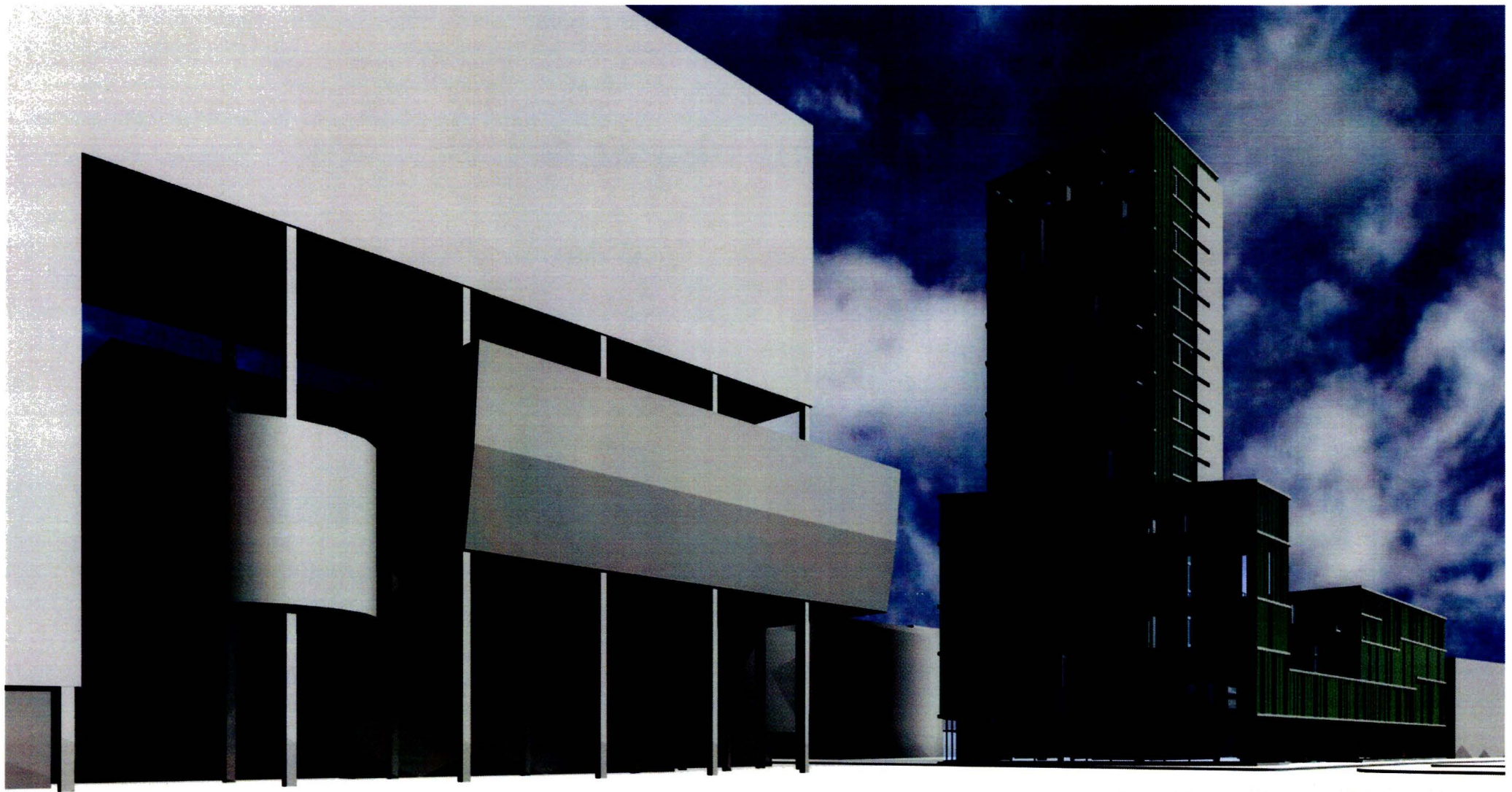
<
doorsnede a
over collectieve ruimte
1:500

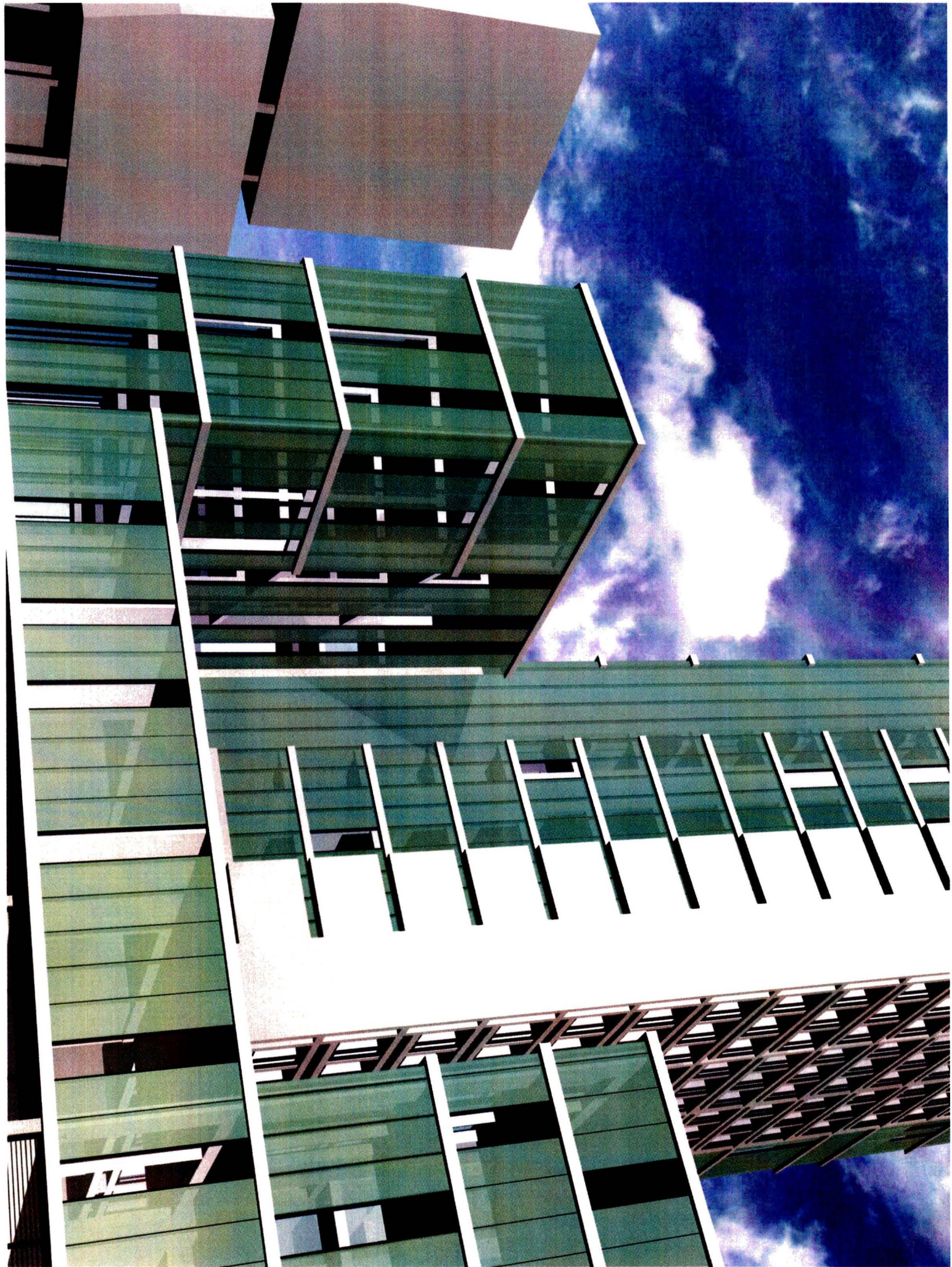
<
doorsnede b
over patio
1:500

<
doorsnede c
over passage
1:500

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100

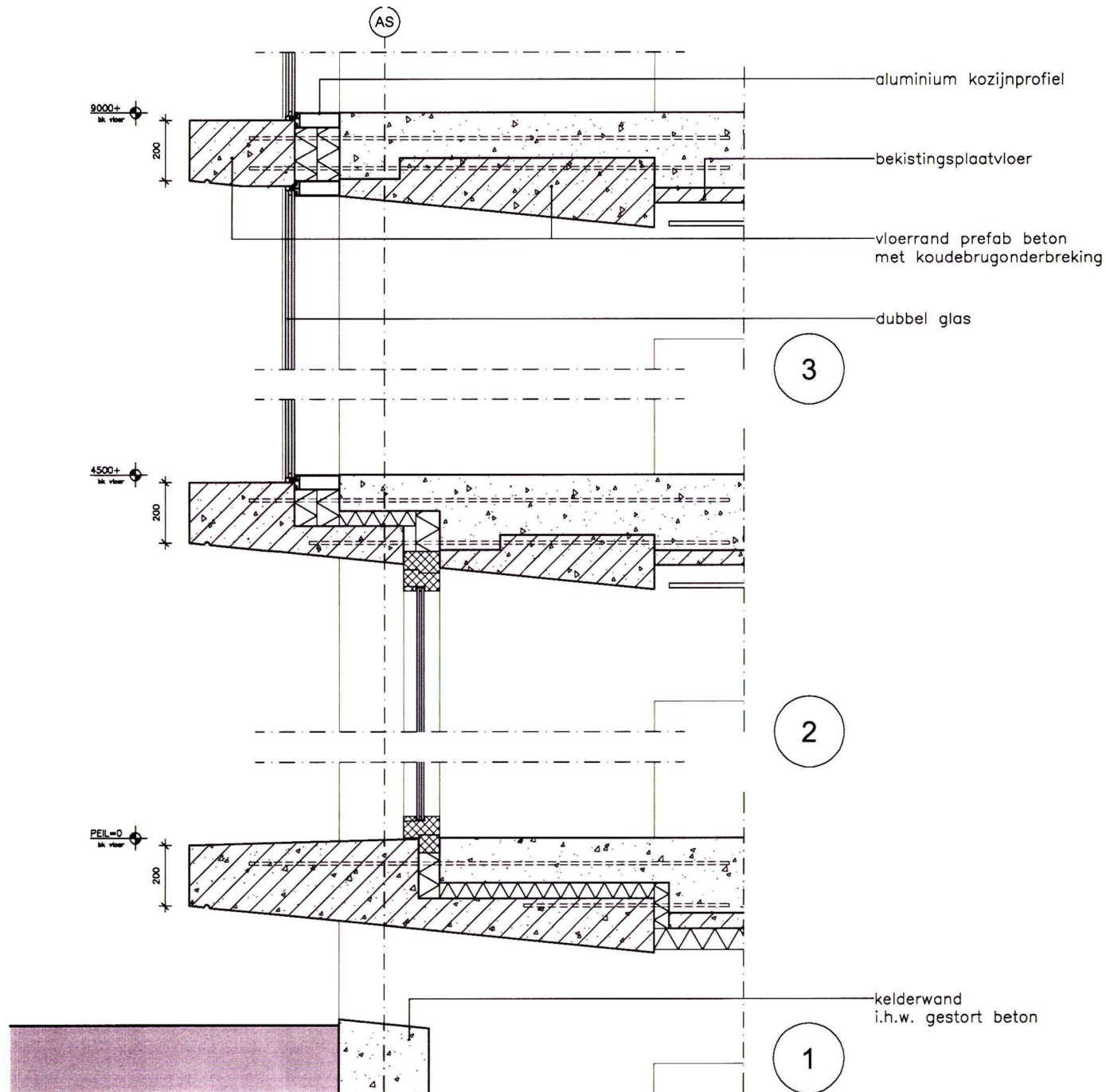

DETAILS GEVEL

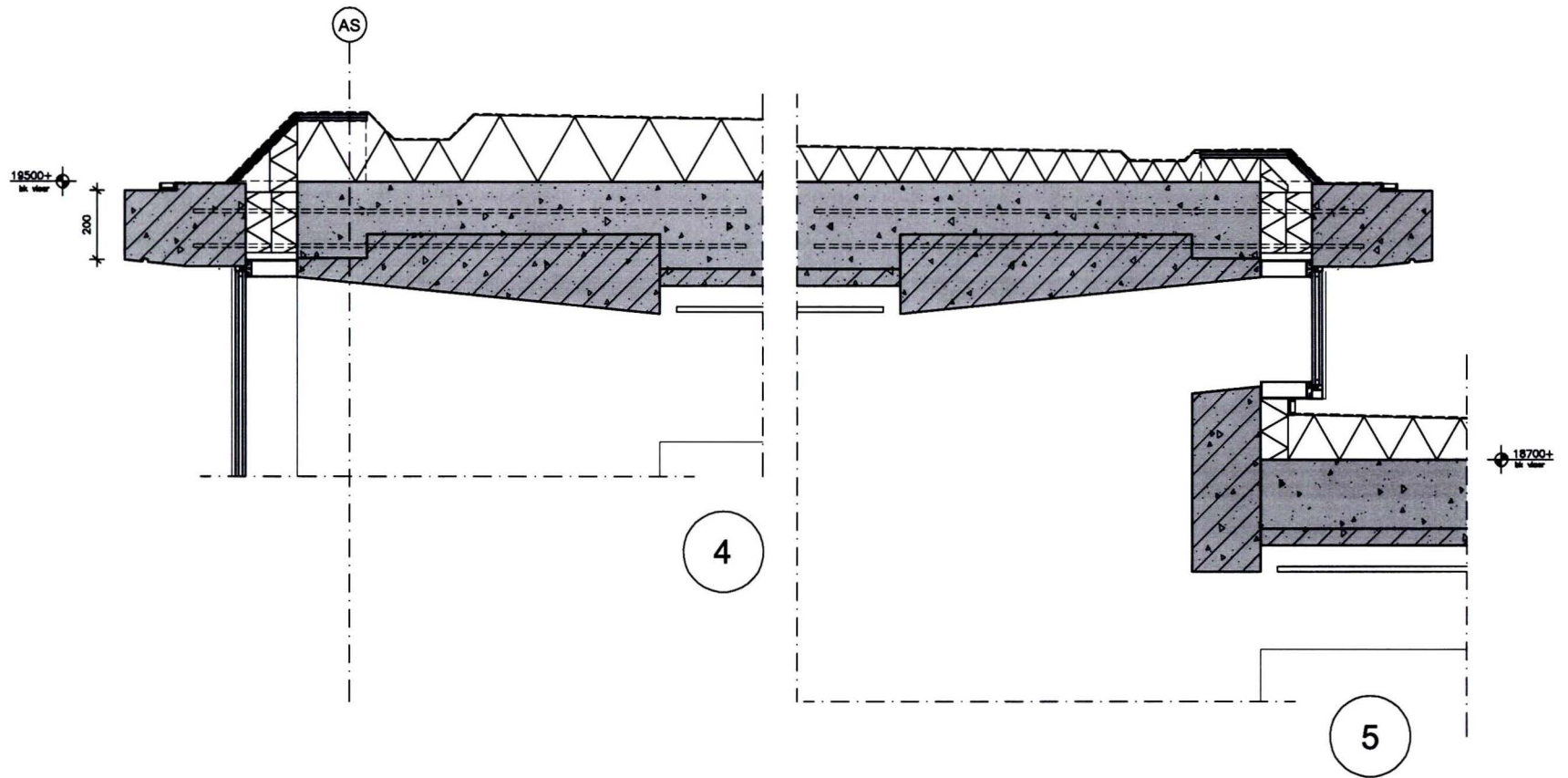
Bij de detaillering van de gevel verdienen met name de randen van de vloeren, die door de gevel heen lijken te steken, aandacht. Bouwfysisch gezien moet de vloer bij de overgang van binnen naar buiten onderbroken worden. Dit is opgelost door in een prefab betonnen element een koudebrugonderbreking aan te brengen. Door middel van wapeningsstaven, die door het isolatiemateriaal heen steken, wordt de betonnen rand aan de buitenzijde verankerd aan de eigenlijke vloerrand aan de binnenzijde.

De rest van de vloer wordt gedicht met bekistingsplaten, die, nadat ze in het werk zijn aangestort, één constructief geheel vormen met het prefab vloerrandelement.

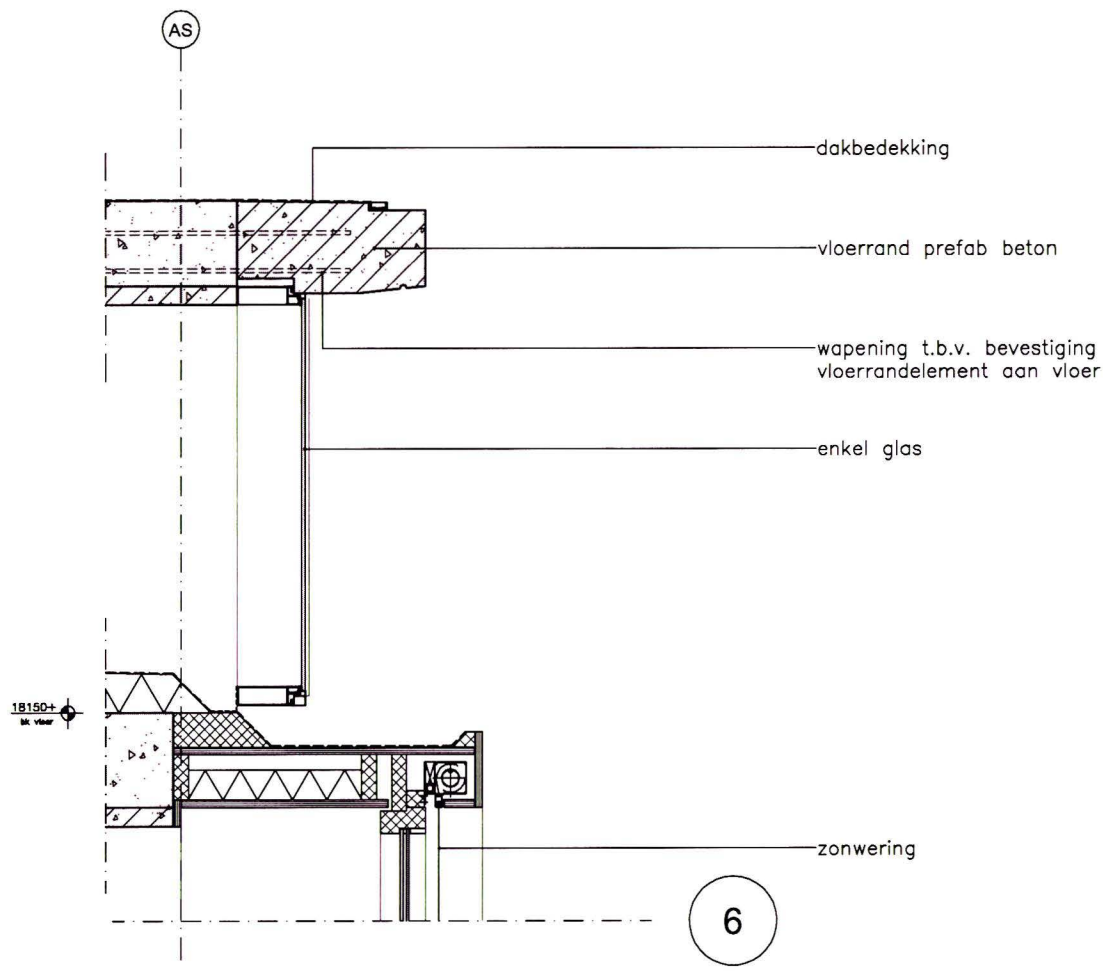
De pui van de individuele cellen is een soort erker. Door het naar buiten plaatsen van het grote raam, ontstaat niet alleen een brede vensterbank aan de binnenzijde, maar door de schaduwwerking krijgt de gevel aan de buitenzijde ook diepte.

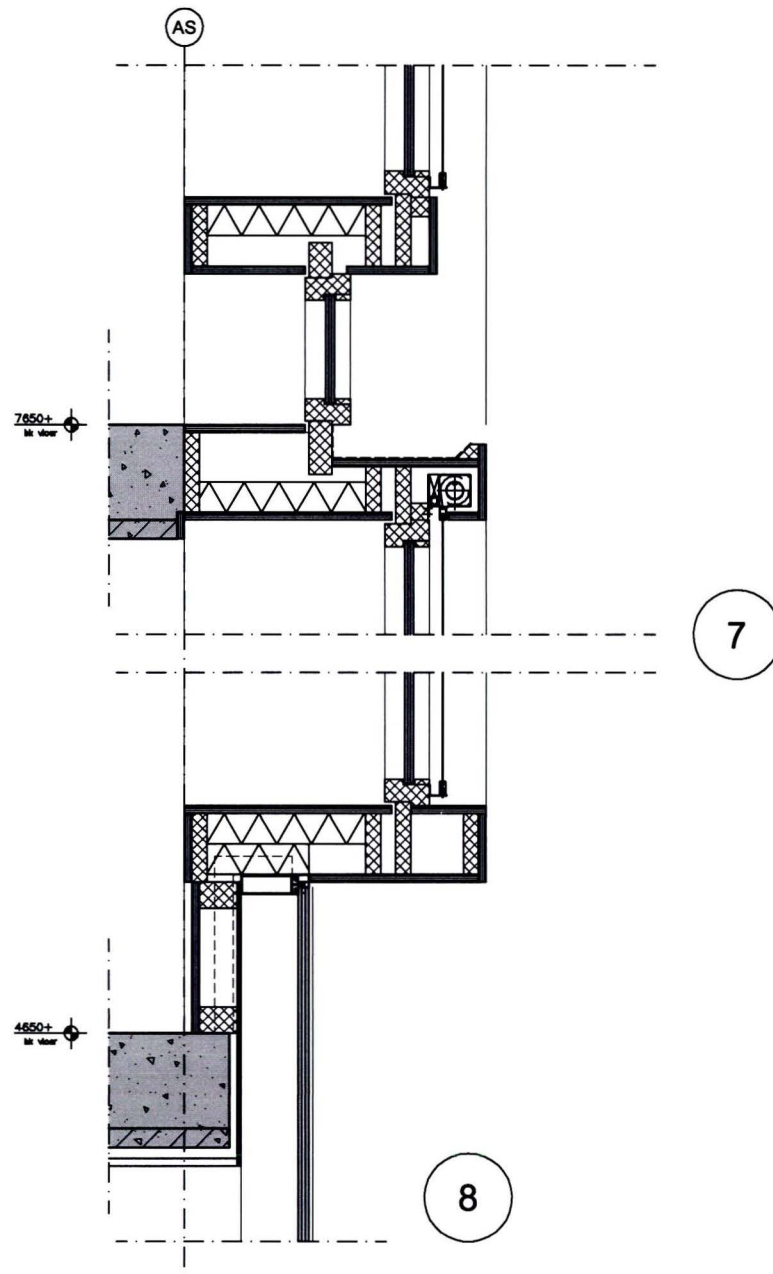
<
detail 1-2-3
 aansluiting vloer-gevel
 1:20

>
detail 4-5
 aansluiting dak-gevel
 1:20

<
detail 6
 aansluiting dak-gevel cel
 1:20

>
detail 7-8
 aansluiting vloer-gevel cel
 1:20

DETAILS INTERIEUR

In het interieur is de detaillering van de meubels die de ruimte indelen belangrijk, zowel in de individuele cellen als in de collectieve ruimte.

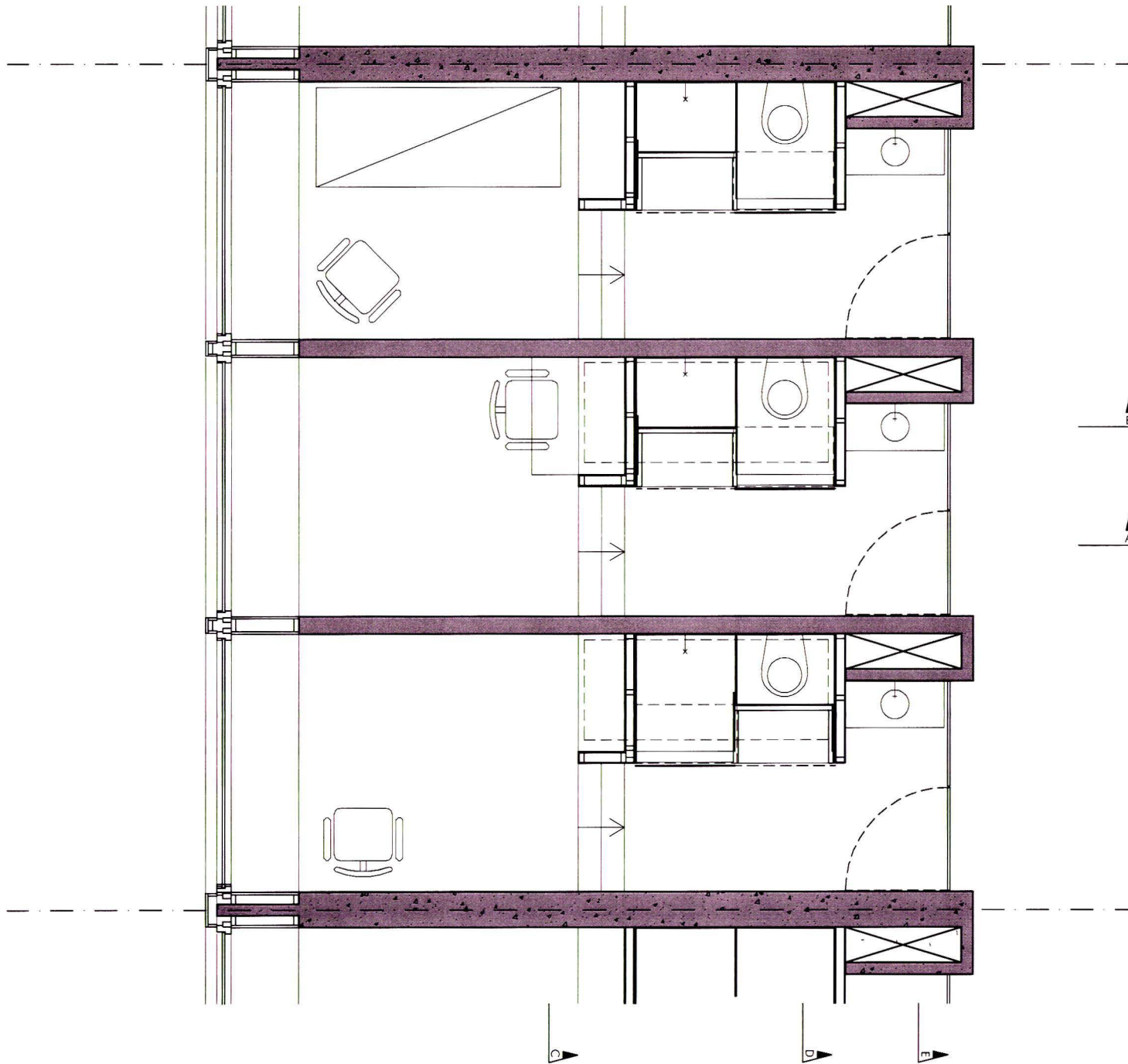
Het meubel in de individuele cellen is aanpasbaar, afhankelijk van de functie waarvan de gast op dat moment gebruik wil maken. De kledingkast en het glazen schuifpaneel zijn verplaatsbaar. Een samengesteld profiel is toegepast als geleider en doet tevens dienst als plint.

Het 'werkplekmeubel' is ontworpen als ruimtescheidend element: het wordt ingezet om de grote collectieve ruimte in kleinere plekken onder te verdelen.

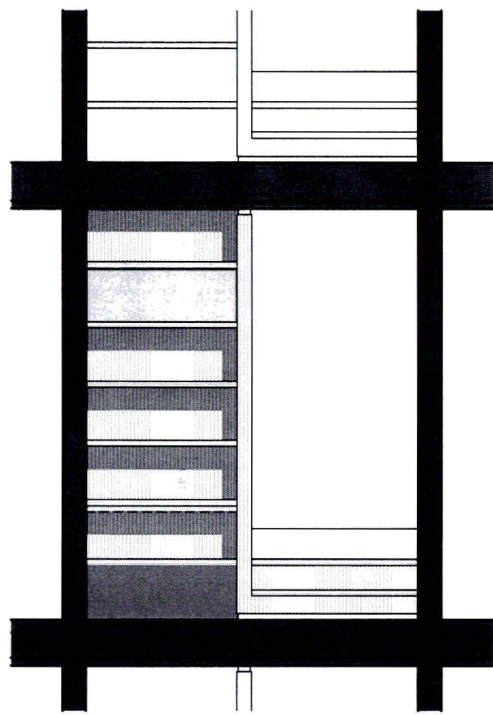
Door de beperkte hoogte van het meubel blijft men zich er desondanks van bewust dat men zich in een grotere, continue, ruimte bevindt.

Binnen in het meubel zijn werkplekken gecreëerd.

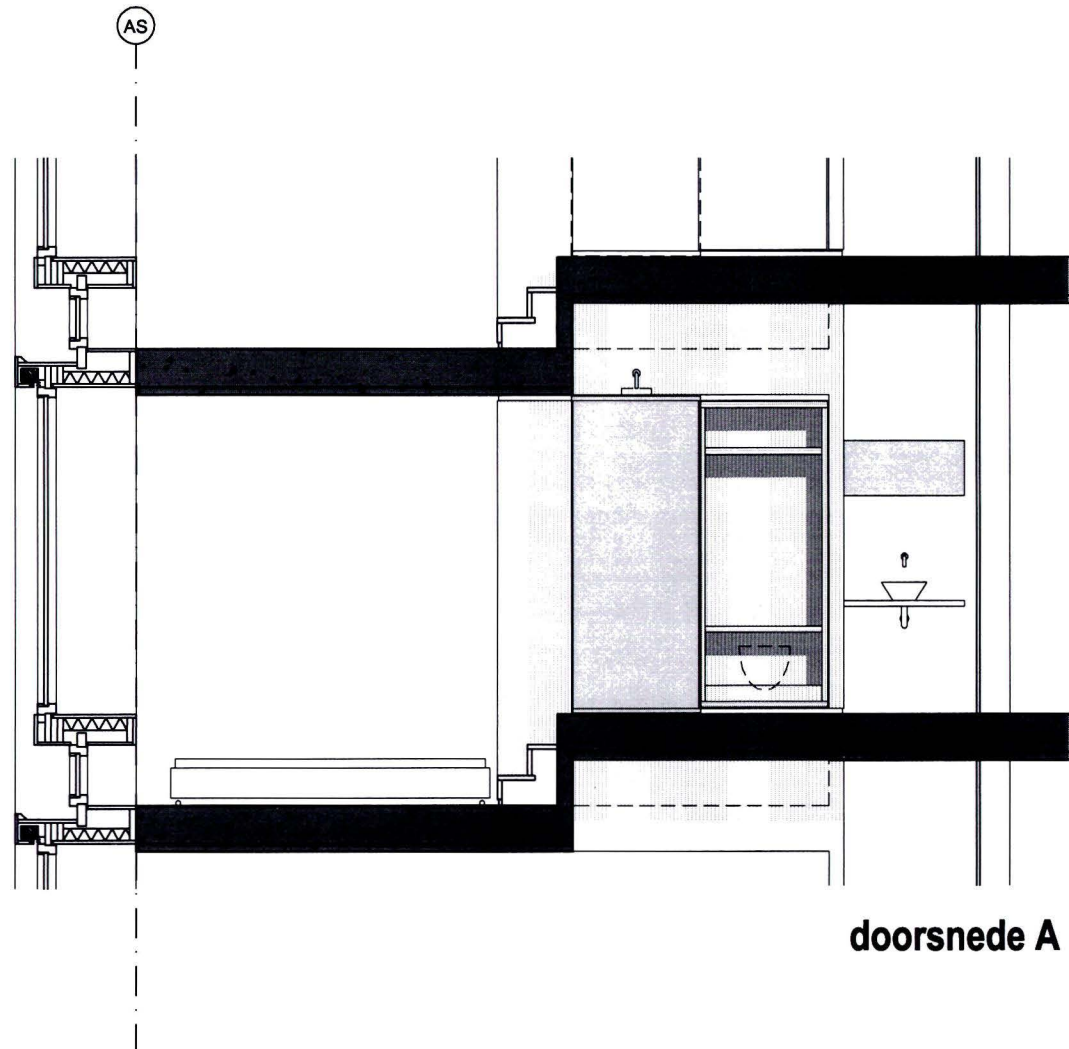
Zittend aan het bureau is men visueel volledig afgeschermd van de omgeving, waardoor men zich op zijn werk kan richten. In de opgedikte wanden van het meubel is ruimte voor de verschillende ondersteunende faciliteiten, die ter beschikking staan van de gasten.

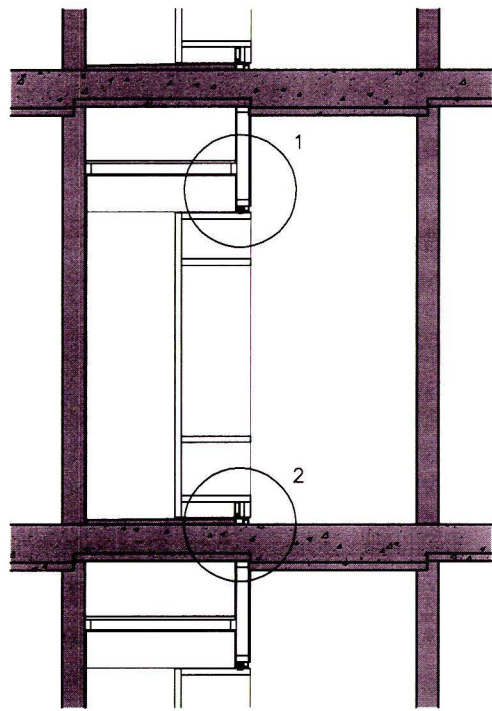
<
individuele cel
 plattegrond
 1:50

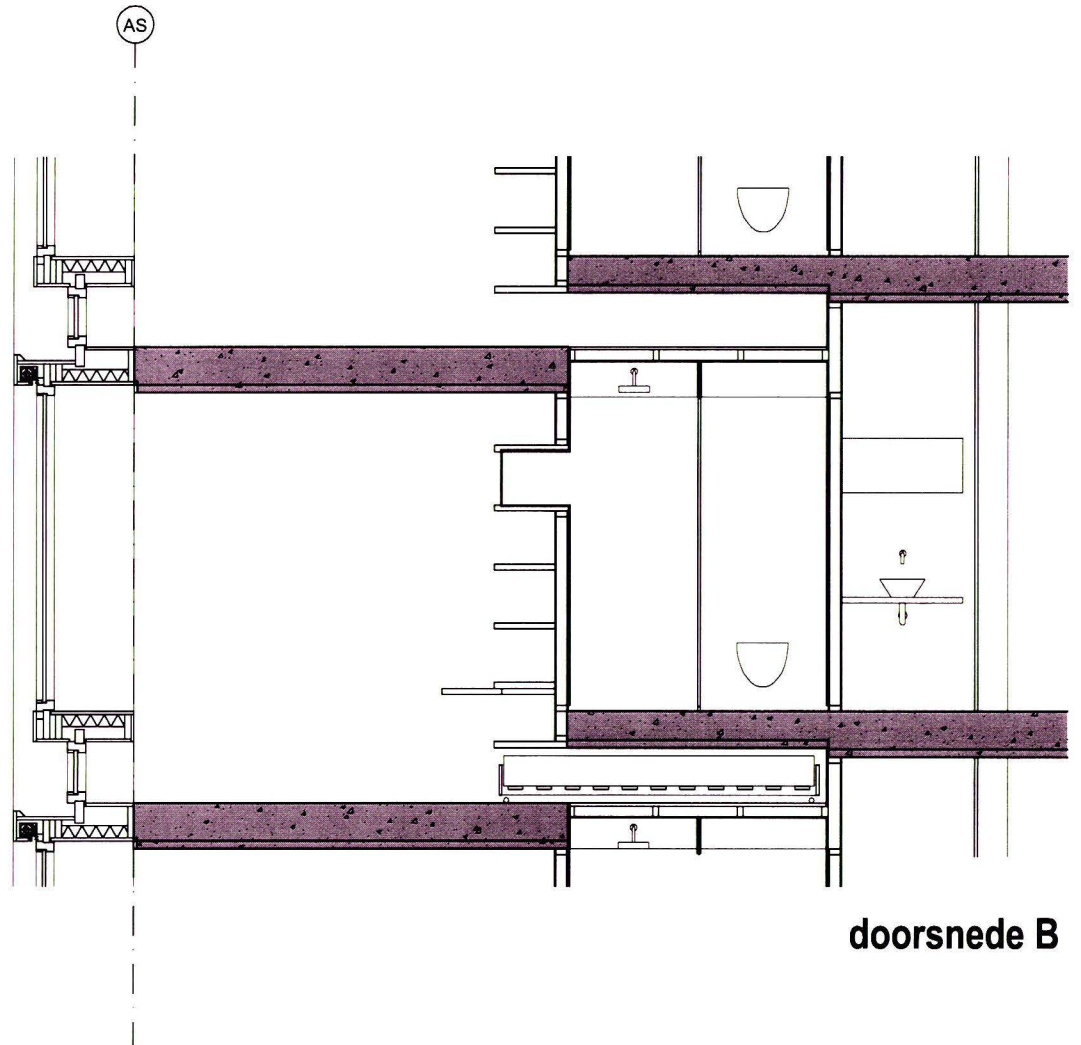
C

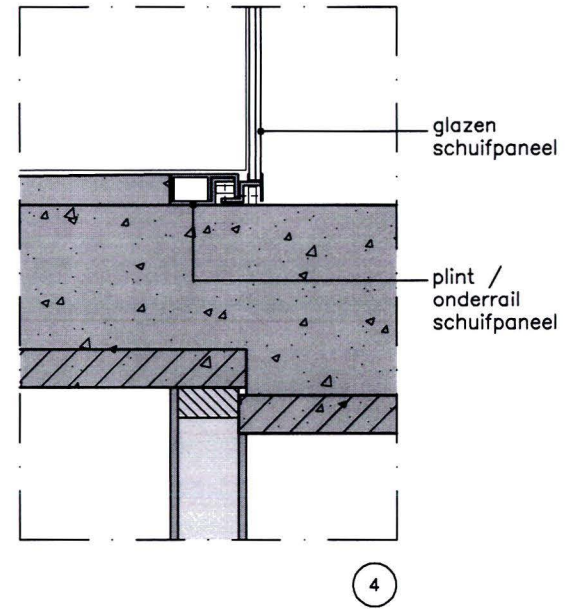
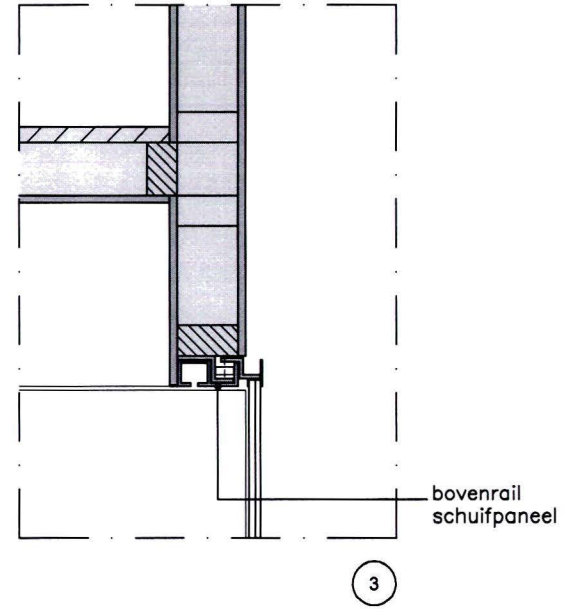
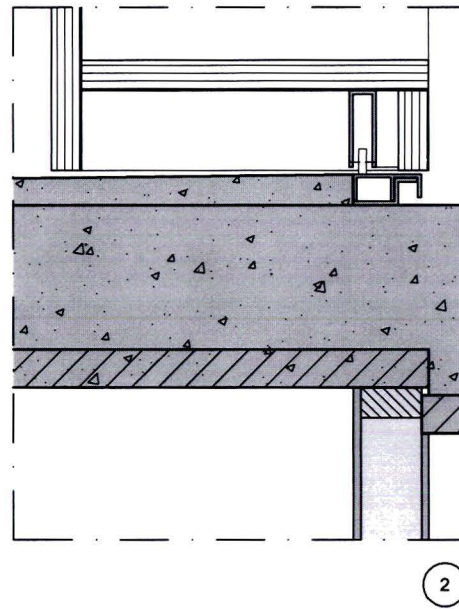
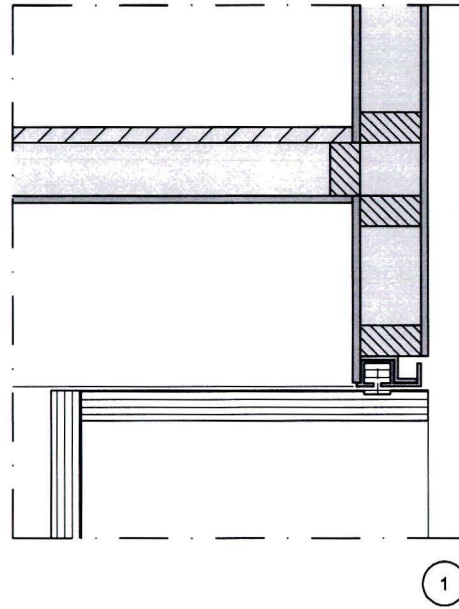
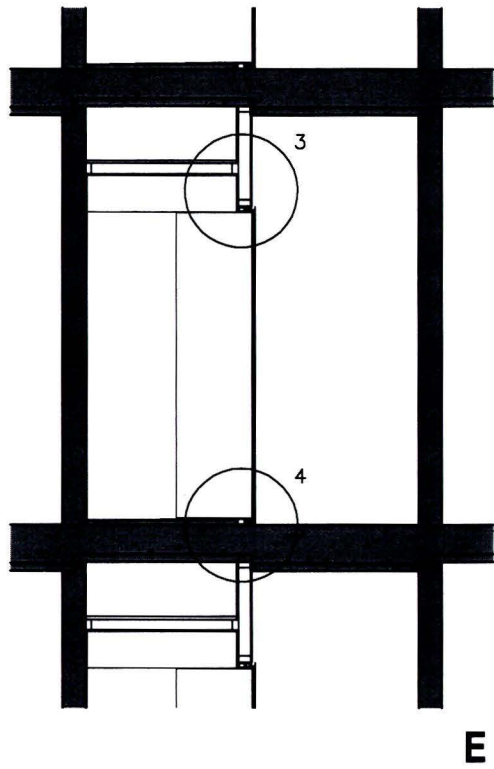
doorsnede A

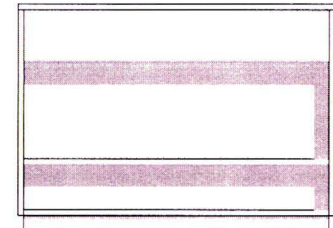
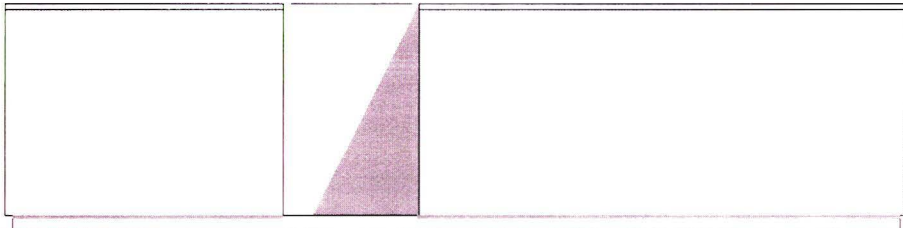
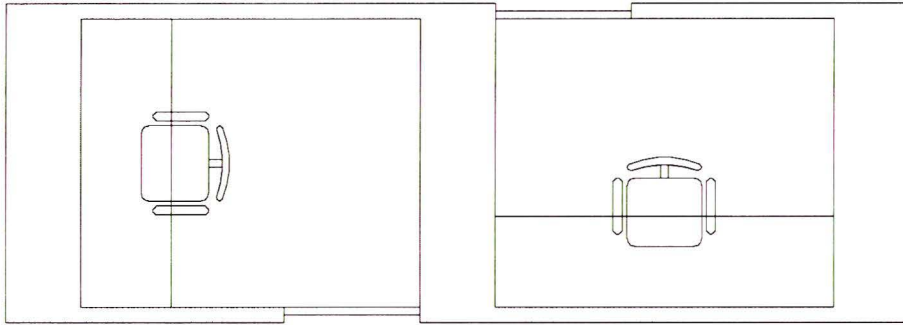

D

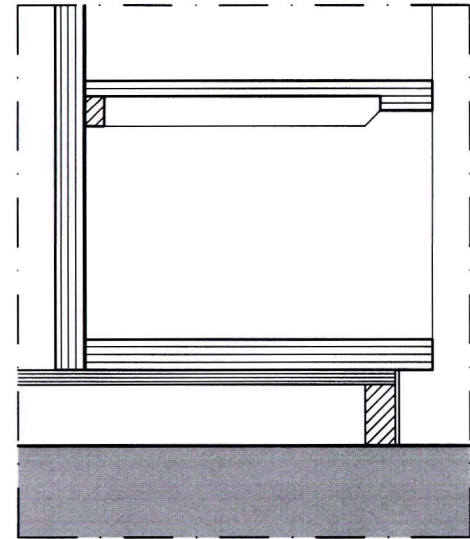
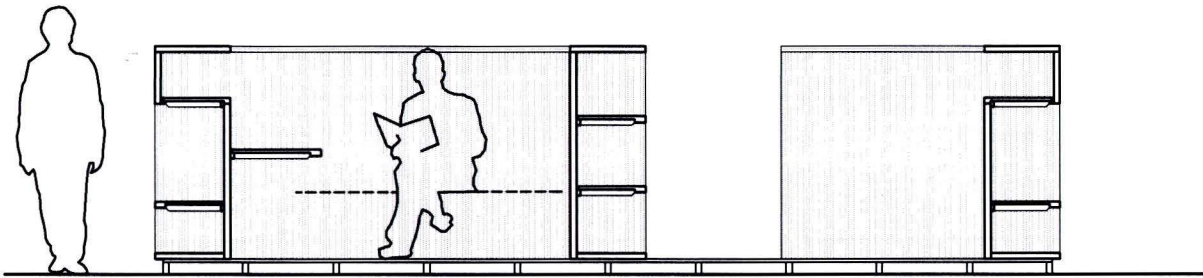
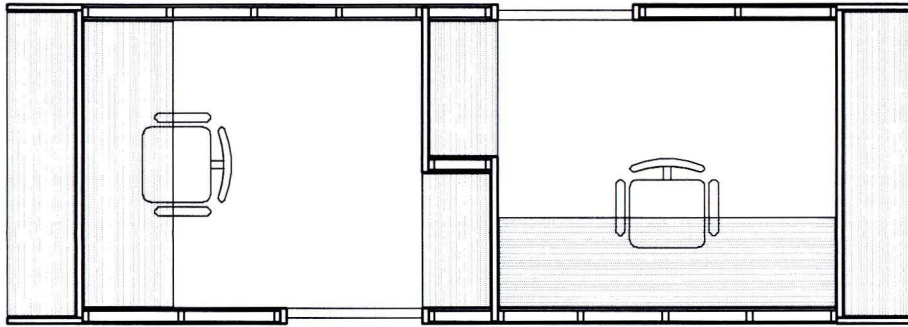

doorsnede B

<
werkplekmeubel
aanzichten
1:50

>
werkplekmeubel
doorsneden 1:50
detail 1:10

SLOTWOORD

Dit was het dan. Het verslag van het afstudeerproject, een project waaraan ik ruim anderhalf jaar heb gewerkt. Uiteraard ben ik er met veel plezier aan bezig geweest.

Hoewel het ontwerp natuurlijk lang niet op alle punten helemaal is uitgewerkt (wat ook niet de bedoeling is van het afstuderen), ben ik blij dat ik toch aan een groot aantal aspecten aandacht heb kunnen besteden: van stedenbouwkundige schaal naar gebouwniveau naar detaillering. Ook het interieurontwerp maakt een belangrijk onderdeel uit van de opgave. In dit opzicht heb ik zeker aan mijn vooraf gestelde doel voldaan.

Het proces is niet in vloeiende lijn verlopen, maar ik vermoed dat dit in werkelijkheid bij ontwerpogaves ook niet altijd het geval zal zijn. Soms zit het mee, soms zit het tegen. Dan zit je dagen te dubben, totdat er opeens weer een kleine (of grote) doorbraak is.

Af en toe maak je ook een stap in de verkeerde richting, wat je op het moment zelf niet zo ervaart, maar waar je begeleiders eenvoudig doorheen prikken. Dan moet je weer even terug naar af om vervolgens de juiste beslissing te nemen. Of misschien beter: een juiste beslissing, want ontwerpen is nu eenmaal niet gebaseerd op één objectieve waarheid.

Voor het nemen van die beslissingen zijn ook gesprekken met anderen zeer waardevol. Begeleiders of medestudenten kunnen een ander licht werpen op een probleem en dat is af en toe nodig om alles in het juiste

perspectief te kunnen zien.

De gesprekken met mijn afstudeercommissie hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan het proces en waren zonder meer inspirerend te noemen.

Jan Westra wil ik bedanken voor het delen van zijn soms onorthodoxe kijk op het afstuderen en de daar uit voortkomende stimulans om knopen door te hakken en door te gaan. Ook de tips met betrekking tot bepaalde referenties die ik eens zou moeten bekijken zijn zeer nuttig gebleken.

Hüsnü Yegenoglu wil ik bedanken voor zijn niet aflatende aandacht voor de architectonische kwaliteit en de ruimtelijkheid van het ontwerp. Wat zijn de gevolgen van bepaalde beslissingen en hoe ervaar je dat... Het belang van de beleving van (een) ruimte is mij nóg duidelijker geworden.

Faas Moonen wil ik bedanken voor het in het oog houden van zowel de architectuur als de techniek, van zowel het geheel als het kleinste detail. Zijn uitgebreide kennis van de maakbaarheid van dingen, naast de aandacht voor vormgeving, is voor mij zeer leerzaam geweest. Ik hoop dat ik in de toekomst mijn eigen kennis van materialen, technieken en dergelijke ook enigszins op zo'n niveau kan brengen.

Verder gaat mijn waardering uit naar mijn Rotterdamse vrienden. Ik heb het bijzonder op prijs gesteld dat Philip Bohré en Hans van Heel regelmatig tijd vrij hebben gemaakt om mijn plannen aan te horen en van kritisch commentaar te voorzien.

Met name wil ik hen ook bedanken voor het vertrouwen

dat ze in mij hebben gesteld om mij mijn project te laten presenteren op de informatiebijeenkomst over de Calypso-locatie in november 2005. Voor mij was dat een zeer leerzame ervaring. Niet alleen was het een oefening in presenteren, maar het heeft mij ook de kans gegeven kennis te maken met aspecten die niet vanzelfsprekend bij een afstudeerproject aan bod komen.

Gerda ten Cate wil ik bedanken voor de samenwerking in de aanloop naar die presentatie en ook daarna. Haar enorme enthousiasme en optimisme heeft mij geholpen de sterke punten van het plan in te zien.

Naast al deze vakmensen hebben natuurlijk ook mijn ouders, broer, zus en Gert een belangrijke rol gespeeld tijdens het afstudeerproject. Hun interesse en steun zijn van grote waarde geweest, evenals het feit dat ze af en toe voor afleiding zorgden, waarna ik me weer met een frisse kijk op het project kon storten. Bedankt!

Het afstudeerproject is nu afgerond, óp naar de praktijk. Ook de praktijk zal een leerschool zijn en blijven, want er zijn nog heel veel dingen die ik niet weet of ken. Maar ik heb er zin in, ook al zal ik nog regelmatig met plezier terugdenken aan mijn studie en de afstudeerperiode.

Paul Kierkels

BIJLAGE

CALYPSO IN DE MEDIA

Al in een vroeg stadium van het afstudeerproject heb ik de Werkgroep Calypso op de hoogte gesteld van mijn bezigheden. De Werkgroep Calypso is een samenwerkingsverband tussen een aantal belangenverenigingen, namelijk de Vereniging van Eigenaren van de Hartsuykerflat, de belangenvereniging Mauritsplaats en 2EMW (de bewoners- en eigenarenvereniging Eendrachtsplein, Eendrachtsweg, Mauritsweg, Westersingel).

De Werkgroep houdt de ontwikkelingen rondom de Calypso-locatie nauwlettend in de gaten en onderneemt waar nodig actie. Volgens hen heeft het plan-Alsop geen toekomstwaarde. Het plan is té massaal en zet zich bovendien in vormtaal en materiaal- en kleurgebruik volstrekt af tegen de bestaande bebouwing van de singel. "Er spreekt weinig respect voor de kwaliteiten van de singel uit dit plan. De Werkgroep wil dat er een nieuw plan wordt gemaakt voor de Calypso-locatie. In de juiste volgorde: Eerst een stedenbouwkundig onderzoek naar de mogelijkheden, dan een passend programma en dan pas een ontwikkelaar/ architect. De opgave is te belangrijk om er zo onverantwoordelijk mee om te springen als tot nu toe is gebeurd."

De voorzitter van de Werkgroep, Theo Hensen, heeft mij in contact gebracht met twee stedenbouwkundigen die ook deel uitmaakten van de Werkgroep, Philip Bohré en Hans van Heel. Met hen heb ik een aantal keer gesproken over het project. Vanuit hun achtergrond

konden zij de plannen ook inhoudelijk bekritisieren, wat het plan zeker verder heeft geholpen.

25 november 2005: Presentatie en expositie

In oktober 2005 werd duidelijk dat Welstand het plan-Alsop had afgeschoten. De Werkgroep kwam in actie en wilde een informatiebijeenkomst organiseren voor omwonenden en lokale politici.

Op dat moment was mijn ontwerp dusdanig gevorderd, dat besloten werd het plan op deze bijeenkomst als alternatief ontwerp te presenteren.

De presentatie werd gehouden op vrijdag 25 november 2005. In de week voorafgaand hieraan hebben we een expositie opgebouwd in één van de statige panden aan de Westersingel, schuin tegenover de Calypso-locatie. Het plan werd gepresenteerd aan de hand van maquettes, tekeningen, teksten en visualisaties. Ook werd er een persmap samengesteld en ging een persbericht de deur uit.

Op 24 november vond een interview plaats met het Rotterdams Dagblad en op vrijdagmorgen kwam een ploeg van TV Rijnmond langs om een nieuwsitem te filmen.

Vrijdagmiddag vond de presentatie plaats. De Werkgroep deed zijn standpunten uit de doeken en het alternatieve plan werd gepresenteerd. Naast buurtbewoners en andere geïnteresseerden waren enkele van de uitgenodigde lokale politici aanwezig.

6 december 2005: toelichting voor de Raadscommissie Fysieke Infrastructuur

Naar aanleiding van de presentatie eind november is de Werkgroep uitgenodigd een toelichting te geven op hun standpunten voor de Raadscommissie Fysieke Infrastructuur en Verkeer. In deze vergadering werd het plan-Alsop behandeld.

De commissieleden en de wethouder kregen een verkorte versie van de eerdere presentatie te horen. De daaropvolgende discussie spitste zich voornamelijk toe op de voors en tegens van het plan-Alsop. De visies van de verschillende politieke partijen bleken sterk uiteen te lopen. De wethouder zegde toe het plan ter visie te leggen, waarop belanghebbenden hun bezwaren (zienswijzen) in kunnen dienen.

In maart 2006 zijn de zienswijzen nog in behandeling. Het is afwachten of B&W de bezwaren wederom naast zich neerlegt.

Uit de door de Werkgroep Calypso samengestelde persmap:

“De Werkgroep is bijzonder gelukkig met het plan van Kierkels. Het laat op overtuigende wijze zien dat je moet beginnen met een stedenbouwkundige analyse van de mogelijkheden van de locatie en op basis daarvan een plan ontwikkelen.

Dankzij de juiste volgorde neemt het ontwerp van Paul Kierkels een vanzelfsprekende plaats in. Het reageert subtiel op de kleine schaal van de classicistische bebouwing langs de Westersingel. Anderzijds pakt het onderdeel “woonhotel”, dat Paul Kierkels meer in detail heeft uitgewerkt, de schaal op van het moderne, naoorlogse centrum van Rotterdam. Dat centrum bestaat dikwijls uit “eilanden” met een bebouwing die alzijdig is georiënteerd.

De overgang van oude stad naar nieuwe stad, waarop het plan-Alsop zo grof en bruusk reageert, verloopt in het alternatieve plan vloeiend.”

CALYPSO

Omwonenden voeren strijd tegen in hun ogen massaal bouwplan op de plek van Pauluskerk, hotel en voormalige Calypsobioscoop.

Ze hebben een eigen bouwplan ontworpen en willen dit met het burgerinitiatief op de politieke agenda zetten.

Omwonenden komen met alternatief voor plannen van gemeente en architect

Het alternatief ontwerp van de Werkgroep Calypso gaat minder de hoogte in en is minder massaal dan het plan van Alsop. FOTO PAUL KIERKELS

Alternatief voor Calypsoplek

AD / Rotterdams Dagblad
25 november 2005

Tot nu toe

● Het plan dat gemeente, ontwikkelaar en architect William Alsop in gedachten hebben voor de Calypso-locatie zorgt voor veel beroering in het gebied rondom de Westersingel en de Mauritsweg. Bewoners vinden het veertig zestig meter hoge gebouw te massaal en vrezen dat ze straks hun uitzicht en zonlicht gedag kunnen zeggen.

Op vele fronten wordt nu strijd gevoerd om het bouwplan van tafel te krijgen. De presentatie van een alternatief plan en het verkrijgen van politieke steun is de jongste zet in hun strijd.

EDWIN CORNELISSE
ROTTERDAM

Minder hoog, minder massaal en minder opdringend. Maar wel: meer een bebouwing die past in de omgeving.

Dit is in een notendop het alternatief plan dat de werkgroep Calypso, een samenwerking van bewonersverenigingen rondom de Mauritsweg/Westerwingel, vandaag presenteren.

De werkgroep wil met het eigen plan, een ontwerp van Paul Kierkels die hiermee als architect afstudeert aan de TU Eindhoven, weerwoord geven op het bouwplan dat de gemeente wil laten verrijzen op de plek van het Holliday Inn-hotel, de oude Calypsobioscoop en de Pauluskerk. Volgens de omwonenden is het effect van dit nieuwe gebouw van architect William Alsop met een hoogte variërend van 40 tot 70 meter, desastreus voor de omgeving. Zonlicht en uitzicht behoren straks tot het verleden, zo vrezen zij.

Op allerlei fronten strijden de omwonenden nu om het gemeentelijk plan van tafel te krijgen en te vervangen door een ontwerp dat minder kolossaal is. Bij hun strijd vinden de bewoners de welstandcommissie aan hun zijde. Deze vindt het ontwerp van Alsop té overheersend ten opzichte van de oude singelbebouwing.

Bij zijn ontwerp voor het alternatief ontwerp van de bewoners is Paul Kierkels uitgegaan van de bebouwing in de omgeving. Dat heeft geresulteerd in een ontwerp dat, kort door de bocht, kan worden om-

schreven als de helft van de bouwmassa die Alsop voor ogen staan. Bovendien verdwijnen de auto's in het alternatief plan ondergronds, terwijl Alsop ze bovengronds een paar verdiepingen hoog wil stapelen.

Ook de Hartsuikerflat aan het Schouburgplein wordt ontzien in het alternatief plan. De nieuwbouw volgt de gevellijn van de historische panden aan de Mauritsweg en gaat pas aan het einde, bij het Kruisplein, de hoogte in. De toren die Kierkels heeft getekend op het Kruisplein wordt 67 meter hoog en komt op bijna dezelfde plek als de hoteltoren van het Holliday Inn-hotel.

Het alternatief plan van de bewoners is zaterdag en zondag van 13.00 tot 17.00 uur te bezichtigen op een expositie in het pand aan de Westersingel 22.

Wat volgt

Plan op politieke agenda

De samenwerkende bewonersverenigingen gaan proberen om het plan van William Alsop van tafel te krijgen door hun alternatief plan op de politieke agenda te zetten. Voor dit zogenoemde burgerinitiatief hebben ze 250 handtekeningen nodig. Bezoekers die dit weekeinde een kijkje komen nemen bij de expositie van het alternatief plan wordt gevraagd de handtekening te zetten onder de aanvraag. Daarna is het aan de gemeenteraad om te beslissen of het ontwerp ook daadwerkelijk op de agenda komt.

Weblog Matthijs van Muijen.
<http://www.pvdarotterdam.nl/matthijs/index.php>

Zo 27 Nov 2005 - Onvrede bij bewoners Westersingel

Veel onvrede leeft er bij bewoners van de Westersingel en omgeving over de plannen van Alsop voor de locatie Calypso. De overgang van de statige huizen van de Mauritsweg en Westersingel naar de wolkenkrabbers rond het Centraal Station en Weena is nogal abrupt. In de raad was er verzet van VVD, SP, Groen links. De PvdA steunde destijds het plan, maar wellicht komt daar verandering door het gepresenteerde alternatief door Paul Kierkels, een afstudeerproject van de Technische Universiteit Eindhoven. De Vereniging van Eigenaren van de Hartsuykerflat en de belangenverenigingen Eendrachtsweg, Mauritsweg, Westersingel en Mauritsplaats zijn ontevreden over het proces. Ze vinden dat er geen goede informatie is gegeven door de gemeente en de huidige plannen niet sporen met het bestemmingsplan. Vanuit de PvdA was ik bij de bewonersmiddag aanwezig. Ik zal de collega's van de commissie het plan geven om er nog eens naar te kijken.

Gepost op Zondag 27 November 2005 door Matthijs.

Mauritsweg ter discussie

ROTTERDAM - De weerzin binnen de Rotterdamse politiek tegen de geplande nieuwbouw op de kop van de Mauritsweg groeit. Of daarmee het omvangrijke plan van de Engelse architect William Alsop ook ten grave wordt gedragen, zoals bewoners graag willen, is voorlopig echter de vraag.

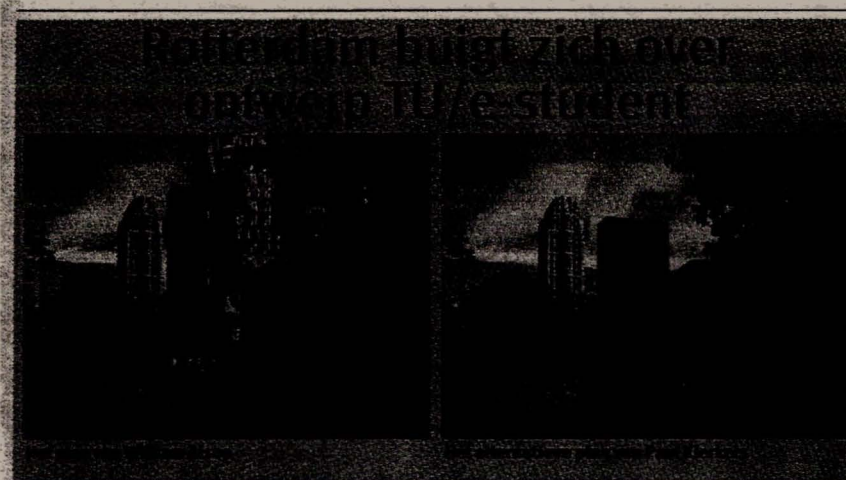
Alles draait om de PvdA, die vooralsnog weigert een standpunt in te nemen. Afgelopen mei waren het alleen nog VVD en GroenLinks die liever een minder massief gebouw op de plek van het Holiday Inn hotel, de voormalige bioscoop Calypso en de Pauluskerk zagen verrijzen. Inmiddels worden zij gesteund door de SP en de Stadspartij, zo bleek gisteren in de raadscommissie ruimtelijke ordening.

SP-voorman Theo Cornelissen vindt dat protesterende bewoners met hun eigen alternatieve plan hebben laten zien dat het plan Alsop niet past op de Mauritsweg met zijn historische singelpanden. „Ik zou het liefste zien dat het hele plan wordt afgekeurd en dat het college het negatieve advies volgt van de welstandcommissie,” aldus Cornelissen.

Hij vond de Stadspartij aan zijn zijde, al heeft fractievoorzitter Manuel Kneepkens er een hard hoofd in dat het 'toeters en bellen-gebouw' van Alsop sneuvelt. „Alternatieve plannen worden in deze stad nooit gehonoreerd en verdwijnen altijd in de prullenbak.”

Alle ogen waren gisteren gericht op de PvdA. De fractie lijkt een doorslaggevende stem te krijgen in de vraag of een bouwvergunning moet worden afgegeven. Tot een duidelijke uitspraak liet raadslid Metin Çelik zich niet verleiden.

Zijn standpunt wil hij bewaren tot het ingevoegde debat, donderdag in de gemeenteraad. Een tipje van de sluier lichtte hij wel alvast op: „Het negatieve advies van de welstandscommissie moet serieus worden genomen. Dat leg je niet zomaar naast je neer.”

Een kolossaal gebouw van zeventig meter hoog, gepland in hartje Rotterdam, is een doorn in het oog van de bewoners van de omliggende wijken. Met een alternatief ontwerp van TU/e-student Bouwkunde Paul Kierkels proberen de bewonersverenigingen de Rotterdamse gemeenteraad aan hun kant te krijgen.

"Ik vind het leuk om van dichtbij het gevecht mee te maken tussen voor- en tegenstanders van bouwplannen", vertelt Kierkels, "en dat ik de bewoners wellicht kan helpen". Dat doet hij middels zijn afstudeerontwerp voor een woon- en winkelcomplex, gepland op de locatie Calypso. Deze ligt op zo'n honderd meter afstand van het centraal station in Rotterdam, pal naast de monumentale panden aan de Westersingel. Een projectontwikkelaar wil hier

een hoog, in het oog springend complex neerzetten, ontworpen door de Engelse architect William Alsop. De welstandscommissie vindt dit ontwerp te overheersend voor de omgeving en omwonenden vrezen dat het gebouw hen veel licht zal ontnemen. Ondanks alle bezwaren gaven burgemeester en wethouders echter groen licht voor de plannen.

Grensgebied

Het initiatief om een alternatief ontwerp te bedenken, kwam van de student zelf. "Ik woon in Rotterdam en zocht daar een afstudeerproject. Ik vond de locatie interessant, omdat deze ligt op de grens tussen het vooroorlogse Rotterdam en de moderne hoogbouw." Al doende kwam Kierkels in contact met de bewonersverenigingen. Het ontwerp van de student is bescheidener van omvang en vorm dan dat van Alsop en geniet

daarom de voorkeur van de bewoners.

Tijdens een symposium eind november presenteerden de bewoners hun bezwaren tegen het oorspronkelijke plan. Kierkels mocht daarbij zijn eigen ontwerp presenteren als alternatief. De bezwaren werden opgepikt door verschillende politici, die de student vervolgens uitnodigden om zijn verhaal te herhalen voor een raadscommissie die zich over het probleem boog. "Mijn ontwerp is niet hét alternatief voor dat van Alsop", verduidelijkt Kierkels. "Het is een voorbeeld van hoe het anders kan. Als het plan van de projectontwikkelaar niet doorgaat, betekent dat dus niet dat mijn plan wordt uitgevoerd."

Vandaag, donderdag 15 december, beslist de raad of de projectontwikkelaar een bouwvergunning krijgt. / ●